

ÍNDEX DE L' ANNEX:

1. **Model d'entrevista.....Pàg. 1**
2. **Buidatge de les entrevistes. (Indexat).....Pàg. 8**
3. **Guió de la presentació del documental en DVD.....Pàg. 229**

1. MODEL D'ENTREVISTA

INTRODUCCIÓ

Nom

Lloc i data de naixement.

Lloc on viu actualment.

Quina relació ha tingut amb el Vinyet al llarg de la seva vida?

Qui vivia amb vostè fins als anys 50?

LA VIDA DELS INFANTS

Jocs

Cançons: en recorda alguna en especial, me'n podria entonar un tros?

Quines **feines** feien els nens i nenes?

L'**escola**? Hi va anar? On? Quan temps? Quins mestres va tenir? Què hi va aprendre? Li agradava l'escola?

L'ALIMENTACIÓ

Els **horts**? Com era la feina als horts? Què hi cultivaven, segons les estacions?

Altres **cultius**: quins? (fesols, llenties, guixes i altres llegums, blat de moro, etc.)

Els cereals: quins tipus? Qui es cuidava d'aquests cultius?

Què en feien dels llegums, del gra, de la palla, dels farratges? Com eren els sostres?

Feien rotació de cultius?

Quins adobs feien servir?

Com es defensaven de les plagues, les pestes, i animals que malmetien els cultius?

Quines **eines** i quins tipus de màquines feien servir? On es guardaven? Quins canvis i evolucions va viure al respecte? En conserva algunes d'aquestes eines?

I els **animals** com les mules, rucs i ases, perquè servien?

Tenien aviram, conills, animals de corral: aus, gallines, conills, porcs, xais, cabres, vaques? Quins i on els tenien? Quins animals pasturaven? quines races? Qui se'n cuidava?

Patien malalties aquests animals?

Com es conservaven els ous, la llet, les pells? Com s'aprofitaven? I les carns? Com s'aprofitaven i què se'n feia? I de la llana què se'n feia?

Com era el rebost? Com s'hi guardaven i es conservaven els aliments? Quins diferents tipus de conserves es feien? (vinagre, sal, calç, oli, llard, assecats, etc.)

I els **animals de companyia**, gossos, gats, etc., se'n tenien molts, perquè servien?

La **vinya**: el raïm i el vi? Com era el celler?

Les **oliveres**. L'oli.

Els **arbres fruiters**. En feien confitures, mermelades, assecats, etc.?

L'**apicultura**. Les abelles. Arnes i mel.

La **caça**. Trampes i paranys. Nius, vesc, etc.

La **pesca**. On i què pescaven? Com ho aprofitaven?

L'**aigua**. D'on la treien? Com l'arreglaven? Quins usos en feien. Recorda alguna sequera?

Respecte als cultius dels horts, etc. i de la matança dels animals, es tenien en compte **el cicles de la lluna**? Com? I com preveïen el temps, gelades, pluges?

Els àpats. On els feien? Com eren? Què menjaven? A quines hores?

ALTRES ACTIVITATS LLIGADES A LA VIDA PAIRAL

Carboners.

Forns d'obra i de calç

Cabanes i barraques.

Els masovers. Els mossos. Les minyones. En tenien o en coneixia? quines feines feien? Com vivien i quins tractes solien tenir amb els amos?

L'ENTORN I EL BOSC

Les feines del bosc: llenyataires, picadors, "arrastradors", fustaires. En coneixia? Quines feines feien?

El bolets. Quins bolets es recollien abans? Quins bolets dolents coneixia? Com es conservaven i es cuinaven?

Quins tipus d'arbres hi havia abans al bosc? Ha canviat això respecte d'abans?

Quins ocells, insectes, rèptils, amfibis, rosegadors, petits animals salvatges recorda que hi havia? Creu que aquesta població d'animals ha augmentat o disminuït respecte d'abans? Recorda alguna anècdota o dita respecte a aquests animals?

Quines coves, balms recorda del seu entorn?

L'INTERCANVI, LA COMPRA I LA VENDA

Quines mercaderies s'intercanviaven, es compraven o es venien?

Com es transportaven i s'emmagatzemaven aquestes mercaderies?

Indrets i freqüència d'aquests intercanvis, compres o vendes.

Les fires. Cap d'any; la fira del Bancal o de St. Sentís, la fira de Quaresma ("del Bacallà o de les Butlles"; St. Josep; de Pasqua; St. Isidre; St. Antoni de juny; St. Jaume, St. Bartomeu; Torregassa; de l'Empelt; de les mantes o de St. Martí; Sta. Llúcia).

Quins comerços recorda? On eren? Qui els regentava?

Recorda alguns dels preus d'aquests intercanvis?

LA SALUT

Com es tractaven les malalties?

Remeis (recollida de plantes medicinals, etc.).

Els preparats. Quins farmacèutics recorda?

Malalties més freqüents. Recorda alguna epidèmia?

Metges. Quins recorda? com s'avisaven? Com hi anaven?

Els parts i les llevadores. Com eren els parts? Quines llevadores recorda? Com s'avisaven?

La mortalitat.

LA HIGIENE I EL DESCANS

Com tenien cura de la higiene corporal? Es fabricaven el sabó? Era el mateix que s'utilitzava per la roba i pels plats? Recorda alguna colònia o perfum?

Com es tenia cura de les dents? Recorda algun dentista?

Com tenien cura de la vista? Recorda si algú duia ulleres? Recorda on les compraven? I algun oculista?

Com es tenia cura dels cabells? Es rentaven sovint? I la perruqueria i el barber? S'hi anava sovint? Quins barbers i perruqueres recorda?

EL VESTIT

Recorda algun sastre o modista? Amb quina freqüència s'hi anava?

S'anava a aprendre a cosir? On i amb qui? Què s'hi aprenia? quines feines de costura es feien a casa i qui les solia fer? Es feia ganxet, mitja, brodats, puntes o algun altre tipus de costura? Què en recorda? I l'aixovar?

Com era la bugada? On es feia? I la planxa? L'emmidonat, com es feia? Com es guardava la roba als armaris?

Com es vestien homes i dones? Com s'abrigaven?

Com era el calçat? Recorda alguna sabateria/espadenyeria? Qui les regentava?

Quins preus recorda que tenien el calçat i el vestit?

LA VIDA SOCIAL I RELIGIOSA

Com era la relació amb els veïns? (En quines ocasions es trobaven o es reunien)

I amb els familiars? Es feien visites a familiars? Vivien lluny o aprop?

La vida al Vinyet de Solsona en la primera meitat del s. XX

La correspondència. Amb qui mantenia correspondència i quan? Recorda alguna carta i el motiu de la carta? Com arribaven les cartes al Vinyet? Qui les repartia?

Les misses. Els aplecs. Les processons.

Com eren les festes de Nadal, Pasqua, Corpus, etc.?

Com eren els batejos, les primeres comunions, els casaments?

I els enterraments i els funerals, com es vivien?

El res. Quines oracions es resaven i amb quina freqüència.

Les campanes. Recorda algun toc de campana. Què assenyalaven aquests tocs?

LA GUERRA CIVIL

Com recorda l'esclat de la Guerra Civil?

Algú de casa seva va anar a la Guerra Civil?

Havia conegut algun emboscat? N'havien tingut a casa?

Coneix algun amagatall?

Com recorda la vida a casa durant la Guerra Civil? Va viure alguna experiència remarcable?

Com va ser el final de la Guerra?

Com va viure la post-guerra?

EL PAPER DELS CAMINS

Com diria que s'ha transformat el paisatge que l'envolta?

Recorda els carros, i els primers cotxes, les primeres bicicletes, els primers tractors, etc.? Quan i com va anar canviant la manera de traslladar-se i de treballar?

Quan havien de viatjar més lluny, quin mitjà de transport utilitzaven?

Quins camins rals, carrerades, camins ramaders, corriols, etc. coneix? En recorda més o menys el recorregut?

Quin paper diria que tenien els camins en la vida del Vinyet? Hi havia molt trànsit? amb quina freqüència s'utilitzaven?

LA SEURETAT

La clau a la porta.

Els pobres, els captaires, els gitanos.

Els robatoris.

Recorda alguna anècdota o incident rellevant?

L'ordre públic (Guàrdia Civil, etc.)

EL GRAN CANVI

En quin moment recorda l'arribada de la llum i l'aigua corrent al Vinyet? I com recorda l'arribada dels primers vehicles i màquines motoritzades?

LA PARLA

Recull de dites populars o refranys. Recorda alguna dita sobre el temps? (pluja, neu, boira o núvols, vents, estels, sol, etc.). I sobre el menjar? I sobre malalties? I sobre el vestir? I sobre plantes? En recorda altres?

Glossari. Paraules que ara no s'usen i s'usen amb menys freqüència.

Canvi en les estructures.

Canvi en la pronúncia.

LES FOTOS FAMILIARS I FOTOS DE LA VIDA I L'ACTIVITAT AL VINYET.

I PER ACABAR

...si el fessin triar entre la vida d'ara i la d'abans, amb quina es quedaria?

2. ÍNDEX I BUIDATGE DE LES ENTREVISTES:

2.1. La vida dels infants

2.1.1. Els jocs

2.1.2. Les cançons

2.1.3. Les feines que feien les nenes i els nens

2.1.3.1. Les minyones

2.1.4. L'escola

2.1.4.1. Les escoles i els mestres

2.1.4.1.1. L'Escola Nacional, els Escolapis

2.1.4.1.2. Els Germans de la Doctrina Cristiana

2.1.4.1.3. Les Monges

2.1.4.1.4. El Mestre Cases

2.1.4.1.5. Mn. Peix

2.1.4.2. Els ensenyaments

2.1.4.3. L'Escolarització

2.2. L'alimentació

2.2.1. Els horts

2.2.1.1. El reg

2.2.1.2. Els adobs i les plagues

2.2.1.3. Les llavors i els planters

2.2.1.4. Les plantacions de verdures i hortalisses

2.2.1.5. El tabac

2.2.2. Els cultius

2.2.2.1. Moldre el blat

2.2.2.2. Els farratges

2.2.2.3. Els adobs

2.2.2.4. La rotació de cultius

2.2.2.5. Les plagues

2.2.2.6. Les eines i les màquines

2.2.2.7. Els sostres

2.2.3. Els animals

2.2.3.1. Els animals de treball

2.2.3.2. Animals per vendre i fer negoci

2.2.3.2.1. Les vaques, els vedells i la llet

2.2.3.2.2. Els conills i els arramassadors

2.2.3.2.3. Els porcs i la seva venda

2.2.3.2.4. Gallines, pollets i ous

2.2.3.2.5. Cabres, ovelles i llana

2.2.3.2.6. Les pells

2.2.3.3. Els animals de companyia

2.2.3.4. Les malalties dels animals

2.2.3.4.1. El veterinari

2.2.4. El rebost

2.2.4.1. El porc i el rebost

2.2.4.2. Els ous

2.2.4.3. Llet, mató i formatge

2.2.4.4. La conserva de tomàquet

2.2.4.5. Mermelades i confitures

2.2.4.6. Els assecats

2.2.4.7. Els bolets

2.2.4.8. Les olives

2.2.5. La pica de l'oli

2.2.6. L'armari del pa

2.2.7. Els arbres fruiters

2.2.8. La vinya

2.2.9. L'apicultura

2.2.10. La caça

2.2.11. La pesca

2.2.12. L'aigua

2.2.12.1. Fonts de raig

2.2.12.2. Pous i fonts de toll

2.2.12.3. Cisternes

2.2.12.4. Basses

2.2.12.5. Sequeres

2.2.12.6. Riberes i torrents

2.2.12.7. Els tolls

2.2.12.8. L'aigua corrent

2.2.13. Els àpats

2.2.14. Els cicles de la lluna

2.2.15. Els indicadors naturals

2.2.16. Les supersticions

2.3. La compra

2.3.1. Els mercats: dimarts i divendres

2.3.2. Forners i pastissers

2.3.3. Botigues de queviures

2.3.4. Carnisseries

2.3.5. Indústries i professions liberals

2.3.5.1. Les indústries més importants

2.3.5.2. Professions liberals i altres

2.3.6. Les fires

2.3.6.1. Fondes, cafès, tavernes i llocs per menjar

2.3.6.2. Els negociants de bestiar

2.3.6.3. Les fires vinculades a Solsona

2.3.6.3.1. Fira de Cap d'Any

2.3.6.3.2. Fira del Bancal

2.3.6.3.3. Fira de Quaresma

2.3.6.3.4. Fira de Sant Josep

2.3.6.3.5. Fira del Dilluns de Pasqua

2.3.6.3.6. Fira de Sant Isidre

2.3.6.3.6.1. Els ganiveters

2.3.6.3.7. Fira de Sant Antoni

2.3.6.3.8. Fira de Sant Jaume

2.3.6.3.9. Fira de Sant Bartomeu

2.3.6.3.10. Fira de la Torregassa

2.3.6.3.11. Fira de l'empelt

2.3.6.3.12. Fira de les mantes o de Sant Martí

2.3.6.3.13. Fira de Santa Llúcia

2.3.6.4. El transport de les mercaderies

2.4. Activitats lligades a la vida pairal

2.4.1. Les barraques

2.4.2. Els mossos

2.4.3. Els masovers

2.4.4. Els pastors

2.4.5. Els feixinaires

2.4.6. Les teuleries

2.4.6.1. El forn de calç

2.4.7. Els forns de pa

2.5. El bosc i l'entorn del Vinyet

2.5.1. Carboners

2.5.2. Serradores i fusteries

2.5.3. Picadors i “arrastradors”

2.5.4. Els arbres

2.5.5. Els bolets

2.5.6. Els animals

2.5.6.1. Els rosegadors

2.5.6.2. Els rèptils

2.5.6.3. Els amfibis

2.5.6.4. Les aus

2.5.6.5. Els insectes

2.5.7. Coves i balmes

2.5.7.1. “Els nens naixien de les balmes”

2.6. La salut

2.6.1. Les malalties

2.6.2. Els remeis

2.6.2.1. Plantes medicinals

2.6.2.2. Olis

2.6.2.3. Esperits

2.6.2.4. Aliments

2.6.2.5. Aplicacions cutànies

2.6.3. Els curanderos

2.6.4. Els metges

2.6.5. Les farmàcies

2.6.5.1. Els preparats

2.6.5.2. Injeccions i vacunes

2.6.5.3. Remeis farmacèutics

2.6.6. La mortalitat

2.6.7. Els parts i les llevadores

2.7. La higiene

2.7.1. La higiene corporal

2.7.2. La higiene dental i els dentistes

2.7.3. La vista

2.7.4. Els cabells

2.7.4.1. Els barbers

2.7.4.2. Les perruqueres

2.8. Els descans

2.8.1. Basters i matalassers

2.9. Els vestit

2.9.1. Els sastres

2.9.2. Les modistes

2.9.3. El calçat

2.9.3.1. Les espardenyes i espardenyeries

2.9.3.2. Les sabateries i els sabaters

2.9.4. La bugada

2.9.5. Els sabó

2.9.5.1. “Fregar plats”

2.9.6. La planxa

2.9.7. Els armaris

2.10. La vida social i religiosa

2.10.1. El teatre i el cine

2.10.2. Els veïns

2.10.3. La família

2.10.4. La correspondència

2.10.5. Les misses

2.10.6. Les processons

2.10.7. Els aplecs

2.10.7.1. Aplec de Sant Pere Màrtir

2.10.7.2. Aplec de Sant Honorat

2.10.7.3. Aplec de Sant Bernat

2.10.7.4. Aplec de Santa Llúcia

2.10.8. Les festivitats

2.10.8.1. Nadal

2.10.8.2. Sant Esteve

2.10.8.3. Els Reis

2.10.8.4. Sant Antoni Abat

2.10.8.5. Pasqua

2.10.8.5.1. Els salpàs

2.10.8.5.2. Dissabte de Glòria

2.10.8.5.3. Diumenge de Pasqua

2.10.8.6. La festa del Roser

2.10.8.7. Santes Creus

2.10.8.8. Corpus

2.10.8.9. Sant Joan

2.10.8.10. Sant Pere i Sant Pau

2.10.8.11. Sant Domènec

2.10.8.12. Festa Major

2.10.8.13. La Puríssima

2.10.9. Els sacraments

2.10.9.1. Batejos

2.10.9.2. Primeres Comunions

2.10.9.3. Casaments

2.10.9.4. Extremunció, enterraments i funerals

2.10.9.4.1. Les manadores

2.10.10. Les oracions

2.10.11. Els campanars i les campanes

2.10.11.1. El campanar d'Isanta: la "torre de les hores"

2.10.11.2. Els campanar de la catedral

2.10.11.3. Les campanes

2.10.11.4. Els tocs de campana

2.10.12. Els mitjans de comunicació

2.10.12.1. La ràdio

2.10.12.2. La premsa

2.10.13. Els tractes

2.11. La Guerra Civil

2.11.1. La República

2.11.2. L'esclat i la Guerra

2.11.3. La Repressió Franquista

2.11.4. Els màquis

2.12. El paper dels camins.

2.12.1. Els camins del Vinyet

2.12.1.1. Camins ramaders o carrerades

2.12.1.2. Camins reals (rals) o carreres

2.12.1.3. Camins veïnals o de peoners

2.12.1.4. Dreceres i corriols

2.12.2. Carreteres

2.12.3. Viatjar més lluny

2.12.3.1. Transport de passatgers

2.12.3.2. Transport de mercaderies

2.13. La seguretat

2.13.1. La clau a la porta

2.13.2. Els robatoris

2.13.3. Demanar caritat

2.13.3.1. Els pobres

2.13.3.2. Els captaires

2.13.4. Els gitanos

2.13.5. Ordre públic

2.13.5.1. Els carrabiners

2.13.5.2. Els Mossos d'Esquadra

2.13.5.3. La Guàrdia Civil

2.13.6. Serveis municipals

2.13.6.1. L'Ajuntament

2.13.6.2. El pregoner

2.13.6.3. El sereno

2.13.6.4. L'escombriaire

2.14. El gran canvi

2.14.1. La llum

2.14.1.1. El Reig i el Moles

2.14.2. L'aigua corrent

2.14.3. Els primers tractors

2.14.4. Els primers cotxes

2.14.5. El petroli

2.14.6. Els sindicats, els bancs i les jubilacions

2.14.6.1. Els Sindicats

2.14.6.2. Els bancs

2.14.6.3. La jubilació

2.15. La parla

2.15.1. Recull de dites populars i algunes expressions usades pels vinyetans

2.15.2. Glossari

2.15.3. Lèxic i usos particulars

2.1. LA VIDA DELS INFANTS.

2.1.1. ELS JOCS.

La canalla jugaven molt per fora. Jocs de força i habilitat, d'abans de la Guerra eren:

1. **Cucut d'amagar:** corrien a amagar-se i el que parava havia de localitzar els altres.
2. **El cavall fort.**

3. **Seguir el rei o el cucut de la cadena.:** hi jugaven molt de camí a l'escola.
4. **A 1, 2, 3 escarbat bum bum!.**
5. **Arrencar cebes.**
6. **Anar a peu coix, anar “cul arrere”, etc.**

I alguns jocs amb objectes eren:

7. **Els cromos:** unes estampes que sortien a la xocolata, es col·leccionaven i s'intercanviaven.
8. **El joc de la paret, els munts:** s'hi jugava també amb els cromos, jugaven sis o set, marcaven una creu a la paret, un començava subjectant el seu cromó damunt la creu marcada i el deixava caure al terra, el següent repetia el mateix, i quan un dels cromos queia damunt dels altres ja escampats per terra, aquell jugador guanyava els cromos que havia tocat.
9. **El marro:** s'havia d'aconseguir col·locar tres pedretes fent línia i l'adversari intentava evitar que l'altre ho aconseguís.
10. **Els comedians:** eren caps de llumins, retallaven el cap i allò era un comediant, els col·leccionaven i també hi jugaven, amb un guix pintaven un quadre al terra d'uns 40x40 cm. Jugaven quatre o cinc, els posaven tots escampats dins el requadre i, des d'uns quatre o cinc metres, amb un **pinxo** de ferro o de goma (del tamany d'una galeta) que llançaven fent-lo lliscar pel terra, intentaven treure'ls del requadre i els que aconseguien treure se'ls quedaven.
11. **A cartes:** a vegades també s'hi jugava a casa, a les nits d'hivern, amb la llum de l'estufa o amb un llum de carburo.
12. **Passar l'anell:** Primer qui tenia l'anell passava les seves mans plegades per dins dels palmells dels companys que hi havia a la rotllana i un cop havia deixat dissimuladament l'anell, cantava la cançó “Pica martell, endevina qui té l'anell”. Aquell que era assenyalat en acabar la tonada era qui ho havia d'endevinar.
13. **La setmana:** es jugava fent un dibuix al terra amb 8 requadres i amb una pedra. Es combinava l'habilitat de llançar la pedra dins el requadre, amb l'habilitat de saltar.

14. **Saltar a corda:** agafaven la corda, un per cada cap, i llavors, un o dos saltaven al compàs. S'acompanyaven de tonades i cançons.
15. **Fer ninots:** la carretera no era transitada i, quan anaven camí d'escola, un dibuixava el cap, el de darrere el cos, etc.
16. **Pilota a la mà:** hi jugaven molt a l'era de casa o al "jugador", situat on actualment juguen a bitlles, a la Plaça de les Moreres. Tiraven la pilota a la paret i havien d'anar recollint els bots, com es fa amb el popular frontó. La pilota era petita com les de tennis.
17. **A bales:** s'impulsaven amb el dit gros, per fer-les sortir d'un cercle marcat. Feien bales amb aglans dels roures.
18. **A bitlles.**
19. A escola es jugava al "**criquet**": es tractava de fer passar la pilota per sota d'un cercle amb un pal semblant al del golf.

De joguines gairebé no en tenien:

20. **El tricicle:** en algun cas aquest tricicle el portaven els Reis, però era el mateix cada any; durant l'any s'espantava i per Reis el feien repassar a cal Farràs.
21. **La bicicleta** de dues rodes.
22. **El carretó de fusta.**
23. **El cavall de cartró.**
24. Alguna **nina de roba o de cartró.**
25. **Col·leccions de cromos.**
26. **La pilota:** eren fetes amb qualsevol drap, i després de la Guerra, amb trossos de pneumàtics que els soldats havien deixat abandonats; els lligaven ben atacats. Si eren ben fetes, aquestes pilotes botaven força bé.

A voltes, les joguines, se les fabricaven ells mateixos. Utilitzaven objectes de l'entorn que transformaven en joguines amb una mica d'imaginació i les empraven per jugar a jocs de rol:

12. Les **“botiguetes” de verdures**: hi venien tota classe de plantes de per allà, que imaginaven que eren verdures . Pagaven amb pedres.
13. Els **cotxets**. Qualsevol petit tronc estimulava la seva imaginació.
14. Jocs amb **els gats** de casa. Els vestien, com si fossin nines, etc.
15. Amb **un tros de tió** també fabricaven **una nina**.
16. Es feien les seves **vaques amb trossets de fusta i cordills**: la vaca rossa, la vaca negra, etc.
17. Agafaven xerracs i tallaven el poc que tenien per allà els entorns. Es feien unes rodones i quan tenien aquelles quatre rodones, agafaven una fusta quadrada i les clavaven amb uns claus que se'n deia llates. Es col·locaven dins aquella **“camioneta”** i baixaven costes avall. Sovint acabaven tots plegats tombats per terra.
18. **Anaven a cavall** els uns dels altres, o s'enfilaven a cavall de les branques d'algun arbre.

Les entremaliadures també formaven part del seu entreteniment. Existien també jocs de caràcter més agressiu, com jugar amb **una fona** o **tirar cops de roc**, i sovint, els insectes i animals eren víctimes de les estones d'avorriment.

19. Quan anaven pels carrers de Solsona, **obrien les botigues**, i com que hi havia botigues **que tenien un timbre**, quan obrien la porta, la gent que estaven dalt, havien de baixar a baix. La canalla corria, i el botiguer havia de tancar la porta i tornar a pujar cap dalt.
20. **Salvatjades amb els gripaus**. Agafaven un cigar encès, el ficaven a la boca d'un gripau, i aquest anava xuclant, fins que quedava ben botit, llavors treia el fum. A vegades li tiraven sal i llavors es moria.
21. Al capvespre buscaven **els nius de les cigales** i quan elles cantaven tan a gust, els tiraven un raig d'allò que tenien a mà, i les ofegaven.
22. **Paraven lluelles**: trampes per caçar pardals; amb una fusta, un sedàs, una tapa, agafaven un fil molt llarg, aixecaven aquella tapa, agafaven un grapat de blat que ficaven allà a sota ben escampat, subjectaven la tapa amb un tronquet, s'amagaven i quan veien que a dins estava tot ple de pardals “morts de gana”,

tibaven del fil i quedaven tots atrapats allà a sota. Molts cops aquests pardals servien per posar a l'arròs.

23. Molta canalla a partir de la primavera i sobretot a l'estiu també s'entretenia **caçant papallones**, o bé cuidant **erugues**, ja des de ben petits, no sempre eren cruels amb els animals, també els admiraven i aprenien d'ells; en aquest cas, veient tota la seva transformació fins a papallona.

24. **S'enfilaven als arbres**. Quan arribava el temps de la fruita es deixaven temptar per les fruites (figues, cireres, etc.). Fins i tot, després de ploure i estar advertits que no s'enfilessin als cirerers (és un arbre que té una escorça delicada i si es fa malbé l'arbre mor). O s'enfilaven una tropa per les branques d'alguna enorme figuera i la deixaven ben desplomada.

El dia de Reis, era també un dia especial per la canalla. Sovint se'ls feia dir el Parenostre. Deixaven menjar pels cavalls dels Reis, al balcó o a la finestra. Quan els Reis eren molt generosos feien passar alguna bicicleta, algun cavall de cartró o alguna nina de roba, però normalment els Reis duien productes **comestibles**, per exemple un cistell de mandarines, etc. que la família es menjava el mateix dia.

Alguna cabana aprofitava la diada de Reis per fer la matança del porc, llavors es feia una gran festa.

El tió a la zona del Vinyet no era tradició, sí que ho era a masies més importants de fora del Vinyet.

2.1.2. LES CANÇONS.

Als infants més petits se'ls cantava "cançons de falda"; hi intervenien el balanceig i les carícies:

1. **Arri arri borriquet:** Arri arri borriquet, anirem a Sant Benet, comprarem un formatget, per dinar, per sopar per la Maria/ el Josep/ etc. no n'hi haurà!. Normalment s'anaven cantant tots els noms de la família successivament.

Cançons per explorar els animals i la natura:

2. **El Cargol treu banya, puja la muntanya, cargol treu vi puja al muntanyí.** es cantava als cargols fins que treien les banyes.

3. **Marieta puja al cel que et donarem pa i mel:** es cantava a una marieta sostinguda al palmell de la mà; finalment, aquesta alçava el vol.

4. **La lluna la pruna:** La Lluna la Pruna, vestida de dol, sa mare la crida, son pare la vol, la lluna la pruna, vestida de dol, etc.

5. **Sols, solet:** Sol solet, vine'm a veure, vine'm a veure, sol, solet, vine'm a veure que tinc fred.

6. **El gegant del pi:** El gegant del pi, ara balla, ara balla; el gegant del pi ara balla pel camí. El gegant de la ciutat, ara balla, ara balla; el gegant de la ciutat, ara balla pel terrat. Pastoret d'on vens? De la muntanya, de la muntanya. Pastoret , d'on vens? De la muntanya de veure el temps. I quin temps i fa? Plou i neva, plou i neva. I quin temps i fa? Plou i neva i nevarà.

Tonades de repetició per sortir d'un cercle: qui cantava anava assenyalant i quan acabava la tonada, l'assenyalat en aquell instant quedava eliminat.

7. **Un cigró petit:** Un cigró petit, s'ha amagat a sota el llit, de color de xocolata, un, dos, tres , quatre.

8. **Dalt del cotxe hi ha una nina:** Dalt del cotxe hi ha una nina, que en repica els cascavells, 30, 40 l'ametlla amarganta, pinyol madur, vés-te'n tu, si tu te'n vas, nero, nero, nero, si tu te'n vas, nero, nero, nas.

9. **Yo tengo las llaves matarile rile rile.** Yo tengo un castillo, matarile, rile, rile. Yo tengo un castillo, matarile, rile, ron, chimpón. ¿Dónde están las llaves, matarile, rile, rile ¿Dónde están las llaves, matarile rile ron, chimpón. En el fondo del mar, mata rile, rile rile. En el fondo del mar, matarile, rile, ron chimpón. ¿Quién irá a

buscarlas matarile rile rile?. ¿Quién irá a buscarlas matarile, rile, ron, chimpon. Irá Carmencita, matarile rile, rile. Irá Carmencita, matarile, rile, ron, chimpón.

Es cantaven cançons tradicionals:

10. **Sant Josep.** Demà és festa, Sant Josep la fa, agafa l'escopeta i se'n va a caçar. Tira un tiro, mata un pardal, vestit de general. Passa Santa Anna, tocant una campana. Passa Sant Martí, tocant un violí. Passa una monja, li tira una taronja. Passa un capellà, li tira un tros de pa.

11. **El Senyor Ramon empaita les criades.** El Senyor Ramon empaita les criades, el Senyor Ramon empaita tot el món. Les pobres criades quan se'n van al llit, tururut, tururut, tururut, qui gemega ja ha rebut.

També hi eren presents cançons de ball:

12. **Cançó d'encendre la cua.** Per la matança del porc. Es posaven una tira de paper darrere i es perseguien cantant i intentant encendre la cua dels altres: Si que te l'encendré, "tiu, tiu frecu", sí que te l'encendré (...)

13. **Amado mío,** te quiero tanto, amado mío te quiero tanto, i lo sabràs si te consigo amigo mío, siempre conmigo te quedaràs.

Tothom coneixia cançons de Nadal:

14. **La Mare de Déu:** La Mare de Déu quan era xiqueta, anava a costura i a aprendre de lletra.

15. **El Noi de la Mare:** Què li'n darem al Noi de la Mare, què li'n darem que li sàpiga bo? Li'n darem panses amb unes balances, li'n darem figues amb un paneró. Panses i figues, i nous i olives, panses i figues i mel i mató.

16. **El 25 de desembre, fum, fum, fum.**

17. **Per Nadal, posarem el porc amb sal:** Per Nadal, posarem el porc amb sal, la gallina a la pastera, el pollí al cap del pi, toca toca Valentí. Ara passen bous i vaques, i gallines amb sabates, i capons amb esperons, xocolata pels minyons!

Eren típiques les cançons de la Festa Major.

18. **Pepa, Pepa, balla, balla, balla.** Pepa, Pepa, balla, balla, balla, pepa, Pepa, balla el rigodon. Jo ho diré al teu pare, jo ho diré a la mare, jo ho diré al Ramon. Que balli el rigodon. (Versos de la cançó del “Ball de la Tombarella”, pertanyent al Ball de Bastons)

Hi havia qui cantava mentre feinejava i no era estrany sentir cantar la gent, al Vinyet quan es tenia algun veí molt cantaire, els seus cants feien companyia, i ressonaven a la llunyania. Després de la Guerra, aquests costums es van anar modificant progressivament: el jovent sobretot, va anar incorporant hàbits d'oci més moderns que anaren en detriment del cantar espontani.

Feien música i percussió a les vetlles al voltant del foc, amb qualsevol cosa: amb les mans i una taula, o amb qualsevol estri.

2.1.3. LES FEINES QUE FEIEN LES NENES I ELS NENS.

A Solsona els feien anar a fer algun **encàrrec**, per exemple, anar a buscar un setrill d'oli, els donaven trenta cèntims que valia, o quaranta i cap a Cal Gil o a Cal Valeri o allà on fos i quan s'havia acabat, un altre, i poca cosa més, però a pagès els feien pensar més:

1. Ja de ben petits **seguien la mare** cap aquí i cap allà, i l'ajudaven amb el que feia falta, dur una galleda, etc.
2. **Ajudar el pare a segar, fer el vencill, fer les garbes, plegar gavells, batre l'era**, etc. tot això en temps de sega. Segaven amb el volant i més d'un es tallava, per falta d'experiència. Més endavant també ajudaven a segar amb la màquina.
3. Els nois anaven **a cavar** amb el pare: **trumfos, cigrons**, etc.
4. A la primavera **sembraven amb uns cabassos**.

5. Cap a l'edat de deu anys alguns ja anaven a ajudar el pare a **llaurar amb un verbrant**, amb dues mules a davant, només calia girar-lo a la punta del camp.
6. Quan havien segat els feien anar a **plegar les espigues** que havien quedat per les vores dels camps. Els recompensaven per aquesta feina donant-los els diners que es treien d'aquestes espigues un cop s'havien dut a la farinera a moldre.
7. Alguns que vivien prop de la ribera, amb pales **ajudaven a plegar munts d'arena** que quedava sedimentada als racons de la ribera. Aquesta arena, quan en tenien el carro ple, la baixaven a Solsona i la portaven a vendre al paleta.
8. De seguida que podien els feien **guardar bestiar**, dos o tres caps, vaques, o porcs, o els compraven uns quants xais, unes quantes cabres. Engegaven el ramat i els el feien pasturar.
9. A partir dels 10 o 12 anys ja **munyien vaques**.
10. **Vetllaven quan una truja havia de parir**, es rellevaven, per vigilar que la truja no n'aixafés cap de petit. Havien de dormir a la cort.
11. Una de les feines que feien molt els nens i les nenes del Vinyet era **anar a fer trepadella o herba pels conills** amb una dalla. La carregaven en un carretó que se'n deia una *llívia*.
12. Anar a **donar menjar a les gallines o conills**.
13. Les noies, sobretot, ajudaven la mare a **dur els conills i les gallines a vendre a Solsona** amb cistelles.
14. **Anar a collir pèsols**. S'alçaven a les 5 del matí. Els pèsols tendres que els sobraven se'ls podien vendre. Quan eren secs ja eren per donar a les bèsties.
15. Feien **feines a l'hort**, regaven amb galledes, plantaven, collien les verdures i si en sobrava, les portaven a **vendre amb unes paneres**. També anaven a Solsona a **comprar planter** quan feia falta.
16. Les noies **ajudaven a la cuina**. Vigilaven l'olla del foc, la tenien, més que res, als fogons de carbó, i també l'olla penjada del foc a terra, i cada dia es cuinaven plats fondos: patates amb col, un cop o dos per setmana a l'hivern, gra cuit, pollastres (molt ocasionalment), conills, porc confitat, botifarra negra i cansalada, que amb el temps es feia rànica.
17. Feien feines domèstiques com **escombrar, rentar, fregar plats, etc.**

18. Algunes adolescents ja de ben joves eren llogaven a cases de Solsona per **servir, per fer de minyones i ajudar en feines domèstiques.**

2.1.3.1. LES MINYONES.

A vegades llogar les filles era l'últim recurs i el seu treball representava un ingrés més per la família, Moltes noies, al Vinyet, es veien obligades a abandonar els estudis i a "llogar-se" a altres cases del poble perquè la família no es podia permetre alimentar tantes boques.

A Solsona tenir una minyona era una cosa ben normal; no només les famílies més benestants tenien minyona; és més, la majoria de famílies tenia alguna noia llogada que els ajudava. Cap a meitat de segle les noies immigrants també s'incorporaren a aquest grup de noies que es llogaven a les cases per fer de minyones. Al Vinyet no hi havia noies llogades, llevat d'alguna casa excepcionalment adinerada, com és el cas de Les Comes, propietat del Metge Rovira.

Aquestes nenes pre-adolescents eren resignades i s'adaptaven a una realitat dura, sabien que havien de fer les coses ben fetes i que els amos havien de quedar contents, que a casa no els podien pas donar el disgust de tornar-hi, i, amb tanta feina, tampoc no els quedava pas temps per enyorar-se. Les que van tenir més sort, van ser tractades com de casa, altres feien tot tipus de feines, de mosso (al camp i amb els animals) i de criada (a casa: cuinar, rentar, fregar plats, etc.) i treballaven entre deu i dotze hores cada dia, gairebé tots els dies de l'any; no es podien posar malaltes.

Les noies que no eren pubilles tenien poques sortides laborals, en aquell temps. Si tenien estudis podien arribar a ser mestres, i sinó, dependentes, modistes o minyones. Aquestes, si no es casaven, es podien passar tota la vida servint en una casa. Guanyaven poc, però estalviaven molt, i es desvivien pel seu objectiu: fer-se l'aixovar per casar-se (comprar-se alguna tovallola, algun llençol, etc.).

Per recompensar i motivar les ajudes que donaven les nenes quan treballaven a la casa pròpia, anaven a Solsona (a Cal Barato, a Cal Terricabres, etc.) i els compraven algun llençol amb el seu conjunt de coixineres, també per anar completant el seu aixovar. Arribar-se a casar era una constant en la mentalitat de gairebé totes les noies.

2.1.4. L'ESCOLA.

En molts casos el motiu que al·legaven els pares en el moment de fer abandonar els estudis als fills, era que aquests nois i noies feien falta a casa per treballar. En alguns casos prioritzaven els estudis dels fills per davant dels de les filles, que consideraven que amb el fet de saber escriure una carta i les quatre regles en tenien prou per portar una casa. Quan les noies eren més grans les feien anar a aprendre a cosir. Algunes hi anaven amb algun sastre, l'ajudaven a la vegada que n'aprenien i a més a més en treien un petit ingrés.

2.1.4.1. LES ESCOLES I ELS MESTRES.

En aquella època els mestres eren molts més respectats, tractats de vostè i amb facultats de poder fer ús de la força - cops de regle- envers els alumnes. Això però, creava respecte.

L'any 38, per la Guerra van traslladar les escoles Nacionals i "els Hermanus" als Caputxins, era una escola mixta. A Cal Cabanes hi van portar els pàrvuls. Hi van fer classes els mestres: **Cases, Farguell, Borrell, Barniol, Planes**, la mestra **Gòmera**, una mestra anomenada **Massana, la Caterina**, etc.

2.1.4.1.1. L'ESCOLA NACIONAL. ELS ESCOLAPIS ("Escolapius")

Algun alumne recorda traumàticament el seu primer dia d'escola a les Nacionals, ja que, passada la Guerra, si no eres capaç de dir *"Hola buenos días cómo está*

usted?”, rebies una bona bufetada. Hem de recordar que molta gent del Vinyet parlava només en català i no sabia ni un borrall de castellà.

La **Bàrbara Daurell Cajigos**, coneguda com la “**Mestra Coixa**”, procedent d'Almacelles, és recordada per tots aquells que, en aquell temps, eren pàrvuls i van anar a escola. Era coneguda per aquest renom perquè tenia un problema als peus que la feia anar ranca. Dins la classe la mestra hi va tenir un coniller durant molts anys. En aquest coniller, i amb tota naturalitat, la mestra hi tenia conilles que hi criaven. Al cap d'uns anys, els de Cal Tribulet el compraren i se l'emportaren amb un carro cap a casa seva. A l'hivern, tenia una estufa que funcionava amb serradures, i sempre estava la classe plena de serradures. Ensenyava els alumnes a carregar l'estufa amb un tub cilíndric s'havia d'atacar de serradures fins a no poder més. Cremava molt lentament.

Altres mestres de l'escola foren: el mestre **Garrabou** i el mestre **Farguell** -que també feia classes particulars al Sant Roc-.

Ja després de la Guerra, hi va haver “**la mestra Nuri del dentista Rius**”. Aquesta mestra era només de noies, ja que els alumnes estaven separats segons el sexe. Les seves alumnes encara recorden les fotos del Franco damunt la seva taula.

2.1.4.1.2. ELS GERMANS DE LA DOCTRINA CRISTIANA –Els “Hermanus” o “Dominics”-

L'any 29 van arribar a Solsona els anomenats “Hermanus”. Aquests s'ubicaren allà on actualment hi ha el Consell Comarcal, i encara avui en dia, la majoria de la gent gran en diuen de l'emplaçament “els Hermanus”. La majoria dels alumnes s'hi traslladaren des del Col·legi Nacional, que va quedar gairebé buit.

Aquests Germans de la Doctrina Cristiana duïen una sotana i un penjoll blanc al coll que els caracteritzava, però en venir la República es van vestir de paisà. N'hi havia quatre o cinc: l'”**Hermanu Llorens**”, l'”**Hermanu Eduardu**”, “**el Dionisio**” - que era

el director-, “**el Bodegó**”, que els mantenia disciplinats, però era molt bo, etc. Quan va venir la Guerra es van haver d’escapar.

Molts nois d'aquell temps, conserven la fotografia que els feien per la Primera Comunió als “Hermanus”.

Els Germans de la Doctrina Cristiana també hi tenien una església on cada diumenge als nois escolaritzats als “Hermanus” els feien anar a oir missa obligada, a quarts de vuit del matí.

2.1.4.1.3. LES MONGES.

Algunes noies del Vinyet també anaren a monges. Recorden algunes de les monges que els ensenyaren: **La Madre Freixes, la Madre Roser, la Madre Claustre Subirà, la Madre Josefa Castellana, la Madre Victòria** –la germana del farmacèutic de la Plaça Major- i la **Madre Consuelo** –li deien la “Mare de Déu “, per la cara angelical que feia-

Després de la Guerra també ho feien tot en castellà.

2.1.4.1.4. EL MESTRE CASES.

El Mestre Cases és un altre dels mestres molt recordats pels que van ser-ne alumnes. Hi anaven majorment a temporades, per completar estudis, etc. Feia classe a la plaça Sant Joan –en el carrer que travessa amb el carrer de Sant Pau-, i també va ser allà on hi ha ara el Consell Comarcal. Allà havia donat classes particulars, fins i tot als vespres, a grups de germans que hi anaven des del Vinyet.

2.1.4.1.5. MOSSÈN PEIX.

Era un capellà que feia repàs, també havia fet classes a nois del Vinyet.

2.1.4.2. ELS ENSENYAMENTS.

En aquell temps conèixer **les quatre regles** (sumar, restar, multiplicar i dividir) i aprendre a **escriure alguna carta** (demanar una comanda, etc.) eren els coneixements prioritaris. Un dels ensenyaments que reconeixen els ha estat d'utilitat pràctica és **la regla de tres**.

Els ensenyaments es feien tots **en castellà**. Feien molts **dictats (“dictados”)**. Però a partir de la República, l'any 31, un dia o dos a la setmana ho feien tot igual però **en català**. Aprenien a saber-se expressar, alguns van aprendre a fer algun anàlisi.

Tota la matèria tractada a escola, sortia d'un sol llibre que “ho tenia tot”. També s'ensenyava una mica de **cultura general**, per poder-se espavilar una mica i hi havia uns dies determinats d'**història**.

El **material** escolar era més aviat escàs i pels alumnes el dia que estrenaven llibreta “era una Festa Major”. D'aquest material i aquestes llibretes se'n tenia molta cura; s'hi feien dibuixos, es posaven títols, etc.

A l'hora de les matèries cadascun tenia els seus **gustos**, mentre que a alguns els agradava molt la història i quan parlaven d'història quedaven embadalits, els altres sentien una passió pels números i a altres els agradaven les cartes i els dictats. Fins i tot als que “eren dels darrers” els agradava anar a escola perquè allà era on es trobaven amb companys i amics.

2.1.4.3. L'ESCOLARITZACIÓ.

Els nens del Vinyet gaudien **caminant cap a l'escola**, ja que era un dels pocs llocs on es podien relacionar amb els amics. Passaven bones estones anant i venint de l'escola amb una colla de set o vuit companys: germans i veïns. Hi havia companyonia. Al matí, ja es cridaven i agafaven el camí tota una colla, i els més grans s'emportaven els més petits. Es portaven una carmanyola perquè es quedaven

allà mateix a dinar. Després de dinar jugaven als passadissos fins que tornava a venir el torn de la tarda.

Els anys d'escolarització variaven molt segons circumstàncies - la Guerra, per exemple, va ser un factor d'interrupció- i els criteris d'escolarització de cada família: mentre que hi ha famílies que prioritzen l'escolarització de l'hereu, n'hi ha altres que veuen que els estudis poden fer més falta a aquell que haurà de buscar-se la vida fora de casa, altres prioritzen l'escolarització dels nois per sobre de la de les noies (“per portar una casa n'hi ha prou amb saber escriure una carta i conèixer les quatre regles”), hi ha qui els duu a escola perquè ha arribat el moment de fer la Primera Comunió i necessiten fer la Catequesi, altres només tenen com a prioritat poder-s'ho permetre, en aquest cas, l'escolarització d'uns i altres germans depèn del moment econòmic de la família.

A les cabanes hi feia falta mà d'obra per a treballar, per això, sovint aquests infants es van veure obligats a deixar l'escola abans del que ells haurien desitjat.

2.2. L'ALIMENTACIÓ.

Abans de la Guerra, “el Vinyet era un vividor de fam”. En aquella època “anaven tortes” i per això s'aprofitava tot, fins l'últim pam de terra. Els vinyetans venien tot el que els sobrava per fer algun diner: blat, ordi, civada, patates, fruita, bolets, olives, verdura de l'hort (mongeta tendra, paneres d'enciams, etc.), conills, gallines, pollets, ous, llet i derivats, llana, pells, magre de porc, mamellons, arena de la ribera, calç, cendra, teules, corbes, feixos, etc. La mercaderia del Vinyet era principalment agrícola i ramadera.

Després de la Guerra, a Espanya, hi va haver un període en què es va voler que l'estat Espanyol fos autàrquic. De fet, els altres països tampoc volien comerciar amb Espanya. Això va obligar la Dictadura de Franco a racionar els aliments per la població. Aquests tenien una butlleta i no podien passar del límit permès. Tot i que al Vinyet hi continuava havent força misèria, de fam, a la post-guerra no en van passar,

perquè continuaven obtenint aliments de l'hort, dels camps, dels boscos i del bestiar que criaven.

2.2.1. ELS HORTS.

La feina als horts no ha canviat massa, si bé és cert que abans era molt més difícil fer-hi arribar l'aigua, per això, els horts havien d'estar situats en zones properes a rius, riberes o basses.

Les cabanes totes tenien un o més horts: menjaven molta verdura, vivien del que collien a l'hort. Es feia verdura suficient per mantenir la família, i, per tant, s'hi cultivava molta més quantitat de verdures, però no hi havia tantes varietats de cada verdura. Allà s'hi cultivava una mica de tot: cols, bledes, espinacs, mongetes, enciams, escaroles, tomàquets, pebrots, cebes, alls, patates, api, blat de moro, etc.

Aquests horts eren pel consum propi, si en sobrava però, es venia. Hi havia dos mercats: el dimarts i el divendres. Les dones del Vinyet, venien a peu amb cistelles i paneres i portaven quatre verdures i algun conill, colom o pollastre.

A l'hort, les dones o les noies hi donaven un cop de mà important. De plantar l'hort i fer les eres ho solien fer les dones. Era cansat, perquè la mecanització encara no havia arribat. Si treballaven la terra els homes ho feien amb la fanga, i si ho feien les dones usaven una aixada o bé una forquilla. La ceba la feien més aviat els homes perquè s'havia de fer amb una aixada i costava bastant.

2.2.1.1. EL REG.

Cap al tard, quan feia més fresca, s'havia d'anar a regar l'hort. El sistema de rec generalitzat eren galledes. A vegades s'utilitzaven dues galledes, una per cada mà per equilibrar el pes, i en alguns casos havien arribat a comptar més de cent galledes. La majoria d'horts ja es feien al costat d'una bassa que recollia les aigües de la pluja, o d'una font de pou, una cisterna o la ribera mateixa. A la superfície de

les basses moltes vegades hi creixia una capa d'herba de color verd que anomenem "llentillola". Per treure-la compraven ànecs o bé oques que se la menjaven. A la ribera, als estius es procurava fer-hi com una mica de pantà, amb unes pedres i una mica de fang perquè s'acumulés més en temps de sequera, d'aigua però, no acostumava a faltar-ne mai. A alguna cabana, com és ara a Cal Sotaterra, gaudien d'un sistema excepcional de reg, en aquest cas, el sistema de reg emprat eren unes canals que baixaven dels safaretjos públics. Eren canals de pi i les bigues que les sostenien de fusta de roure.

2.2.1.2. ELS ADOBS I LES PLAGUES

Si es feia servir adob era compostatge amb palla i fems dels porcs i de les mules. Per socarrimar llimacs i cargols feien *boïcs o seques*: cremaven feixos, materes i brossa. Llavors amb unes vuitenes –rasclets de fusta– s'escampava per sobre el terra de l'hort per abonar-lo.

Feien servir altres estratègies per a combatre els cargols, com recollir-los i aixafar-los amb una pedra per tornar-los a tirar a l'hort com a fertilitzant, altres els plegaven dins una galleda i aprofitaven per menjar-se'ls, i altres hi escampaven sulfat de ferro que compraven als adroguers.

Els talps grataven la terra dels horts per excavar les seves galeries, i ho deixaven tot fet malbé. Per combatre'ls, hi havia qui hi posava rames de ginebre colgades de terra, deien que aquella olor no els agradava i els feia fugir. Altres hi tenien alguna mata d'*herba taupera*, l'arrel de la qual era tòxica i els eliminava.

Tenir un eriçó l'hort, també era una manera de no tenir-hi insectes: l'eriçó no es menjava les plantes, però sí "les cuques".

2.2.1.3. LES LLAVORS I ELS PLANTERS.

Per les quantitats de verdura que es feia, generalment, es sembrava llavor. No n'havien de comprar ja que cada any eren previsors i en guardaven per l'any sobre i així s'estalviaven de comprar-ne. Quan les rates s'havien menjat els grans i les llavors, les dones del Vinyet es veien obligades a recórrer al planter.

La Maria de Cal Torretà aprovisionava de planter, li deien "la Torretana"; tenia uns horts al Vall Calent, assolellats tot l'hivern: hi sembrava la llavor a l'hivern i quan arribava la primavera hi tenia un formós planter.

2.2.1.4. LES PLANTACIONS DE VERDURES I HORTALISSES.

La primera cosa que es plantava cap a la tardor en una punta d'hort, era un bon tros de terra de cols verdes (cols d'hivern), perquè després aquestes venien al temps de l'hivern i les feien servir per fer patata xafada. De la col també se n'aprofitava una punta que brota tot just abans d'espigar-se. Els espinacs es feien també a la tardor i se n'anava collint tot l'hivern; això si no era un hivern amb gaires gelades.

Abans d'acabar l'any es feien camps de secà: pèsols, llenties, guixes, etc. Quan era el temps de collir-los, s'alçaven a les cinc del dematí per anar a collir pèsols i els que no es menjaven es venien, i els que s'assecaven eren després per alimentar les bèsties. Només en podien menjar de frescos durant dos o tres dies perquè no tenien manera de conservar-los. El que es plantava molt era patates, se'n feien molts camps, per menjar i per vendre'n també.

Els hiverns solien ser molt freds i gebrats en aquell temps, i lla boira sovint enviava un aire fred des del serrat de la Torregassa, per això solien esperar a principis de febrer per fer els primers alls i faves, alguns les feien fins i tot abans d'acabar l'any. Al març, abans de Pasqua, es feia la ceba, en feien moltes i en menjaven tot l'any. Quan arribava la primavera, posaven les terres a punt i, en principi, es sembrava enciam d'orella de ruc i també de tres ulls. Ells lligaven amb vímet, del mateix llit de

la ribera, els feien un nus i al cap d'una setmana quedaven ben blancs de dins. Després una mica més tard ja es plantava l'escarola, era més que res semblant llavor. En canvi, per fer les mongetes, si les rates s'havien menjat la llavor que havien guardat per fer l'any sobre, es comprava el gra. També es feien moltes bledes, pebrots i tomàquets.

2.2.1.5. EL TABAC.

Una de les anècdotes que recorden és que els pagesos cultivaven el seu propi tabac. Havien d'anar amb compte, ja que era il·legal cultivar tabac. I quan veien que la Guàrdia Civil voltava, els pagesos ja tallaven el tabac i l'amagaven perquè no els el veiessin. Aquell tabac l'assecaven i el trinxaven i ja era llest. El paper de tabac el compraven a botigues com a Cal Balès, a la Plaça de l'Ajuntament.

2.2.2. ELS CULTIUS.

Es pot dir que eren els mateixos que ara: es feia blat, d'una classe que se'n deia "xeixa" (de molta qualitat, però de poc rendiment) i el "blat gros" (de menys qualitat, pujava amb una canya molt prima i s'ajeia molt). També hi havia un tipus especial de blat que se'n deia "blat paner" que també servia per fer-ne farina. Sembraven blat per fer pa, i l'ordi i la civada eren dues de les coses que feien més, per alimentar el bestiar. La mateixa espiga de l'ordi feia quatre rengs, també es feia ordi de sis carrells.

Al Vinyet hi ha poca terra, les vinyes són petites, o sigui que sembraven poques quarteres. Abans es parlava de quarteres, no d'hectàrees, ja que el cultiu de cada casa –no només al Vinyet- era molt inferior al d'ara. Primerament ho feien amb mules o amb vaques, però després ja ho van fer tot amb tractors. ¹

¹Les dimensions de les parcel·les del Vinyet són molt reduïdes en comparació amb altres propietats rurals de la comarca. Antoni Llorens i Solé pensa que l'origen d'aquestes parcel·les es podria trobar en *el quintà*, "que era el territori dels voltants d'un castell de l'alta edat medieval, cedit pel senyor als

2.2.2.1. MOLDRE EL BLAT.

En algunes cabanes del Vinyet es tenien tractes simplement de paraula: els amos cedien la propietat perquè es conservessin la casa i les terres, no feien pagar, però a canvi, els estadants lliuraven a l'amo un cert nombre de sacs de blat. En aquests casos, un cop feta aquesta entrega, agafaven la resta de sacs de la collita i els duïen a la farinera de Cal Moles o a Cal Reig, i allà en feien farina.

Quan encara no hi havia les farineres a Solsona, el gra es portava a moldre als molins, a Foix, a Golerons o al Pont (tots al riu Cardener). El 1917 i 1918 la farina anava escassa i el preu del pa anava pujant, l'Ajuntament, amb l'alcalde Moles, va confiscar la farina que el Reig tenia dipositada. Al mateix temps, Moles va posar una nova farinera. El gener de 1939, quan les tropes republicanes van retirar-se de Solsona, van cremar les dues farineres. En acabar la Guerra, es tornà a moldre la farina als antics molins i a la farinera més propera que era a Cardona.

En moldre el blat, treïen més d'una qualitat de farina: després de la primera passada que feien amb màquines, sortia el "segó", en una altra passada sortien els "trits", i, finalment, la farina de qualitat superior, la més "fina".

De la *farina més fina*, la que els sobrava se la venien per obtenir una entrada més de diners, per mantenir la casa. La part que necessitaven per menjar la portaven a cal pastisser i allà portant un sac de farina, el pastisser anava entregant, a canvi, un cert nombre de pans durant tot l'any. Aquests pans els anaven a buscar normalment els homes. Els entregaven en sacs de cinc o sis pans de tres quilos; en arribar a casa, els posaven dins un armari i ja tenien provisions de pa, sobretot per quan el mal temps els incomunicava. Un cop o dos l'any, passaven comptes: el pastisser cobrava de la mateixa farina. Tot i això, hi guanyava, perquè no donava pas un quilo de pa per un quilo de farina.

habitants que s'establien al seu redós sota la propietat del senyoriu". Llorens (1987)

El segó era les pellofes del blat i tenia una consistència més aviat lleugera. Barrejat amb civada, esdevenia la base de l'alimentació dels animals (per exemple, mules i conills), juntament amb diversos farratges (alfals, trepadella, etc.).

Els *trits*, eren com una pols. Els retornaven a casa per fer la *pallada*. Aquesta es donava a les mules per sopar, s'omplien les menjadores amb la palla que havien segat, i tiraven per sobre aigua tèbia que feien escalfar en una olla, expressament pels animals, i, per acabar, escampaven uns grapats de trits per sobre. Els trits també s'usaven per fer la *farnada* pels porcs: es feien servir les mateixes calderes d'aram de fer botifarres, es feia un foc fora de casa, es barrejaven diversos tipus de viandes que es collien del camp, com peles de patates, naps, enyames, etc., i s'anava fent bullir llargament fins que estava cuit, les dones de pagès, ben arromangades, ho treien amb les mans, omplien la galleda, i ho anaven aixafant amb les mans mateixes; finalment, hi afegien els trits.

2.2.2.2. ELS FARRATGES.

El farratge que abundava més era l'alfals. També es feia trepadella. En feien varies tallades a l'estiu i tornava a brotar. Quan era una mica somall el portaven a unes palleres que tenien i l'escampaven. Els servia per donar al bestiar a l'hivern.

2.2.2.3. ELS ADOBS.

Si es tombava la terra abans de l'hivern, aquesta a la primavera quedava més espoltrida, més esponjosa. Quedava molt més bé i el fems es filtrava millor. Els pagesos del Vinyet adobaven les terres amb el fems del bestiar: vaques, mules, porcs, etc.; l'adob era car. A la part de darrere de les cabanes hi havia el femer: un forat, com una bassa, i allà hi tiraven tots els fems de les mules, dels conills, etc. i les aigües brutes, com la de fregar plats, que tiraven des de la mateixa finestra. En aquell temps també es comprava guano, però poc. Del Vinyet venien alguns pagesos amb un carro a Solsona a netejar les quadres de les famílies, i a treure els excrements fora de les muralles. A canvi els pagesos es quedaven amb el fems.

Alguns solsonins ja disposaven d'un hortet als afores, gairebé a tocar de les muralles on hi traslladaven aquests fems. A les cases no hi havia excusats, sinó que disposaven d'una *comuna* que consistia en una post de fusta o bé de marbre amb un forat al mig i una tapa; les defecacions anaven a parar a una quadra de sota. A part d'aquesta quadra, hi havia també un estable amb algun animal, ja fossin porcs, gallines, conills, etc.

2.2.2.4. LA ROTACIÓ DE CULTIUS.

Es feia rotació de cultius, bàsicament per evitar plagues de males herbes. Els vinyetans desconeixien el terme "rotació" ells parlaven de "canvi de cultius perquè no s'explotés la terra".

A l'entrada de la primavera les dones anaven cap al tard a **birbar**, a arrencar les males herbes dels camps (cugula, roselles, etc.). A vegades es llogaven dones per fer aquesta feina.

2.2.2.5. LES PLAGUES.

Les plagues fortes als cultius **eren rares**, no eren tan freqüents com actualment, ni n'hi havia tantes.

Hi havia molts **llagosts** ("llangots"), però ja anaven bé, perquè engegaven les gallines i aquells eren aliment per elles. El problema venia quan l'astoret veia les gallines a l'aire lliure i venia i s'emportava els pollets; per evitar això les havien de tancar.

L'**escarabat de la patata**, per exemple, va venir al temps de la Guerra. A la canalla, quan no sabien què fer, se'ls feia agafar un pot a cadascun i se'ls feia anar a buscar els escarbats a les patates. Els escarbats criaven de seguida i feien uns nius sota les fulles, en un dia les plantes de les patates quedaven sense fulles. Els nens

agafaven la mare i els seus petits i els ficaven dintre d'uns pots; després els anaven a aixafar per allà amb una pedra.

No s'usaven sulfats, mentre que actualment la majoria de sembrats són tractats i ensulfatats. Quan es van començar a usar els sulfats en líquid, s'aplicaven amb la motxilla que es carregava a l'esquena.

2.2.2.6. LES EINES I LES MÀQUINES.

Algunes de les eines que es feien servir eren: **el volant, la falç, les aixades, les fangues, destrals i xerracs** per fer llenya; **el magall** que era per un cantó com una destral i per l'altre com una aixada, i el feien servir més aviat per collir, per arrencar arbres o a l'hivern per polir les voreres dels camps, per tallar-ne les brosses; un cop polides, hi anaven ficant foc per poder aprofitar després, en el moment de llaurar, fins l'últim pam de terra a tocar del marge. Totes aquestes eines es guardaven a casa en coberts.

Tant per llaurar, com per segar, tot es feia amb **tracció animal**. Els més pobres que encara no tenien animals havien de llaurar, o de fangar-ho amb **una fanga**. El "**verbrant**", era llarg i com un tipus d'**arada** ("arreus"), però que portaven rodes, i era molt manejable. Agafaven uns dos pams de fondària de terra, tombava molt bé la terra. La usaven quan començaven a preparar les terres, després d'haver segat. No ho feien com ara que passen cultivadors, etc., sinó que anaven directe a fer unes bones llaurades. També feien servir **el trill**. Els camps quedaven bastant plens de bonys, ja que, no sempre s'hi passava **el corró** (es feia quan el camp era molt aterrossat) però com que a continuació ja segaven manualment, tampoc passava res.

L'època de més activitat a les cabanes era la de la sega. Si es podia, s'ajudaven entre veïns i així s'evitava haver de contractar mossos. Tot depenia de l'extensió de terres. Aquests mossos s'estaven a casa mentre anaven segant. De màquines no n'hi havia gaires. Al principi es segava tot a cop de volant. Però quan van venir les

primeres màquines, també es feien servir, primer de tot, els volants, per fer les vores del camp sembrat (les primeres garbes que es feien eren les de les vores dels camps). Quan va venir **la màquina gavelladora**, aquesta ja tallava el cereal i el deixava en munts, sense lligar. Lligar es feia manualment i se'n deia fer *garbes*. Més tard van venir les **lligadores** que, a més a més de tallar, ja feien la garba i la lligaven. S'anava a l'hora del sol, es començava a les quatre del matí a fer garbes. Un cop les garbes eren fetes, s'havia de passar a amuntegar-les i fer-ne *cavallons o garberes* (s'anomenaven d'una o altra manera segons el tipus de pilot que es feia al camp), perquè no es mullessin es posaven d'espiga enlaire. Arribava l'hora de traginar i portar les garbes del tros a l'era, per separar el gra de la palla. Al principi, quan es *batia a l'era* posaven unes quantes garbes a l'era de la casa i hi posaven uns quants animals a voltar amb un corró per tal que s'anés desgranant. Un home estava al mig de l'era aguantant les mules i fent-les rodar, mentre els altres s'estaven a l'ombra per anar-se tornant (quan va venir **la màquina de batre** es feien uns "sellats" alts, s'apilaven les garbes per quan hi anés la màquina a batre, acompanyada d'una munió de batedors). Quan les mules havien fet, era qüestió de ventar, per separar la palla del gra; de la falla se'n feia els pallers (es cobrien amb una capa de fang perquè no es podrís la palla) i del gra es passava a separar *el boll* del gra. Antigament, s'esperava el vent adequat per tirar palades de palla enlaire amb les **forques** i perquè l'aire s'emportés el boll i el gra caigués. Amb l'arribada de **la màquina ventadora** ficaven el gra, barrejat amb boll i barrejat amb trossos de palla a la tramuja de la màquina ventadora, anaven voltant amb una maneta i es separava el gra del boll, el gra quedava una mica net. El gra que sortia, es posava en sacs i es duia a la farinera o es pujava al sostre.

La màquina de segar i batre és un gran exemple dels canvis tecnològics que ha viscut la pagesia.

2.2.2.7. ELS SOSTRES.

Els llegums, els cereals, els farratges, etc. es guardaven a les golfes (als "sostres"), eren espais grans, en deien *el sostre*, perquè era a sota teulada. Pujaven el gra als

sostres i posaven l'ordi cap a un costat, el blat cap a un altre, els farratges més enllà, etc. Per separar-los feien una mica d'envà baix, o amb uns quants sacs plens feien una mica de paret. A finals d'estiu els sostres eren ben plens i durant l'hivern s'anaven buidant.

2.2.3. ELS ANIMALS.

Els animals de la casa servien per treballar, per menjar o per vendre.

2.2.3.1. ELS ANIMALS DE TREBALL.

Els animals de treball eren mules, cavalls i rucs, i els bous també, però aquests eren molt lents, i els anava més bé tenir una o varies mules, que tot i no tenir la força del bou, també en tenien i eren més ràpides.

La majoria de gent del vinyet treballava amb mules, **jou** –anaven junyides- i una arada. Les anaven canviant quan s'anaven fent velles, llavors se les treien i en compraven de joves.

A les cases més pobres feien tractes amb negociants (**el Pixarada**, anomenat “**el muntanyenc**” era un d'aquests negociants), aquests els deixaven una mula jove a canvi d'ensenyar-la a treballar i alimentar-la. Quan la tenien ensenyada, el negociant hi anava i se la tornava a emportar, per vendre-se-la i treure'n un bon pessic. Llavors els en deixava una altra, de jove, per ensenyar i repetir tot el procés, per això, si podien els pagesos compraven un parell de vedells i quan eren crescuts, usaven aquest parell de vaques per llaurar.

Els animals de treball amb la mecanització van anar desapareixent.

2.2.3.2. ANIMALS PER VENDRE I PER FER NEGOCI.

2.2.3.2.1. LES VAQUES, ELS VEDELLS I LA LLET.

Si tenien una vaca i criava, es venien els vedells. També les munyien per vendre's la llet. En aquest cas, si eren les mateixes vaques que feien servir per treballar, no les podien cansar massa, perquè sinó no feien prou llet; havien de saber trobar l'equilibri per rendibilitzar-les.

2.2.3.2.2. ELS CONILLS I ELS ARRAMASSADORS.

Els compradors de conills s'anomenaven arramassadors. Els arramassadors passaven també per les cabanes a comprar els conills **L'arramassadora de la Caputxina** i **l'arramassador de Cal Cases** (davant de Cal Adroguer Nou) eren arramassadors coneguts. Els conills anaven més cars en aquell temps, els pagesos podien viure amb el que els donava tenir unes setanta conilles, i encara, utilitzar la resta d'ingressos per despeses de vestir. Per dur aquests conills a vendre a Solsona es feien servir les cistelles conilleres, que eren obertes per sobre i amb dues tapes, i hi podien arribar a ficar deu o dotze conills i anar fins a Solsona caminant fins a tres quarts d'hora. Aquest transport el podien fer les dones i, fins tot, alguna noia; els braços els quedaven adolorits durant uns quants dies. Per anar a vendre conills, també s'hi anava amb un carretó i, més tard, amb un "remolquet". Quan van arribar els tractors, si els homes no tenien feina als camps, transportaven els conills amb el tractor.

2.2.3.2.3. ELS PORCS I LA SEVA VENDA.

A moltes cases també engreixaven porcs, els anomenaven "tocinos". Alguns pagesos van començar a experimentar les granges de porcs, però fracassaren i tornaren a posar conills.

Els porcs eren primer pel consum de la casa, i després, si en sobrava, per vendre. També es tenien unes quantes truges, per criar i vendre's els mamellons (feien

aproximadament un quilo) i eren molt apreciats perquè no hi havia granges. Si les truges no criaven prou les despatxaven i en posaven de noves. Cada vegada que una truja tenia deu o dotze porquets, suposava una entrada de diners a la casa.

Hi havia uns negociants que compraven aquest bestiar. sovintejaven el Vinyet, entregaven mamellons als pagesos pobres del Vinyet perquè els engreixessin i quan eren grassos, se'ls venien i es partien els tractes que feien.

2.2.3.2.4. GALLINES, POLLETS I OUS.

També es tenien galliners amb gallines. Aquests solien ser a certa distància de la cabana, perquè les lloques volen solitud, poca llum i poc soroll.

Es diu que actualment cinc gallines produeixen més que vint-i-cinc abans. Ara estan ben aclimatades, mentre que abans a l'hivern passaven més fred; llavors era quan la producció realment disminuïa. Hi havia qui covava ous de manera artificial (amb una quantitat que podia arribar a 300 ous per ronda) i després es venia els pollets.

2.2.3.2.5. CABRES, OVELLES I LLANA.

N'hi havia molts que tenien un corral amb un ramat de cabres o d'ovelles. En aquest cas, esquilaven les ovelles a l'estiu i es venien la llana. A alguna cabana puntualment també havien engreixat xais de la raça anomenada "galotus".

També s'agafaven ramats de xais, a principis d'estiu, i es feien pasturar pels rostolls : durant l'estiu s'engreixaven, i cap als volts de la Festa Major, quan ja havien crescut, se'ls venien.

2.2.3.2.6. LES PELLIS.

També les aprofitaven, sobretot les pells **dels conills**. Obrien els conills amb molta cura. Sovint eren els nens que aguantaven les potes de l'animal per poder treballar més bé. Després les penjaven sobre uns troncs que els toqués l'aire i el sol, girades

senzillament. Passaven uns negociants de pells i les compraven (en donaven cinc o deu cèntims).

Cap al Pont de l' Afrau també hi havia molts caus **de teixó**. Els caçaven també per vendre's les pells. Per treure'n la pell s'havia de ser una mica entès: s'obria l'animal i es treia tota la pell sencera, es posava a assecar i quan se'n tenien forces es portaven a vendre.

2.2.3.3. ELS ANIMALS DE COMPANYIA.

A Solsona no se'n solien tenir d'animals de companyia, perquè suposaven una boca més per alimentar, i si algú en tenia es deia d'ell que "se li floria el pa".

Al Vinyet totes les cases tenien almenys **un gos, i forces gats**. Els gossos seguien els amos cap aquí i cap allà en les seves feines i eren més aviat per vigilar la casa quan aquesta quedava sola, per fer companyia quan es quedava una persona sola a casa, o per avisar quan venia algú. Algunes cases en podien arribar a tenir set o vuit de gossos i quan arribava algú, el "foraster" quedava voltat de gossos que li feien respecte.

A l'hora de menjar se'ls donava restes dels àpats o se'ls deixava estar sota la taula per plegar les quatre molles. Un cop havien acabat, tornaven a marxar cap baix i s'estaven tot el dia per fora.

Llavors per tot arreu tenien gats per empaitar les rates, perquè hi havia moltes rates. A part d'empaitar les rates, els gats eren una de les joguines dels nens i nenes de la casa.

Normalment aquests animals domèstics eren batejats i tenien el seu paper en el col·lectiu familiar.

2.2.3.4. LES MALALTIES DELS ANIMALS.

Quant a les malalties dels animals, aquestes tampoc no solien sovintejar, les mules, per exemple **no solien emmalaltir**. Quan emmalaltien i morien es feia un clot i s'enterraven.

En el cas dels conills, que és un animal delicat, si se'ls donava massa trepadella, per exemple, els petits podien agafar diarrees o, a vegades, tenien **sarna** (se'ls feia com unes taques on se'ls pelava una mica el pèl). Per la sarna se'ls posava sofre, simplement. Encara no existia **la mixomatosis** o dita popularment malaltia del *cap botit*. Expliquen que va ser un metge francès que el 1952 va fer un experiment per eradicar els conills de bosc que es menjaven el seu sembrat, i va ser així que es va escampar aquesta malaltia per tot Europa i tot Catalunya. El bosc va quedar sense conills i quan un conill de bosc anava a la trepadella que es tallava per alimentar els conills de casa, aquests agafaven la malaltia, i la casa quedava sense conills: per aquesta malaltia no hi havia remei. Després encara han aparegut altres malalties: en el cas dels conills, per exemple, a l'estiu agafen unes hemorràgies internes que si no es vacunen, en vint-i-quatre hores es moren, sobretot les mares de conill, més que no pas els conills petits.

2.2.3.4.1. EL VETERINARI.

Es recorda el manescal Joaquín Fernández (venia de Ponferrada, León). Era un bon veterinari. Ja era més cap a mitjan segle que es va començar a avisar més el veterinari.

2.2.4. EL REBOST.

A totes les cases de pagès hi havia un racó que era més fresc. Les cabanes encara conservaven *el celler*, record de quan hi havia hagut vinya. Sovint era utilitzat com a

rebot. Allà desaven els aliments frescos que només es podien guardar un parell de dies o tres. Al rebost hi havia lleixes plenes de tupins i gerres.

2.2.4.1. EL PORC I EL REBOST.

La base de proteïna animal de la dieta provenia del porc. Les cases que podien engreixaven un porc.

Tot i que el porc s'ha relacionat molt amb els nivells de colesterol, en aquells temps, se'n menjava poca quantitat, anava molt racionat, i a la majoria de cases hi faltaven els magres. Quan mataven el porc, el magre, el més bo del porc, se'l venien i aprofitaven tota la resta. El posaven en uns llençols blancs, ben condimentat i cap a vendre. Hi havia una fàbrica de llonganisses d'una gent que van venir de Sant Llorenç de Morunys , a l'altre cap de Pont, en deien a Cal Llangonissaire.

Per conservar el porc, la cansalada la salaven o la confitaven; els peus, orelles, cap, costelles, botifarres, donegals i talls, els coïen amb olles i ho confitaven; ho guardaven tot l'hivern dins uns pots de terrissa o de vidre, amb llard (el mateix greix del porc) i oli. Assecaven el pernil, l'espetec i la llonganissa (perquè no s'assequés tant, la posaven dins una caixa amb segó). Si al rebost s'hi quedava algun pernil o llonganissa, aquestes carns, que eren les millors, es guardaven per quan venien els segadors i els batedors a l'estiu.

2.2.4.2. ELS OUS.

A l'hivern, feia tant fred, que les gallines ponien molt poc, fins que no arribava la primavera: llavors, la major part dels ous es venien frescos, del dia. En arribar el bon temps, quan les gallines ponien en abundància, i els ous anaven molt barats, es confitaven en calç, pel consum propi. Ficaven els ous dins una engerra molt gran o un bidó de calç i a sobre hi tiraven aigua amb calç que cobrés. Quan es treien els

ous, es trencava una capa que feia l'aigua amb calç, i es rentaven una mica. Es guardaven més d'un any.

2.2.4.3. LLET, MATÓ I FORMATGE.

Quant a la llet, les cases que tenien vaques, munyien la llet i se la venien. La gent que es venia la llet s'havia de llevar molt d'hora, per munyir-la, bullir-la i portar-la a Solsona, a l'hora que tothom esmorzava. La venien a Cal Bromes, a la Plaça de Sant Joan, o bé, directament, a particulars, a famílies que els la compraven.

La producció de llet variava segons l'estació. És per això que n'agafaven un mínim i, de la llet que a vegades sobrava, en feien formatge, o mató (de vaca, de cabra o d'ovella); bullien la llet amb herbacol, que feia coagular la llet, ho col·locaven sobre un drap i l'escorrien, tan escorreguda com podien. Ben embolicat dins aquest drap, ho col·locaven dins una formatgera: un recipient de terrissa que li donava forma i que tenia uns forats per sota, per permetre que s'anés escorrent i assecant el formatge. Tardava unes tres setmanes a assecar-se i el cobrien, en engerres, amb oli d'oliva.

A algunes cases consumien llet condensada (El Castillo). En compraven quan a casa anava escassa, o pels nens que eren més intolerants a la llet de vaca, i també la feien servir per escampar damunt del pa (en aquest cas la feien escalfar i quedava enfosquida i amb gust de caramel). Aquesta llet anava dins uns pots de vidre que es podien tapar amb taps de suro i que després reutilitzaven per fer conserves.

2.2.4.4. LA CONSERVA DE TOMÀQUET.

Les dones coneixien bé l'art de fer conserves. El que sí es feia molt, a totes les cases, era conserva de tomàquet. Escaldaven els tomàquets per pelar-los, els trituraven i n'omplien ampolles de vidre (de cava, etc.); compraven uns taps de suro i ben picats amb un martell, tapaven les ampolles; tot seguit, amb fils d'encolomar, hi feien una creu al damunt i ben lligada al coll de l'ampolla. Agafaven calderes grans

d'aram i les col·locaven ben juntes, amb palla entremig de les ampolles, o ben juntes perquè en fer l'ebullició no es trenquessin. Quan tenien la caldera ben plena, la tapaven amb un sac moll i la feien bullir al foc durant un cert temps, l'endemà quan estaven fredes, les treien i ja tenien la conserva de tomàquet per tot l'any.

2.2.4.5. MELMELADES I CONFITURES

Hi havia varietat de fruiters, però quan era el temps, la fruita es consumia gairebé tota; per això, no per desconeixement de l'art, sinó perquè anava escassa, de confitures i melmelades de fruita a algunes cabanes no se'n feia gaires. Quan la fruita sobrava i es feien les confitures (de préssec, de pruna, etc.) i codonyat, es posava la mateixa proporció de sucre i de fruita ("meitat i meitat").

Quan la fruita era d'hivern (pomes o peres) es collia i es guardava al cobert del paller i s'anava consumint (alguns encara recorden l'olor de poma o pera que desprenien aquestes fruites al lloc de conservació). Durant l'hivern també es menjaven nous, ametlles i les fruites que s'havien fet assecar.

2.2.4.6. ELS ASSECATS.

Els assecats eren freqüents. Es deixaven els fruits dins un sedàs per algun racó que els toqués l'aire. S'assecaven i es guardaven pinyons, panses, prunes "cugullals", etc. Les prunes seques, quan es volien consumir, s'estovaven en aigua i llavors es feien servir per posar als guisats. Hi havia unes parres que feien uns raïms que es podien penjar per fer-ne panses.

Al rebost també s'hi guardaven les paperines amb les llavors i els grans que es guardaven d'un any per l'altre per plantar a l'hort

2.2.4.7. ELS BOLETS.

Els conservaven, els assecaven o bé els venien. Majorment quan els havien recollit ja l'endemà, o l'endemà passat, anaven cap a mercat o a les botigues de comestibles a vendre'ls **frescos**. També els compraven els mateixos arramassadors que compraven aviram, ous, conills i gallines, algun senglar, coloms, perdius o tudons.

Si n'hi havia molts els feien **assecar**. Si l'anyada era dolenta també en venien de secs. Per assecar-los els enfilaven amb una agulla i fil, i els penjaven en qualsevol porxo o finestra.

Una altra manera de conservar-los era **en sal**. Feien servir sal grossa que compraven a sacs. feien sostres de sal i de bolets, alternativament, dins de pots de vidre grans o d'olles de terrissa que també usaven per guardar el confitat. En sal hi confitaven especialment fredolics sencers, el rovelló no el solien posar amb sal.

També hi havia qui confitava els bolets en aigua i **vinagre**. En vinagre també s'hi confitaven enyames, bròquil, pebrots, etc. per posar a les amanides.

2.2.4.8. LES OLIVES.

També confitaven les olives, les posaven cobertes d'aigua, uns deu dies a sol i serena, canviaven l'aigua cada dia, (o bé les deixaven tres dies seguits sota el raig d'una font, per treure'ls l'amargor, o també hi havia qui els treia l'amargor amb sosa), i llavors les col·locaven dins de pots de vidre i les cobrien amb aigua freda que havien preparat prèviament: barreja d'aigua amb proporció de sal i herbes (es feia servir molt la sajolida). Per a calcular la proporció de sal, posaven un ou del dia dins l'olla d'aigua, i anaven tirant sal fins que l'ou començava a voler surar a la superfície.

2.2.5. LA PICA DE L'OLI.

Les cases que tenien molts olivers, recollien les olives pel consum de la casa i també per vendre, però sobretot en feien oli i les baixaven a moldre al Molí de Xixons, o al Molí de la Farga, que havia fabricat articles de metall i de xapa de coure i havia aprofitat per posar-hi un molí d'oli –tenia una pedra i una enorme biga de fusta-, a la premsa s'hi posava la pasta escalfada de les olives i un cop premsades el *rullo* servia d'aliment pel bestiar. A la temporada de collita, gener i febrer, als anys 30, hi havia dues persones que hi treballaven i hi dormien. Es va tancar el 1949.

Aquell oli que n'obtenien el pujaven amb bidons, ho posaven dins unes piques que a les cases ja eren construïdes per aquest propòsit . Les *piques per posar oli* eren de pedra. N'hi havia que tenien un armari d'un metre d'alçària, tenia una post al damunt, on s'hi guardaven les olles i els tupins, i a sota, hi havia amagada la pica de l'oli. Allà no s'hi acabava mai, sempre n'hi havia, i quan s'anava a acabar, ja tornava a ser el temps de collir olives.

Deien que era un oli que no era gaire fi, que tenia molta acidesa. L'any 56 hi va haver una gelada molt forta per la Candelera, va ser un febrer ventós i gelat i es recorda com l'any que van morir molts olivers. A Manresa es va glaçar el riu. Va ser el 4 de febrer del 1956. Hi va haver glaçades negres, una onada d'aire procedent de Sibèria. Es va arribar a temperatures de 10 i 14 graus sota zero. A la primavera, però, va venir molta pluja i com que la soca de l'olivera és molt vividora, es van recuperar i van tornar a brotar.

2.2.6. L'ARMARI DEL PA.

De blat en guardaven molt. El portaven a la farinera i, d'allà, duïen uns quants sacs de farina al pastisser, i el pastisser els anava entregant el pa a canvi. Tant el forner, com el vinyetà tenien unes petites llibretes on hi anotaven respectivament els quilos de farina que hi havien portat, i els quilos de pa que s'anaven entregant periòdicament. El forner també hi guanyava, perquè no entregaven un quilo de pa

per un quilo de farina. Quan anaven a buscar el pa, agafaven un sac de pans de tres quilos. Això sobretot els homes, i el carregaven, en principi al carro, i després al tractor, i arribats a casa els ficaven dins l'armari del pa, on es guardava molts dies. Quan volia fer mal temps, nevar o ploure, procuraven que sobretot no faltés el pa a casa. Amb el mal temps se'n gastava molt de pa, perquè es passaven la majoria de les hores a la vora del foc i feien moltes torrades.

A les cabanes es conservaven *les pasteres* de quan s'havia fet pa a la casa i, darrere de les cabanes encara hi solia haver les restes del que havia estat el forn de pa. Aquests forns ja no eren en ús, però els cabaners sabien que els avis els havien fet servir. El pa que s'hi havia cuit allà, antigament, era pa negre, però llavors ja es menjava pa blanc. Excepte a la post-guerra, que com que havien cremat les farineres i per moldre la farina era complicat, a vegades l'havien d'anar a moldre als molins que havien funcionat antigament i, aquests no deixaven la farina massa neta.

2.2.7. ELS ARBRES FRUITERS.

De fruita no se'n comprava gaire, i es consumia, sobretot, quan n'era el temps. La presència de fruiters al Vinyet era molt irregular, mentre que hi havia zones amb cabanes que tenien molts fruiters, en altres indrets, els fruiters, hi anaven més malament. Aquests arbres es feien molt als marges, o en llocs que no fessin nosa per llaurar. Vivien molts anys; eren vells i grans i n'hi havia que feien cabassos de fruita esplendorosa. Si els en sobrava, l'anaven a vendre. Per exemple, a Cal Tribulet, que tenien molts fruiters (pressequers, figueres, perers), agafaven càrregues de fruita, un parell o tres de cops cada temporada d'estiu, i la duïen a vendre a Sant Llorenç de Morunys.

Els que més abundaven eren oliveres, ametllers i també noguers. Hi havia cirerers, pruneres (unes prunes que en deien "cugullals", que eren grogues i allargades), pinyoners, pomers, perers (d'hivern, d'estiu), pressequers, noguers, figueres (del "coll tort", de la pell verda, vermelles, sajoles i blanques), codonyers, servers, nesprers, magraners, algun avellaner, etc.

El que feien molt, amb els fruiters, en aquell temps era empeltar-los. Per exemple, a l'hivern, agafaven dos esqueixos de brots d'un cirerer de cireres "garrofals", i els ficaven dins un encaix, cobrien la unió amb un paquet de terra molla, i ho embolicaven amb draps, o qualsevol cosa; al cap de poc temps, ja brotaven les noves cireres que feien un altre gust.

Aquests arbres fruiters s'han anat perdent, amb la introducció de la mecanització: a l'hora de llaurar els camps, els tractors arriben a més profunditat i els seguen les arrels. Els vinyetans coincideixen a dir que, comparat amb abans, ara els fruiters viuen pocs anys, fan més aviat poca fruita i petita, creixen poc i agafen pestes. Relacionen aquest fenomen a la introducció d'herbicides i pesticides.

2.2.8. LA VINYA.

De vinya ja no en quedava gaire, perquè després de la fil·loxera, les havien anat tallant totes. Algú encara recorda la presència d'algun petit camp de vinya, que no es va cuidar gaire, va anar portant una vida migrada, fins que es va acabar arrencant.

Als marges hi havien quedat les restes d'alguns ceps. El raïm d'aquests ceps es menjava directament, quan era la temporada, o se'n feien panses.

El que sí que es recorda, i encara en queda constància, és que s'hi havia fet vi, malgrat no ser de molta qualitat. Es conservaven encara premses i utensilis relacionats, objectes que ja eren en desús. El vi gairebé tothom el comprava. La majoria de cabanes conservaven, a la part baixa, o bé a la part obaga de la casa, un celler ben fresc i algunes, fins i tot guardaven encara les bótes on s'hi havia contingut el vi. Aquests cellers havien passat a tenir un ús més aviat de rebost, i es feien servir per assecar les llonganisses, que s'hi posaven ben florides (abans de menjar hi feien una bona fregada).

De cellers i cups per guardar-hi el vi, al nucli urbà, també se'n conservaven. Eren encara del temps en què al Vinyet hi havia vinya; de quan aquestes vinyes i cabanes pertanyien a solsonins que regentaven algun negoci i que les tenien per al seu oci: el masover malvivía en aquella cabana i a canvi portava raïm a l'amo, que guardava el vi en aquests cups.

Generalment, a les entrades de les cases hi havia una mica de trapa que s'obria i a sota hi havia el cup. Alguns d'aquests cups tenien filtracions d'aigua. En aquests casos procuraven que el cup fes una mica de pendent, perquè l'aigua s'acumulés en un petit pou quadrat d'uns 30 centímetres de fondària; a l'estiu, cap a les onze, els que bevien vi (no tothom s'ho podia permetre), agafaven el porró i anaven a demanar a les cases que tenien un cup d'aquests bons, que els deixessin posar el porró allà, a refrescar. El ficaven allà dins, i al cap d'una hora, a l'hora de dinar, a les dotze, el tornaven a buscar i era ben fresc.

2.2.9. L'APICULTURA.

Pel que fa a l'apicultura, hi havia qui tenia arnes. Sempre aportava a les cases una mica més de benefici.

Es buscava un lloc on hi hagués una mica de roca, sota una balma, etc. Per fer les arnes, s'agafaven unes cistelles cilíndriques amb un tramat de vímet i una tapa de fusta rodona al damunt. Aquestes cistelles s'envernissaven ben envernissades amb cagades de vaca, que les feien més hermètiques. Quan veien un *eixam* amb la seva reina buscant una nova llar (les abelles només volen una sola reina, i quan n'hi ha més d'una, una ha de marxar i buscar-se una nova llar), feien *fum* i l'orientaven cap a l'*arna*. Després les abelles del nou eixam ja anaven buscant la flor.

Per extreure'n la mel, es cobrien la cara amb una *màscara* de ferro per protegir-se de les picades. Feien fum amb cagades seques de vaca o de cavall; això molestava les abelles i les obligava a marxar i a passar a la nova arna, que ja tenien preparada.

Agafaven l'arna amb les *bresques* i se l'enduien cap a casa, allà agafaven les bresques i les *funyien* perquè regalimés la mel. Un cop tenien la mel, *supuraven* les impureses que hi suraven per sobre. La *cera* que quedava de les bresques escorregudes servia per fer candeles.

A masies fora del Vinyet amb grans extensions, els vinyetans aprofitaven per demanar permís per instal·lar-hi les arnes (sobretot en camps de romaní). Aquests pagesos normalment acceptaven l'oferta, a canvi d'una mica de mel.

La mel era un complement excel·lent. Quan hi havia el pa de racionament del Franquisme el sucaven amb mel, per camuflar el mal gust del pa; també l'afegien, per exemple, a l'ou ferrat o a la truita amb patates per fer-ne menjars exquisits.

2.2.10. LA CAÇA.

Els animals i aus que es podien caçar també eren part de la seva alimentació. Sobretot en temps de neu es paraven trampes. Els pagesos estaven més ociosos, no tenien feina al camp i era quan els animals no trobaven menjar i anaven més afamats.

La caça dels **conills de bosc** era una caça lenta, d'exploració del terreny. La població de conills de bosc també era considerable. En temps de neu, no hi havia calçat adient, ni botes; s'embenaven fins a genoll, tot ben lligat perquè la neu no els entrés. D'aquella manera se n'anaven al bosc, seguien les petjades dels conills fins arribar al cau, allà treien la fura; era caça segura. A vegades també duien els gossos, que empaitaven els conills fins als caus. Tenien dues o tres fures, que les feien servir per anar a caçar i les tenien com animals de companyia. Les ficaven dins els caus, i quan aquestes trobaven algun conill, el mossegaven, llavors el conill sortia disparat, a fora l'esperaven amb una trema, i el conill quedava atrapat allà i ja el tenien caçat (o bé li tiraven un tret). Recuperaven la fura i la tornaven a tancar dins la capsa de vímet. Arribaven a casa ben carregats amb *la barjola* a l'esquena. La barjola era un

sarrió exprés per posar-hi els conills. També hi havia uns paranys per agafar conills: uns llaços escorredors, i sempre n'agafaven algun. I, finalment, algú més hàbil, matava el conill d'un cop de roc.

En canvi, de **porcs senglars**, no n'hi havia gaires. De tant en tant, algun pagès matava un senglar, el portava a una botiga de Solsona i se'l venien, la gent hi feia cua, perquè es considerava que era un menjar selecte.

Dels **pardals** també se'n feia festa grossa: en feien arròs a la cassola amb pardals. A les cabanes, sobretot en temps de neu, la canalla jugava a *parar lluelles*.

Per caçar les **garses** observaven les copes més altes dels arbres i seguien la posta i el creixement de les cries, i una mica abans no s'escaressin, era el moment d'enfilelarse amunt agafar-les i matar-les. Les garses es plomaven i cap a la cassola, guisades amb ceba. Eren bones com les perdius, però no tenien la mateixa reputació.

De **perdius** n'hi havia moltes. Per caçar-les s'havia d'anar corrent darrera les perdius, perquè van molt lleugeres i, per tant, se n'havia de saber. Al Vinyet, en general, no eren massa afeccionats a la caça amb escopeta, no era un art que se'ls ensenyés de petits. A les masies de l'extraradi del Vinyet sí que solien caçar més amb escopeta.

La **caça amb vesc** eren unes trampes per atrapar cadernereres. Es posaven dos bastonets en forma de creu i s'envescaven amb pega, per exemple, de grevoler. Aquest vesc feia que els ocells s'hi quedessin atrapats. Per fer la pega es col·locaven rames de grevoler dins de dipòsits d'aigua; això estovava "la pell de la rama" i la seva reïna feia la pega que anomenaven vesc.

De **paranys** també en tenien per atrapar les **rates cellardes**; s'hi posava una mica de cansalada i ja es disparava tot sol, quan la rata rondava per allà.

2.2.11. LA PESCA.

A les riberes i tolls del Vinyet també s'hi havia practicat la pesca. Hi anaven la gent que no podia caminar tant o que vivia més a prop. Les aigües eren molt netes, i més abundants: la Ribera de Solsona baixava tot l'any. Fins i tot hi havia el Molí dels Capellans, que hi molien blat. Les cases no feien tantes escombraries, no hi havia plàstics, ni cartrons i, a comprar, s'hi anava sempre amb la mateixa senalla. Els peixos que s'hi pescaven eren barbs. Els pescaven amb una trema i se'ls menjaven fregits, tenien molta espina.

A la Ribera del Pont de l'Afrau també hi havia crancs, eren foscos. S'havia d'anar amb compte en agafar-los, perquè no pinessin. Els escaldaven i en feien una cassola d'arròs.

Al toll del Torrent de Ribalta també s'hi pescaven peixos d'un pam de llargada. En deien "pagelló". Aquests no tenien tanta espina com els barbs. Es pescaven amb cistelles, ja que el riu no era molt ample i això facilitava que es podessin acorralar els peixos. Baixava una aigua molt neta.

A les basses de les cases, la gent també s'entretenia a pescar granotes. Les cuinaven i les trobaven bones.

També pescaven al Cardener: carpes i altres classes de peixos. Molta gent anava caminant cap al riu, es banyaven; de pujada, passaven per la Font de Sant Joan (situada a l'altre costat de Cal Marcús, en un Bosc de Sant Miquel), on es trobaven set o vuit i feien petar la xerrada.

Aquell que podia i disposava d'una moto o d'una bicicleta, al bon temps, el diumenge, s'emportava el dinar i anava a la Ribera Salada o al Segre a pescar alguna truita. Pescava tota la tarda i al vespre tornava. Aquests rius ja quedaven més lluny.

2.2.12. L'AIGUA.

Cada casa tenia el seu secret de l'aigua: un pou, una cisterna, una font de pou, basses, riberes i tolls. I en coneixien les propietats, de la seva aigua: els avantatges i els inconvenients, la potabilitat pel consum de la casa i les qualitats de la cocció.

2.2.12.1. FONTS DE RAIG

Plovia més que no fa ara. De fonts de raig n'hi havia moltes per l'entorn, exceptuant la partida de Santa Llúcia, que no disposa de cap font important. A l'hivern, a vegades, plovia vuit dies seguits. També hi havia secada, però quan hi havia secada les fonts encara rajaven.

La més important de les fonts era la **Mare de la Font**, llavors hi havia la **font de la Mina**, més amunt la **font dels Frares**; aquesta s'esgotava bastant, però la Mare de la Font aguantava i la de la Mina també. També hi havia la **font de la Teula**.

Per l'altra ribera hi havia la **font de Cal Grill**, i la **font de Plata**, prop del Toll del Salt, en direcció a la carretera, cap a Cal Grill (encara es veu un arc de pedra, ara és esgotada). A la mateixa ribera, també s'hi trobava la **font del Corb**.

La **font del Molí dels Capellans**, encara hi és. Aquesta aguanta encara que vingui secada: hi van fer un pou i l'aigua, enlloc de marxar cap a la ribera, se'n va cap aquest pou.

2.2.12.2. POUS I FONTS DE TOLL

Algunes cases tenien el seu **pou** o la seva **font de toll** on no s'hi acabava mai l'aigua, hi naixia l'aigua i tota la que en treien s'hi tornava a fer. Quan algun veí quedava sense aigua, anava a la font del veí que tenia aigua contínuament. La **font**

de la Cabana (sota la Cabana del Llac) i la **font de la Ribereta** (a l'estiu sempre quedava seca), són dos exemples de fonts de toll.

Allà a la vora ja hi tenien un pot de llauna, d'alumini o bé de terrissa, i la treien sempre amb aquell mateix estri (per tal que no embrutessin l'aigua), omplien una galleda i se l'emportaven. Era potable. Quan havia de canviar el temps, prop d'aquestes fonts es veien dues o tres salamandres, i quan no hi havia canvi de temps s'amagaven dins la frescor, sota unes plantes de fulla fina i suau.

A l'hora de portar l'aigua cap a casa es col·locaven un pal travessant les espatlles i una galleda a cada cap i així s'estalviaven viatges.

Alguns d'aquests pous es van anar exhaurint després quan van anar incrementant els caps de bestiar i van passar de treure-n'hi dues o tres galledes diàries a treure'n molts més litres.

2.2.12.3. CISTERNES

Altres cabanes es van fer una **cisterna** gran i a l'hivern hi feien anar l'aigua de les canals. Perquè es guardés l'aigua, només hi podia entrar a l'hivern, a l'estiu no, perquè feia cucs. A l'estiu la feien marxar tota a fora, i a l'hivern tapaven un forat i anava tota cap dins a la cisterna. Aquesta aigua la bevien tot l'any.

2.2.12.4. BASSES

Es feien **basses** que arplegaven l'aigua de la pluja, aquesta servia per rentar roba i també per abeurar els animals: les gallines, els conills, les mules, etc. i per regar els horts. Les cases podien tenir una, dues o, fins i tot, tres basses. S'aprofitaven les aigües dels camins que baixaven per unes rases i cap a les basses. Quan plovia es feien **recs**.

2.2.12.5. SEQUERES

De sequera n'hi havia hagut alguna; havien tret la Mare de Déu per la sequera dues o tres vegades, però la sequera no havia afectat gaire. Si mai hi havia una secada era a l'estiu. En aquests casos, havien d'anar a buscar aigua a la font, al riu, o fins i tot a Solsona. S'agafava **el carro i unes bótes de fusta** de les que s'usaven per portar el vi.

2.2.12.6. RIBERES I TORRENTS

L'anomenada **Ribera de Lladurs**, provenia de Lladurs, passava per sota el Pont de l'Afrau, i recollia les aigües del **Torrent de Llera**, el **Torrent de Rotgés** i el **Torrent de Mascaró** i, un cop a Solsona, ajuntava les seves aigües amb les de l'anomenada **Ribera de l'Aumeda** (Ribera de la Mare de la Font o de la Font de Miravella) que recollia les aigües del **Torrent de Pallarès** (Font de Sant Ferran, Font de la Mina, etc.) un cop havia passat per la Mare de la Font. Aquestes aigües (**la "Ribera Alta"**) s'unien abans de passar el Pont de Solsona, on passaven a anomenar-se **Ribera de Solsona (Riu Negre o "Ribera Baixa")**, llavors passava per sota el Pont, i una mica més avall recollia les aigües del **Torrent del Sala** (que baixava des de la falda del turó del Castellvell, darrera l'actual escola Arrels II, vorejant els horts del Vall Calent i l'Hort del Bisbe), del **Torrent de Ribalta** (a l'indret on hi ha actualment la depuradora i format per les aigües que s'ajuntaven de les fonts properes: la Canal, Cal Teto, Cal Jep Pastor, Cal Lloberes, etc.) i, finalment, del **Torrent de Godés**, ja en els límits del Vinyet. El **Torrent de Sant Honorat** també era dins dels límits del Vinyet, però les seves aigües ja anaven directament cap a la depressió del Cardener, on hi desembocaven, al municipi de Clariana.

2.2.12.7. ELS TOLLS

Hi havia uns **tolls** amb força aigua, per exemple, a la Ribera de Lladurs: a sota Cal Meix hi havia un toll molt gran dit **Toll del Salt** (o també anomenat **Toll de la Sal**, **Toll del Muró** o **Toll del Miró**, perquè hi havia un senyor que es deia Muró i s'hi

banyava tot l'any), hi havia un saltant d'aigua i la canalla s'hi banyaven a l'estiu. Hi havia un metre d'aigua i no sabien nedar, però compraven un pneumàtic i l'inflaven. Allà també hi havia peix. Sota la Cabana del Llac hi havia el **Toll de la Cabana**.

I per la Ribera de l'"Aumeda" hi havia el **Toll del Martinet**, sota mateix de la Cabana dels Testagorda, on s'hi banyaven els ganiveters, els oficials i els mossos. Una mica més avall, entre el Toll del Martinet i la font de la Fulla, hi havia un toll més modest, era el **Toll de La Garsa** i era allargat. En aquest s'hi banyaven els aprenents.

Al Torrent de Ribalta hi havia el **Toll del Torrent de Ribalta** (un pèl més amunt de Cal Pallargues), on veïns de Sant Bernat hi pescaven i s'hi banyaven.

2.2.12.8. L'AIGUA CORRENT

L'**aigua corrent** al Vinyet era repartida a molt poques cases. En alguna casa, com per exemple, a Cal Sotaterra (aquests també disposaven de l'aigua que conduïen unes canals que baixaven **dels safaretjos públics**), hi arribava perquè era molt a prop del nucli urbà, i en algunes altres cabanes, com a Cal Tarralló o a Cal Grill, hi va arribar perquè els passava pel costat la canonada que portava l'aigua de les Fonts de Lladurs cap a les fonts de Solsona. En general, però a la resta del Vinyet no es va disposar de l'aigua corrent fins als anys 80, amb l'alcaldia de Ramon Llumà, quan molts vinyetans ja havien abandonat el Vinyet, buscant millor qualitat de vida.

2.2.13. ELS ÀPATS.

Els àpats es feien amb molta **puntualitat** a l'hora que tocava. A les dones els portava molta feina cuidar l'hort, els conills i les gallines, rentar la roba, fer el menjar i portar-lo als camps mentre els homes llauraven o segaven. Començaven molt dematí, allà a les nou els portaven l'esmorzar, i si es quedaven a dinar a fora, els portaven el dinar, i després de dinar feien una mica de migdiada; les dones cosien després de fregar els plats.

Havien de fer-ho tot al foc a terra, i amb carbó, en uns fogons. **Els fogons** primer havien sigut de pedra, amb uns forats. Més tard els van fer amb unes peces de ferro

colat. La base era el foc a terra, encenien dos tions, feien bullir **l'olla**, que penjaven dels clemàstecs, generalment feien escudella i carn d'olla, amb un os de pernil, unes quantes viandes i s'anava bullint, allà al foc a terra i quan arribava l'hora hi tiraven un grapat de pasta de sopa, unes quantes patates, un grapat de cigrons i un tall de cansalada. I llavors, anaven al foc a terra i amb uns "esmolls" trencaven quatre brases, les recollien amb una pala i cap al fogó i amb un ventall avivaven el foc, posaven una paella, una mica d'oli o de llard i a fer una truita, una costella, un tall de llom, una botifarra negra, etc. segons la casa.

A les cabanes solien tenir **dos menjadors**: un, amb una taula gran, per quan es segava i es batia. Quan van començar a batre amb màquines, i venia la màquina a casa, també es llogaven cap a una dotzena d'homes. A pagès, a l'estiu, menjaven més, perquè la feina era més pesada. La cuina era un tragí, les dones, suaven i el foc no donava per més, tot anava d'olles i cassoles. Als segadors, i als batedors, se'ls feia guisats: pèsols collits del camp, una mica de pollastre i conill de la casa mateixa, i si no tenien massa fruita, per aquesta ocasió, se'n comprava una mica. Els homes s'havien d'atipar, i les dones vetllaven que no els faltés de res; sovint menjant a peu dret i feinejant. Els dies de cada dia, en canvi, es menjava a la cuina o en un altre menjador més petit, més a prop del foc i més accessible.

L'**esmorzar** era pels volts de les nou. Consistia en una llesca grossa de pa de dos o tres quilos, sucats amb oli i un gra d'all, i llavors el que tenien de tall, i a vegades també verdura del dia abans, que reescalfaven, i un bon glopet de vi. A la canalla se'ls donava una llesca de pa i una presa de xocolata o pa sucats amb llet condensada, per exemple.

Al punt de les dotze, la gent plegava de fer la feina que estava fent i cap a **dinar**, estiu i hivern. Usualment, al poble també, tots els treballs: els ganiveters, els fusters, els paletes, etc. plegaven a les dotze. A l'hivern, tornaven a començar a la una, i a l'estiu, a les dues i a la tarda plegaven una hora més tard.

El **berenar** era molt limitat, Un tros de pa una mica sucats amb oli, i si la casa era molt bona un tall de donegal o de llonganissa, o pa sucats amb vi i sucre.

Cap al vespre es retiraven a la cabana, deien cada dia **el rosari abans de sopar** o mentre aquest es preparava. Per sopar, es menjava molta patata i col, a vegades amb un tallicó de cansalada. A l'hivern les vetllades a la vora del foc (que era on s'estava més bé) eren més llargues i, llavors es feien torrades al foc a terra, sucades amb un gra d'all i un rajolí d'oli

2.2.14. ELS CICLES DE LA LLUNA.

Hi havia pagesos que observaven i seguien curiosament els cicles de la lluna, i altres que no s'hi fixaven i més aviat titllaven als primers de llunàtics. Alguns no sabien ni llegir ni escriure, però tots sabien quan era lluna nova o lluna vella (lluna plena).

Els que ho seguien esperaven a **lluna vella** per remenar més bé la terra i els fems (quedava més flonja, menys seca i aterrossada), per plantar plantes o flors, també era bo de fer-ho en lluna vella, per a realitzar alguna matança animal, per netejar les basses i els pous per tal que la bassa no tingués fuites, per collir coses per assecar perquè es guardessin.

Les fonts s'escombraven en **lluna nova** perquè no es desviessin.

A l'hora de fer llenya dels arbres, també esperaven a la lluna vella, si es tractava de fulla caduca, i si era fulla perenne, havia de ser lluna nova. Per plantar els horts també miraven la lluna; havien d'espera a una lluna o una altra segons si la planta feia el fruit sota terra (els alls o les patates) o cap a la superfície, perquè d'aquesta manera, deien, nasquessin correctament.

2.2.15. ELS INDICADORS NATURALS.

Sense **rellotge** sabien l'hora que era. A vegades, feien simplement una marca a l'era davant de la porta de casa que els servia de rellotge, o miraven enlaire per veure on es trobava el sol o les ombres. Fer amb puntualitat cada tasca era molt important. La disciplina que imposava l'hora d'anar a alimentar els animals ordenava l'horari de la

resta de la jornada. Amb les primeres clarors ja s'obria la porta i s'anava a alimentar les bèsties, i quan vesprejava s'hi tornava. El sol era qui manava l'hora d'alçar-se (a l'estiu a les cinc ja era tard, en canvi, a l'hivern es llevaven més tard de les sis), l'hora d'anar a dinar eren les dotze, i l'hora de tornar a treballar, les tres de la tarda.

Els indicis naturals eren usats per a preveure **els canvis de temps**. Els pastors, miraven enlaire a la lluna i al sol, i també ho coneixien amb el moviment de les ovelles, del bestiar i dels insectes (les mosques empallegoses eren un indicador de canvi de temps).

Eren **indicadors de pluja pròxima**: la lluna embassada; bromes o boira al Puig Sobirà; la sal, la roba, les parets que humitejaven; el so somort de les campanes; les erugues que creuaven camins; les ovelles o les gallines que s'enfilaven; la xemeneia quan rebufava; els galls quan cantaven molt a la nit, els pixa-llits quan esclataven, els llambrics terrosos (lluents, senyalaven vent); quan l'aigua feia escumera terrosa, les formigues quan feien munts molt alts per protegir el niu; o les formigues d'ala quan sortien dels seus nius.

Indicaven tempesta: àguiles o gralles passant al dematí.

Eren **indicadors de vent**: si el sol era esgrogueït al dematí, la lluna roja encerclada, el ressò fort de les campanes, el vol de les orenetes arran de terra, quan l'aigua feia escumera blanca.

Indicava bon temps: el xut quan cantava en pondre's el sol

2.2.16. SUPERSTICIONS.

Si et xiulava l'orella esquerra, estaven malparlant de tu, si et xiulava la dreta estaven dient bé de tu.

Si a un home se li apagava la candela durant la Processó de la Candelera les arnes no li anirien bé.

Si a una dona se li apagava la candela durant la Processó de la Candelera les lloques i els pollets no li anirien bé.

Si s'escombrava la casa per Dijous Sant, s'ompliria d'insectes perquè s'havia escombrat Jesús.

Si un es rentava el cap per Dijous Sant es guardaria de mal de cap la resta de l'any.

Si un es tallava els cabells per Divendres Sant, tindria una cabellera més espessa.

Quan tocaven a glòria, plegaven nou pedretes, que servien en cas de tempesta a l'estiu.

El nounat seria lleganyós, si no es donaven confits en batejar-lo.

Els fills, nascuts al dematí serien treballadors; ganduls, si eren nascuts a la tarda.

La nit de Sant Silvestre posaven dotze clofolles de ceba (els dotze mesos de l'any) amb un pessic de sal a cadascuna. Al matí, els mesos que tenien la sal seca, indicava que serien secs.

Perquè no es corquessin les nous, es posaven vencills als noguers per Sant Joan.

Quan estrenaven una olla de terrissa la fregaven amb un gra d'all perquè no traspués.

2.3. LA COMPRA.

2.3.1. ELS MERCATS: DIMARTS I DIVENDRES.

Els vinyetans venien les seves mercaderies al mercat dels dimarts i del divendres, a botigues de comestibles, o directament a famílies que els ho compraven sense intermediaris. Les dones venien a Solsona des del Vinyet, portant a coll paneres i cistelles conilleres cap a la plaça. Allà exposaven el que portaven: un colomí o dos, uns pollastres o uns conills, etc. El mercat del dimarts era més petit i al del divendres, abans de la Guerra, ja hi venien amb un camió gent de fora, de Manresa.

Amb els beneficis que obtenien les dones podien adquirir allò que els feia falta comprar. Els homes venien i passaven pel forner a buscar el sac dels pans, i anaven a plaça on es reunien amb altres homes.

2.3.2. FORNERS I PASTISSERS.

El pa, a la primera meitat del segle passat ja el feien els fornars:

Cal Jaumet del Forn (al carrer de la Mare de Déu, el portava la família Pujol Morist).

Cal Candi (al carrer de St. Llorenç cantonada amb la travessia dels Dominics).

Cal Camps (a dalt al Camp).

Ca l'Angelet (a la plaça de Sant Joan, era de la família Morist).

El pastisser Llobet (a la plaça Sant Joan, s'hi podia anar a fer la barreja).

El Pastisser Moncunill (al carrer Llobera, cantonada amb plaça St. Pere).

El Pastisser Sant Roc (van pujar de Sùria, després de la Guerra).

El Pastisser Miquel (a la plaça Sant Salvador, del Miquel Caubet Caballol).

Als pobles de pagès propers també hi havia fornars:

Forn de Navès.

Forn de Sorba.

Forn de l'Hostal Nou, etc.

Aquells que s'ho podien permetre compraven "sequillos", tortells de massapà, melindros, vi de missa, etc. a les pastisseries:

Cal Poldo (els hereus es deien Leopoldo; un capellà de la família va fer construir un gegantet que li deien "el gegantet de Cal Poldo", per la Guerra es va cremar; eren al carrer Castell, a l'emplaçament de Caixa Penedès).

Cal Roses (a la plaça Major, ara es diu Cal Massana).

Cal Sant Antoni (van ser durant anys al carrer Castell, a l'anomenat popularment "Cal Pisula", nom que venia de la cantarella que feia la quitxalla quan trepitjava els tres esglaons que hi havia: "Piso la u, piso la dos, piso la tres").

2.3.3. BOTIGUES DE QUEVIURES.

Els vinyetans necessitaven comprar alguns aliments: xocolata, arròs, sal, pasta, bacallà, arengades, una mica de fruita, sucre, pets de monja, “sardanetes”, etc.

N’hi havia forces de botigues de comestibles a Solsona. Al carrer Sant Llorenç, abans del 36, hi havia unes vuit botigues de comestibles. De les vuit n’hi havia quatre de potents:

Cal Sant Pare (a la cantonada del carrer Sant Llorenç i el carrer de Sant Miquel, la feien anar els amos de la casa, una dona soltera que es deia Filomena).

Cal Gil (actualment hi ha el López dels bolets, però s’hi accedia pel costat del carrer St. Llorenç).

Cal Tarines (ara hi ha el locutori del carrer Sant Llorenç).

Cal Musiquet (a la cantonada del carrer de la Regata i el carrer Sant Llorenç, hi va ser durant molts anys).

Ca l’Om (al carrer Sant Llorenç, davant de Cal Musiquet).

Ca la Lola. (al carrer Sant Miquel).

Ca la Carne Gras (cantonada del carrer de la Regata amb el carrer de Sant Salvador).

Cal Valeri (carrer de la Regata, cantonada carrer de Sant Miquel Petit).

Cal Perejan (al carrer Sant Cristòfol).

Cal Adroguer Nou (al fons del carrer Sant Cristòfol).

Cal Joan del Portal (al Portal del carrer Castell; era magatzem, venia vi, llet, polpa, segó, trits, pasta i fideus, etc. a granel que guardaven en uns calaixos abatibles).

Cal Roure (al carrer Castell).

Cal Molins (al carrer Castell, a l’emplaçament de la nova Biblioteca Municipal).

Cal Baldomero (al carrer Castell).

La Tenda (al carrer Castell).

Cal Josepet (era la part baixa del carrer Castell; era una bacallaneria, venia de tot, i també hi anava la gent del Vinyet i els pagesos a fer el got, alguns d’ells quan venien al poble hi tancaven la bicicleta; actualment hi ha l’expositor de Cal Daveses).

Cal Toni coll (a la travessia de sant Josep de Calassanç) .

Cal Bajona (al carrer Sant Llorenç, era una botiga d'olles i hi venien també comestibles).

Cal Pensí (situat a la plaça Sant Joan; venia els càntirs, olles de terrissa, plats, etc. que feia prop del Pont; la quitxalla l'espiaven mentre ell treballava al torn fent peces).

2.3.4. CARNISSERIES.

La carn no hi havia manera de conservar-la. Una casa no en gastava prou per consumir-la tota abans no es fes malbé, i per això, el xai a les cases anava més escàs i es limitaven a comprar-ne quan algú estava malalt. El pollastre era un “menjar exquisit”, anava al mateix preu que la carn de vedella i el xai, només se'n menjava dos o tres vegades l'any. A les cases els resultava més vendre's els pollastres, i amb el que en feien, comprar una mica xai, i quedar-se amb la resta dels guanys. S'anava a comprar a alguna carnisseria:

Cal Marcelino Torrent (a la plaça Sant Joan).

Cal Bromes (a la plaça Sant Salvador).

Ca la Coloma (a l'emplaçament de Cal Palà, a la plaça Major, a començament de segle ja hi era, la regentava la família Solé).

Cal Pujantell (al carrer Castell).

Cal Tarralló (al carrer Castell).

Cal Meliton (al carrer Sant Miquel).

A part d'alguns comestibles i una mica de carn, la gent del Vinyet tenia altres despeses, com estris de cuina, roba, mantes, el vestit, espartenyas, sabates, els estudis de la canalla, algun paraigua, algun diari; d'en tant en tant, algun medicament, alguna afaitada i tallada de cabells. Alguns dels preus d'abans de la inflació del 1937 eren: un litre d'oli o un quilo de bacallà costaven 3 ptes., un pot de llet condensada 2 ptes., una lliura de xocolata entre una pesseta i mitja i dues pessetes, un litre de vi podia passar de la pesseta, fins a la pesseta i mitja; una

camisa d'home valia unes 10 ptes., uns calçotets 6 ptes, un parell de mitges de dona 5 ptes., les espadenyes de 2 a 4 ptes. I una dotzena de plats 17 ptes. ²

A més a més d'aquestes carnisseries i botigues de comestibles, esporàdicament els vinyetans també havien de fer ús d'altres serveis.

2.3.5. INDÚSTRIES I PROFESSIONS LIBERALS

2.3.5.1. LES INDÚSTRIES MÉS IMPORTANTS

Les farineres (la del **Reig** i la del **Moles**, regentada per la família Muntaner).

La fàbrica de pasta de sopa (**Josep Ferret Oliva**).

La fabrica de teixits (**Cal Terricabres**, Joan Ferran Jané).

Els ganiveters (**Cal Casafont**, **Cal Pallarès**, **Cal Pau Escabellat**, **Cal Camaret**, **Cal Costa**, etc.).

Els fabricants de carros (**Cal Sarri**, **Cal Rosset** i el fabricant que hi havia a **Cal Pixarada**).

Els ferrers (**el Ferrer del Pla**, **Cal Xacó**).

La fàbrica d'embotits (**Cal Llangonissaire**, de Miquel Malet Sala; i, posteriorment, **Cal Sensades** als anys 50).

La fàbrica de gasoses (al carrer Castell hi havia **Cal Canal**, a la plaça de la Catedral **Cal Pau Esparter**).

Fotògrafs (**Josep M. Vicenç**, de renom "**Tomàs Mosset**", fotografiava a dalt el terrat de Cal Roses, d'on era propietari).

Corominas Font, tenia una impremta mecànica.

² Joan OBIOLS RÍOS (1994) "Els nostres temps 1936-1979", dins la miscel·lània *Solsona, 400 anys d'història*. Ajuntament de Solsona.

2.3.5.2. PROFESSIONS LIBERALS I ALTRES

Metges (**Agustí Solé, Josep Solé, el Rovira i el Baixes**)

Farmacèutics (**Ballescà, Sarri i Aldomà**)

El notari

El registrador de la propietat

El jutge de pau

Els mestres.

Altres:

També hi havia **els paletes**. Els oficials i mestres cobraven unes deu pessetes abans de la Guerra, els peons unes sis pessetes

Llauner i lampista (Domingo Planes, el 1916 subministrava llums i el carbur necessari).

Alguns menesters es podien obtenir també a les fires, però aquestes eren gairebé imprescindibles quan el que feia falta era algun animal per treballar.

2.3.6. LES FIRES.

Per a l'intercanvi hi havia el mercat setmanal, i els vinyetans no hi fallaven mai. On hi havia més moviment de gent, però, era a les fires, i això les feia interessants. Les fires també servien per trobar-se amb els parents que anaven a les fondes. El dia abans ja arribaven uns quants pagesos que venien de lluny, i feien una mica de fira, anaven a fer el cafè o a la taverna a fer el got d'aiguarent, etc.

2.3.6.1. FONDES, CAFÈS, TAVERNES I LLOCS PER MENJAR:

Llocs que feien de fonda:

Cal Bodegó (feien de fonda i tenien botiga, molt petita, a la plaça Sant Joan, era molt concorreguda per gent del Vinyet i pagesos).

Cal Plàcido (feien de fonda i donaven menjar i beure, a la plaça sant Joan; també era concorreguda pels homes de pagès els dies de mercat; quan arribaven a Solsona, anaven a fer el got i a esmorzar).

La Posada Catalana (Ca la Pilar) (carrer dels Dominics).

La Fonda Vilanova (a la plaça de la Catedral).

Cal Jaume Xic

Cafè del Jalmar (dalt el Camp, també havien tingut fonda).

Els bars, cafès i tavernes:

Cal Ton Jaio (al carrer Sant Llorenç, després van vendre carbó).

Cafè del Bon Josep (establert a principis de segle a la casa Muixí, a la placeta de Sant Salvador. Fou el primer cafè a Solsona, i més tard, l'Isidre Guitart, el Galtanegra, el va convèncer que es traslladés a prop del portal del Pont perquè allà hi arribaven les tartanes de Manresa).³

Cafè del Ros (carrer Sant Cristòfol).

Cafè del Ramon Reig Padullés (a principis de segle, 1910, al carrer Sant Cristòfol).

Cafè del Sala (plaça Sant Roc, a la casa Cirera).

Cal Pixarada (a la plaça Major, Cantàbric).

L'Ateneu (també hi havien fet cinema; ubicat on actualment hi ha Catalunya Caixa, al carrer Castell; primer en deien *El Suís*, hi anaven els adinerats, llavors en van dir *El Solsonès*, després va ser *L'Ateneu*; i finalment *El Dinàmic*, feien ball al primer pis; llavors es va plegar).

Cafè del Met (al Portal del Pont).

Bar Sport (plaça de la Catedral).

Cal Botiguer Nou (carrer de les Terceries, després s'hi van posar les perruqueres Torralbes).

Cal Tulleuda

Cal Josepet (carrer Castell).

Cal Boté (a la carretera de Bassella, donaven menjar, alguna llauna, etc.).

La Criolla (al capdavall del carrer Castell).

3 Bellmunt (1994)

Les fires més importants eren grans com un mercat d'avui en dia. Hi vivia molta gent a les cabanes de Santa Llúcia, Sant Bernat, Sant Pere Màrtir i Sant Honorat i només que s'hi aboquessin els vinyetans la fira ja s'omplia.

Les fires de Solsona es feien a dalt el Camp. Allà també hi solien venir uns negociants amb un *Ford* antic que portaven una mica d'atracció (un mico o alguna altra bestiola per cridar l'atenció, o bé feien un toc amb una campana). Aquests venien sobretot roba: faixes, boines o bé gorres, samarretes, calçotets, etc. De Lleida, també en venien uns que portaven molta roba. La roba s'espatllava molt i tothom anava apedaçat dels genolls i del cul. Per festes grosses, i a les fires, posaven uns coloms a la paret de les Monges, i a una distància d'uns vint metres, apuntaven als coloms (deien que l'escopeta estava trucada).

2.3.6.2. ELS NEGOCIANTS DE BESTIAR.

Les cases que explotaven una mica més a l'engròs, tenien tres o quatre truges que feien criar, i portaven els garrins petits (en deien mamellons) a les fires. Allà els negociants que els els compraven.

A les fires també predominaven molt les mules. Hi havia tres o quatre negociants forts que compraven i venien mules per treballar la terra. Aquí a Solsona, el més fort de tots era un que li deien "**el Pujolà**" (es deia **Argerich**). N'hi havia un altre que li deien "**el Minga**" (es deia **Bonvehí**) i també era valent. A Navès hi havia "**el Fortich**" (es deia **Bernadich**) i també era potent. Els pagesos que no podien comprar cap animal s'ho havien de fer amb una **mula prestada per ensenyar i alimentar**.

Molt als inicis del s. XX, alguns pagesos del Vinyet també feien negoci amb animals de treball, anaven caminant cap a **Vic** a comprar animals de treball. Eren vint hores de caminada seguida. Quan encara no es parlava de la pesseta, els compraven amb unces (una unça eren 16 duros, 80 pessetes), i una mula o un mul (un "matxo") podien costar deu unces. Quan les unces van desaparèixer, i va sortir la pesseta, llavors es compraven amb bitllets, una mula valia deu bitllets, vint bitllets (volia dir

deu mil pessetes, vint mil pessetes), etc. Compraven, per exemple una mula jove per vint bitllets, i quan la tenien grassa i ensenyada la venien per trenta; a les masies que tenien finques grans els feien falta més animals per treballar. En un sol viatge en podien comprar quatre, cinc o sis, i quan se les havien venut, tornaven a Vic, a comprar-ne. També hi anaven a **Graus**, a **Salàs** (més amunt de Tremp), feien més de cent quilòmetres, també a peu, o a **Organyà**, que també s'hi feien unes fires molt importants; Organyà era més a prop, baixaven caminant, i hi estaven un parell o tres de dies. No comptava això. S'ajuntaven tota una colla de gent, xerraven, etc., i era com anar a Festa Major. A tot arreu hi havia hostals.

2.3.6.3. LES FIRES VINCULADES A SOLSONA.

N'hi havia una cada mes però les més fortes eren cinc o sis. Les fires que es seguien durant l'any eren:

2.3.6.3.1. FIRA DE CAP D'ANY.

Era molt petita, una fira de poca gent. S'hi compraven productes que després passaven els Reis.

D'aliments a les fires venien llonganissa, una mica de carn de bestiar, porc, trossos de cansalada, etc.

2.3.6.3.2. FIRA DEL BANCAL O DE SANT SENTÍS.

L'Hostal del Bancal era un hostal de posa. Inicialment la fira era a Madrona, Pinell. Hi havia sis hores caminant, com que sovint els camins eren intransitables pel mal temps, el 1915 la van traslladar a Solsona.

2.3.6.3.3. FIRA DE QUARESMA O DEL BACALLÀ.

S'hi compraven bacallà i arengades per fer l'abstinència de Quaresma.

2.3.6.3.4. FIRA DE SANT JOSEP, FESTA DE LES VISTES, DELS ENAMORATS O DELS FESTEIGS.

Era de les Fires més importants, i, a més a més era festa. Tot era jovent passejant carrer Castell amunt i avall i presumint. Era un dia que al jovent se'l deixava sortir. Els que buscaven parella venien a la fira a veure si en trobaven. I els que festejaven, es deixaven veure. La gent anava mudada. La plaça era plena de comerciants de Manresa, o algun de Barcelona, i aquests que anaven dalt al Camp amb el *Ford*. Després a la tarda feien ball, i cine.

2.3.6.3.5. FIRA DEL DILLUNS DE PASQUA O DELS CARAMEL·LAIRES.

La gent tenia costum de fer alguna sortida als santuaris: al Miracle, al Castellvell, etc. Venien a Solsona a portar tots els guarniments. Es feia la missa de campanya a la plaça Sant Joan i després es cantaven les caramelles. A la tarda es feia el ball de rams, el ball dels cascavells, etc. Aquesta fira era petita i era més aviat de divertiment.

2.3.6.3.6. FIRA DE SANT ISIDRE.

Era més petita que ara, però era una bona fira. Les famílies es trobaven i dinaven plegats. S'hi venia tot tipus de bestiar, i es començaven a fer negocis amb els caps de colla dels segadors. També venia gent a proveir-se de volants per segar, perquè els de Solsona tenien molta anomenada.

2.3.6.3.6.1. Els ganiveters.

Cada família es portava el seu comerç, no hi havia gaires persones que treballessin en un establiment i que no fossin de la família que el regentava. A Solsona el primer que feien el jovent era començar fent d'aprenents de ganiveter. Era una indústria important que es va deixar perdre i va quedar repartida entre els pobles d'Espanya on se'n feien més. "Durant la primera guerra mundial (1914-18) arribà una comanda molt important de ganivets del govern de Turquia. Els ganiveters de Solsona es

veieren impotents per subministrar la voluminosa quantitat de ganivets que precisaven. El canonge i gran solsoní Dr. Josep Augé, els aplegà per intentar agrupar-se en una cooperativa, adquirir la maquinària moderna per a una producció en sèrie de ganivets i poder competir amb els centres productors que envaiïen els mercats. Fou endebades. Els ganiveters de Solsona s'entestaren a continuar aferrats a l'empresa artesana que des de segles pesava damunt seu. El procés de la confecció de ganivets continuà essent els mateix que s'usava als segles medievals. Aquesta fou una de les causes de la decadència d'aquesta indústria tan típicament solsonina. Als començaments del segle actual el nombre de tallers ultrapassava la dotzena. Avui han quedat reduïts." (Llorens,1994, p. 277).Hi havia varis tallers: al nucli antic, fora dels quatre portals no hi havia gairebé res.

2.3.6.3.7. FIRA DE SANT ANTONI O DELS VOLANTS

Era el 13 de juny. Els paletes feien festa, era la festa del seu patró. Aquesta fira també era força bona. S'acabaven de fer els tractes amb els segadors i es proveïa de volants, aliments i vi per la sega que ja s'acostava (el blat ja madurava passat Sant Pere).

2.3.6.3.8. LA FIRA DE SANT JAUME.

Era el vint-i-cinc de juliol, i era una bona fira, força semblant a la de Sant Josep. La gent ja anava a la tarda cap a casa, o se n'anaven a dinar per alguna botiga de comestibles, per exemple, a baix a Cal Boté, on hi havia un magatzem de cereals. Allà, la gent de pagès demanaven que els donessin alguna llauna de sardines o alguna cosa, o anaven a Cal Josepet (sobretot, nois del Vinyet), i demanaven que els fessin qualsevol cosa (ara seria com tapes o petits entrepans).

A la fira de Sant Antoni i a la de Sant Jaume (era al mig del batre) es compraven forques, i també uns quants xais per engreixar.

2.3.6.3.9. FIRA DE SANT BARTOMEU.

Era el 24 d'agost. Era una de les fires petites.

2.3.6.3.10. FIRA DE LA TORREGASSA.

Es feia a la Torregassa, el vint de setembre, i era més grossa que ara. Hi havia força gent i moviment: primer, pel bestiar, que ja es preparava per l'hivern; i segonament, perquè els pagesos de Tiurana pujaven, carregats de bitxos i pebrots, portaven verdura i fruita de temporada, i càrregues de tomàquets. Els vinyetans proveïen sobretot de bitxos i pebrots. Eren uns bitxos de renom perquè eren poc picants. Els tiuranesos anaven amb un ruquet, o a peu, pujaven per la Trinxera i ja es desviaven cap a la Torregassa. En aquesta fira també s'hi compraven utensilis que feien falta, com, per exemple, una caldera d'aram, etc.

En aquestes fires també s'hi movien venedors de fures: es passejaven amb el canastrell buit, sense les fures, perquè era una activitat il·legal. La gent se'ls acostava, en demanava, i l'home amb el canastrell s'endinsava al bosc on les tenia amagades.

2.3.6.3.11. FIRA DE SANT LLUC O DE L'EMPELT.

Es feia vora el Miracle el divuit d'octubre. També hi havia ball a la tarda.

2.3.6.3.12. FIRA DE LES MANTES O DE SANT MARTÍ.

Duien mantes i mocadors, i unes bufandes amples que en deien un tapaboques (les "piteues"), i se'n venien forces. La gent també proveïa de mantes i d'esclops per l'hivern.

2.3.6.3.13. FIRA DE SANTA LLÚCIA.

La feien a Navès. Els vinyetans que s'ho podien permetre hi compraven una taula de torrons d'Agramunt per les festes de Nadal. A aquesta fira hi anaven més aviat els homes.

2.3.6.4. EL TRANSPORT DE LES MERCADERIES.

Per transportar les mercaderies hi havia **carros, cistelles, mocadors de farcell**, etc. **El carro**, al Vinyet, el feien servir més aviat per anar a buscar llenya al bosc, o per anar a la farinera, o a buscar algun sac de farina per alimentar els animals. No totes les cases en tenien de carro: era un transport escàs i car. Per portar l'aviram hi havia unes cistelles especials que es tancaven amb dues tapes i un mànec.

Abans dels vehicles motoritzats, els **camions** i els **cotxes de línia**, hi havia els **traginers**, que anaven amb carros, directes de Solsona a Barcelona, de Solsona a la Seu d'Urgell, etc. Transportaven queviures, mercaderies i també el gel del forat de la Bòfia. Els "matxos" duien les mercaderies amb *sarrions fets d'espart*. Per transportar el gel ho embolicaven amb palla i viatjaven de nit. Els traginers de Sant Llorenç baixaven el gel cap a Coll de Jou i fins a l'hostal Nou, allà els traginers de Solsona agafaven *les cargues*, passaven per l'hostal del cap del Pla, feien un beure, i al matí arribaven al Pou de Gel. Com que anaven de nit posaven picarols als "matxos" perquè no els perdessin. En fer-se fosc, tornaven a carregar el gel i el baixaven fins més avall de Cardona, on els esperaven uns altres traginers, que anaven fins a Manresa, i el gel anava al tren de Manresa a Barcelona. Per anar a Manresa hi estaven tot el dia. Es quedaven a dormir allà baix, duien uns morralets pels animals. *Un morral* era *un sarró* que penjaven del morro dels animals per donar-los menjar i els traginers dormien als estables al costat dels animals. Quan arribaven a les poblacions, els *camàlics* eren llogats per dur les coses de pes.

L'últim traginer de Solsona va ser **el Jaume Espinal**, fill del Pere "Nas Ratat".

2.4. ACTIVITATS LLIGADES A LA VIDA PAIRAL

2.4.1. LES BARRAQUES

N'hi havia forces de barraques. Solien ser a les vores dels marges. Malgrat que s'han deixat decaure molt, encara se'n conserven algunes.

Qui tenia una vinya o bé un hort, hi tenia una barraca, eren moltes les cases de Solsona que eren amos d'una vinya i vivien a Solsona. Aquesta vinya els anava molt bé perquè moltes cases de Solsona tenien bestiar i a la vinya podien porta-hi les deixalles, els fems; per tenir-hi una mica d'hort, unes quantes gallines, uns conills, etc. i si hi tenien algun fruiter, n'aprofitaven la fruita. La barraca els servia més aviat per guarir-se del fred o de la pluja, per guardar-hi quatre eines, i si hi cabia un ruquet o un animal, per aixoplugar-hi les bèsties.

En les que eren una mica més grans hi havia viscut gent, encara es podia conèixer el lloc on havien fet el foc. Eren una mica més altes, les engrandien per viure-hi; tenien dues plantes, o fins i tot, tres. A baix hi tenien la mula o bé el ruc, i vivien a dalt. Quan va venir la Guerra, va venir una allau de gent de Terrassa, Sabadell, Barcelona, etc. i les van ocupar totes, venien i es ficaven a tot arreu. Fins i tot van ocupar la capella de Santa Magdalena, prop del cementiri, que havia quedat en desús. Va quedar invadit. Posteriorment amb la següent onada d'immigració cap a mitjan segle, provinent sobretot d'Andalusia, també es tornaren a ocupar algunes d'aquestes barraques.

Anant cap a la carretera de Berga, prop de la carretera, n'hi havia una **a la Vinya de Cal Xafaferrós**, era una barrequeta molt maca. A la mateixa carretera un tros més avall, en **una vinya que era de Cal Carnisser Nou**, hi havia una barraca alta, i allà hi havien viscut gent. N'hi havia una altra també a la carretera de Berga, però més a prop d'aquí, a **la Vinya de Cal Bodegó**, que també hi havien viscut gent.

Anant cap a la Mare de la Font, una mica més amunt dels Corral de la Coloma, a l'esquerra hi ha una barraca **de Cal Bonet** que també havia estat habitada.

Anant cap al Castellvell hi havia la barraca de **la Vinya del Pontet**. Aquesta tenia tres plantes i, hi havien viscut tres famílies. Al revolt, vora els Caputxins Vells, hi havia a **Cal Motxilla**. Sota la Vinya del Pontet hi havia la **de Cal Fígols** (del sabater). El sabater vivia al carrer Castell, però la barraca era seva. Per la Guerra s'hi va ficar gent, i per la post-guerra també hi vivia gent: dues famílies, uns castellans que es

deien López, i a sota, un home sol que vivia a Solsona i que li deien el Petroni, Subirà de cognom. Fa uns vint anys es va enderrocar.

2.4.2. ELS MOSSOS

Al Vinyet, els mossos només es contractaven a l'hora de segar, ja que a la resta de l'any, tot s'arreglava entre famílies i veïns. Molts d'aquests mossos havien sigut soldats de la guerra que s'havien quedat a Solsona i que eren contractats per "quatre rals".

2.4.3. ELS MASOVERS

El masover havia de cuidar la finca, amb la condició que la collita del gra, l'espiga anava partida a mitges: la meitat per l'amo i la meitat pel masover. En el tracte també hi anava inclòs el pacte que els masovers, cada any, per la Festa Major i per Nadal havien de portar un parell de pollastres a l'amo.

Les patates, productes de l'hort, etc., en deien *les tardaneries*, anava a cabal del masover.

Al Vinyet, a la primera meitat del segle XX hi havia molts masovers. Hi havia moltes cabanes petites que tenien poca vida i amb prou feines menjaven. Són les Cabanes que es van abandonar primer, i la majoria d'aquestes són ja ensorrades. Amb l'arribada de la maquinària un pagès amb tractor no hi estava res a llaurar les seves propietats; per això essent del Vinyet, qui tenia un tractor mirava de treballar també per altres petits propietaris.

2.4.4. ELS PASTORS

També n'hi havia, de pastors. Al vinyet eren els mateixos nens de la casa que guardaven els ramats. Gairebé a cada casa hi havia un ramat de bestiar: unes quantes cabres, uns quants xais. També tenien llet. Se la venien o en tenien pel

consum o per fer mató o formatge. Alguna cabana també tenia un parell de vaques que feien servir per treballar i per la llet.

2.4.5. ELS FEIXINAIRES

Al Vinyet de la primera meitat de s. XX, també existia la figura dels feixinaires. Aquests es dedicaven a agrupar les branques dels boscos i en feien *feixos*; hi estaven bregats i ho feien tot l'any. Aquests feixos els feien servir **el forn**, per coure el pa i **els teulers**, per coure l'obra.

Tot pagès propietari que tenia un bon bosc, tenia un feixinaire que netejava el bosc, aprofitava les branques mortes o velles i en treia un profit. Era una feina molt dolenta, anaven amb les mans sempre esgarrinxades. Era més aviat brancatge, poda de pins i arbres, del que en feien un feix bastant gros (de prop d'un metre d'amplada); el lligaven amb *un vencill*, que el feien també amb molta traça amb una rama. En feien molts.

També hi havia vinyetans que a l'hivern, quan havia nevat i no hi havia altra feina a la terra, anaven a fer feixos per tenir un ingrés més. Els portaven **a l'escorxador** de Solsona, a pesseta el feix. Allà hi havia tres homes que anaven cada dia a matar porcs i usaven els feixos per socarrimar els porcs.

2.4.6. LES TEULERIES

Hi havia cabanes que també tenien el seu forn per fer obra, per exemple **a Cal Tribulet, la Teuleria de la Ribereta**, etc.: feien motllos i hi feien obra. Quan en feien en coïen molta d'obra: dos mil totxos, cinc-centes teules, corbes, rajoles petites, etc. Algunes, encara actualment, conserven el forat del forn.

La bòbila de Cal Sotaterra.

La bòbila Musiquet (també anomenada "**el forn de la Guingueta**")

La teuleria de la Font del Corb (havia funcionat abans de la Guerra Civil)

El forn del Rampillaire (als peus del turó del Castellvell, a l'actual carrer de La Forja)

La bòbila de La Canal (a Sant Bernat, darrera Tradema)

Era un procés manual. Per coure l'obra s'havien de menester cinc o sis-cents feixos, i s'havia d'anar a buscar els feixos. Se'ls feien ells mateixos del que hi hagués, argelagues, etc. Amb pics, extreien terra argila dels marges. L'argila era una terra espessa i vermellova. Posteriorment, a base d'aigua i terra, de l'argila en feien fang. Més tard es feien uns motlles. Llavors posaven el fang ben apretat amb les mans dins el motlle i quan agafava la forma, desmotllaven la peça. Esperaven que s'assequés, i quan ja eren seques, les enfornaven.

Es feia foc tres dies i tres nits, de manera continuada. El **Joan "Teuler"** anava a les cases a ajudar quan es feien teules. Com que havien de vetllar el foc, eren una colla i es feia gresca.

Els totxos que es feien amb terra dolenta o es deixaven massa crus, es tornaven vermells i es salinaven. Quan eren molt cuits, quedaven gairebé com ferro.

2.4.6.1. EL FORN DE CALÇ

La calç la feien amb els còdols del riu, anaven a buscar còdols a baix vora el riu Cardener. No tots eren bons, n'hi havia de dues o tres classes i s'havien de saber triar. Per fer aquesta tria, portaven un martellet, picaven una mica el còdol i sabien si era bo o dolent. Per fer calç es feia servir el mateix forn on es feia coure l'obra. Quan feien totxos i teules, al mig del forn deixaven un espai quadrangular gran, i hi ficaven els còdols. Feien foc tres dies, i tres nits ininterrompudament.

Quan els còdols eren cuits, els guardaven dins d'uns bidons, que no hi passés l'aire, perquè sinó es desfeia i no era bona. La gent l'anava a buscar per confitar els ous amb calç, però tenia moltes més utilitats: servia per emblanquir les parets i per pintar una casa; feia olor i també la usaven per desinfectar-ho tot, netejar l'aigua de les

basses, etc.; en feien morter, amb calç i arena. Les muralles i monuments arquitectònics de Solsona i rodalies, com el Castellvell o les parets de les carreres, eren fets amb pedres i aquest morter de calç i arena.

2.4.7. ELS FORNS DE PA

Els forns de pa que hi havia hagut a la part posterior de les cabanes, i que algunes cabanes encara conservaven, encara que força en ruïnes, a les primeries del segle passat van quedar en desús i els vinyetans ja anaven als forners a buscar el pa.

2.5. EL BOSC I L'ENTORN DEL VINYET

Els boscos se'ls netejaven els propietaris. Cada casa tenia cinquanta ovelles i set o vuit cabres que s'ho menjaven tot, esbarzers i argelagues inclosos, i deixaven el sotabosc net i transitable. Per desbrossar també feien fer els feixos. A l'hivern es “deixava llibertat als boscos” i qui volia anava a fer feixos amb les branques dels arbres. És per això que també hi havia menys incendis i si n'hi havia no els deixaven créixer i s'apagaven de seguida.

Al bosc, apart de netejar-lo per fer feixos, s'hi feien altres feines com fer carbó o tallar pins. Els pins es tallaven per la fusta. Els boscos es podien tallar una vegada cada vint anys, per treure'n profit. Si era un bosc molt forancat, amb muls costava molt de treure. Quan era al costat d'un camí, on s'hi podia accedir amb un camió, era més vendible.

2.5.1. CARBONERS

Els de **Cal Cots** eren carboners. Van baixar d'una casa que en deien Cal Sòria: el Ramonet de Cal Carol, era un fill seu.

Quan feien carbó en un lloc determinat, estaven anys a tornar-hi, perquè es feia en boscos d'alzines, i aquestes són de creixement molt lent. Tallaven les alzines amb una destral, i llavors en feien trossos curts (de menys d'un metre), feien tota una pila rodona, semblava un castell, allò, ho tapaven amb terra, fenàs, i boixos, al mig deixaven un ull i hi ficaven foc; allò ho cremaven, cinc o sis dies, i quan ho treien era carbó. Els carboners quan treballaven anaven sempre emmascarats de dalt a baix. Mentre eren al bosc fent carbó, es feien una barraca al mateix bosc, amb pins, i dormien i menjaven al bosc. Vivien a la **barraca** al costat de la carbonera, i anaven afegint i vigilant que no s'apagués o se'ls *bitllés* (encengués). Era un treball molt pesat, llarg i lent. Anaven lluny cap als boscos: a Olius, a Lladurs, etc.

A l'hora de transportar el carbó, si els camions no arribaven al bosc, ho havien de transportar amb rucs de càrrega. Per fer-ho ho feien en sarrions d'espart, unes cistelles que quan eren plenes pesaven 80kg. En posaven una a cada llom del ruc. Mentre carregaven el sarrió per un costat, l'altre l'apuntalaven perquè l'animal no bolqués.

El carbó s'usava per la cuina. Per cuinar tot anava amb llenya o carbó. A l'hivern, es feia servir pels **brasers**. Pels **fogons** l'utilitzava més gros, el dels brasers era més petit, més trinxat.

N'enviaven molt a fora. El **Pere Espinal Bauló** (era el "Nas Rata" o "Narrata", perquè una rata li havia mossegat el nas mentre dormia, provenia de Sant Quirze de Besora i va arribar a Solsona fent de traginer) era el més conegut i el que més en transportava. El seu **fill Pere i el seu nét Jaume** van continuar l'ofici. A vora Cal Ton Jaio hi havia **un magatzem de carbó**. Hi havia dos o tres comerciants de carbó forts aquí a Solsona als anys 20 del segle passat. Més aviat tocaven comestibles en general, i el carbó era una faceta més que tenien; anaven a un propietari de pagès i compraven unes quantes càrregues de llenya i feien el carbó: a **Cal Toni Coll**, situat a la travessia de Sant Josep de Calassanç, era botiga de comestibles i carbó, i la portava un matrimoni que tenien una noia; una altra era a **Cal Ton Jaio** al carrer Sant Llorenç. El Ton Jaio, havia tingut anys endarrere una mica de taverna, era amo

de la casa, era amo d'una altra casa al davant que hi tenia el magatzem del carbó i hi venia carbó.

La gent l'anaven a comprar amb un cabasset. El pesaven amb una romana i per un ral, en posaven, per exemple, un o dos quilos.

Les cases del Vinyet en compraven poc de carbó. El feien a casa, del foc a terra, les brases les ficaven, o bé amb aigua, o dins un pot i el tapaven, i allò quedava carbó.

2.5.2. SERRADORES I FUSTERIES

1924 Agustí Roure Algué (Serradora mecanitzada).

Hi havia hagut la serradora de **Cal Reig** (vora la Ribera del Pont), a **Cal Celdoni** (del Celdoni Pla Blanch), i l'Agustí Roure Algué també tenia una serradora mecanitzada. Josep Melet va crear **la Vímel** a principis dels anys 40 (al costat d'on hi havia hagut el camp de futbol, a la carretera de Torà). No va ser fins els anys 50 que el sector forestal a Solsona va viure una forta expansió. Es van crear les serradores de **Cal Perejan** (Cal Casserres) i **Cal Sarri** (Maderas y Virutas Jané).

La indústria estava en expansió. Quan encara estaven fent el Pantà d'Oliana, la serradora de Cal Sarri (llavors ubicada on hi ha la Sala Xelsa, en uns terrenys de l'Aleix) va estar durant quatre anys traient fusta dels boscos de Carreu de Gavarra, a Coll de Nargó, i amb els beneficis dels dos primers anys ja van poder construir la nova serradora (a l'emplaçament actual).

Hi havia **una bàscula a Cal Silo** per a pesar les tones de fusta que els camions carregaven al bosc.

El Fuster de la Serra (era una fusteria molt coneguda).

El Fuster Martinet (feia mobles a dalt al camp i el fill restaurava imatges, on hi ha la farmàcia del Camp).

El Fuster Viles (era a la plaça Sant Joan a la Casa Gualdo)

2.5.3. PICADORS I “ARRASTRADORS”

Al bosc es treballava de sol a sol. Tallar els pins era la feina de llenyataires, picadors, “arrastradors” i serradors. A Solsona n’hi havia molts: **el Bonache** , **el Lluís Planes** etc.

La feina de picador era amb la “destral” o bé amb el “xerrac”. El picador tallava el pi, l’esbrancava i el pelava al bosc, l’escorça la deixaven al bosc, i es podia allà. Hi havia vinyetans que en treien profit d’aquesta escorça per fer anar els fogons, per cuinar. Anaven al bosc amb un tros de saca grossa i se l’enduien i en feien un munt, a l’era de la cabana. Els anava bé, però es consumia molt ràpid i se’n gastava molta.

De les branques dels pins tallats, s’arreplegava el que es podia per fer feixos. Llavors arribaven els “arrastradors”. La feina d’arrastrador es feia tota amb animals: amb l’ajut de cavalls i “matxos” arrossegaven els pins tallats, fins al camió que els havia de dur a la serradora. Amb tres dies, sis muls carregaven tres tones al camió. Era una feina duríssima i alguns treballadors eren nois molt joves que amb només quinze anys havien d’espavilar-se per treure la fusta amb el seus muls. Treballaven per quinzenes, i tornaven a casa cada dues setmanes.

2.5.4. ELS ARBRES

Després del nucli urbà, començava el Vinyet. A les seves riberes, rierols, basses s’hi feien clops autòctons (xops), omissers, pollancre i freixes. Ara a l’entorn s’hi han anat plantant més avets, arbres de jardí, plataners, saüquers, etc.

Així que s’avança cap al radi exterior del Vinyet, comencen a enfilel-se els turons (“tossals”, costes, bordes) on comencen els boscos. Els arbres de bosc més freqüents eren els pins, de creixement força ràpid: pi blanc (poc), pinassa, “rajolet” (pi roig), pi pinyers, pi negre (zona del pont de l’Afrau). També hi havia roures i alzineres, de creixement lent.

2.5.5. ELS BOLETS

Abans es collien els pebrassos, palomins, “terrاندolces” (camاندolces), les agulletes, cames de perdiu, peus de rata (tòxic), “barba de cabra” (tòxic), bolets de soca, cuagres, agulletes, camagrocs, etc.

Molts boletaires que anaven al bosc per treure'n profit aquests ja no els collien, només collien els bolets que tenien més importància la llenega, el rovelló i el fredolic.

De bolets no comestibles, el més recordat és la lletraga.

2.5.6. ELS ANIMALS

D'animals de bosc hi havia eriçons; els teixons ho foradaven i ho trinxaven tot, i hi havia qui se'ls menjaven com si fos llebre.

2.5.6.1. ELS ROSEGADORS

De rates, ratolins i rates cellardes n'hi havia moltes, i els feien molta mania. També es veien ratolins de bosc i talps.

2.5.6.2. ELS RÈPTILS

De serps se'n trobaven més: de verdes, blanques i escurçons. Es veien sargantanes i llangardaixos. Hi havia un tipus de llangardaix de color verd de mig metro que ara no abunda tant.

2.5.6.3. ELS AMFIBIS

Hi havia granotes i gripaus. Es veien moltes salamandres, sobretot prop de llocs humits, quan havia de canviar el temps.

2.5.6.4. LES AUS

S'han perdut bastant, els vinyetans coincideixen a dir que és per l'ús dels pesticides. Se solien veure unes grans ramades de garses. Hi havia merles, tudons, pardals, passerells, mallerengues, tallarols, pit-roigs, perdius, roquerols, pinsans, raspinells, guatilles, cucuts, cadernereres, rossinyols, orenetes (que senyalaven primavera) i molts pardals.

D'aus nocturnes es veien ratpenats i de xuts (mussols) també se'n veien molts. D'aus rapinyaires hi havia l'òliba, l'enganyapastors, el duc, gamarús, mussol, el torlit.

2.5.6.5. INSECTES

Segons la gent del Vinyet, també és per l'ús dels sulfats i pesticides que la varietat i la població d'insectes ha minvat. Hi havia més papallones, marietes, grills, cuques de llum, llagosts, cigales, porquets de Sant Antoni ("trugetes"), tisores ("estisoretetes"), abelles, mosquits, escarbats. Tot i que d'aquests últims diuen que ara n'hi ha de més tipus.

Per fer fora les mosques, sobretot a finals d'estiu, a l'hora de dinar, a les masies hi havia un ventall que les espantava. A l'hora de dinar, sempre n'hi havia un que mentre menjava feia anar el ventall.

2.5.7. COVES I BALMES

N'hi havia algunes, no moltes, però algunes sí, i eren més aviat cap a vora del bosc, a la costa de Sant Bartomeu i a la costa de La Borda.

A la **cova de Sant Bartomeu** s'hi ficava la canalla. Els explicaven que, antigament, hi havia viscut gent.

Hi havia la **balma de la Mina** i la **balma de la Mare de la Font** que eren balmes grans. Les balmes, generalment, les feien servir per ficar-hi el ramat a l'estiu perquè estigués fresc. Per la Guerra els emboscats feien servir les balmes i coves dels entorns per amagar-se i per dormir.

2.5.7.1. “ELS NENS NAIXIEN DE LES BALMES”

Els adults solien explicar a la canalla que els nens sortien de les balmes i que com més nens i nenes feia la balma, més grossa es feia aquesta. **La balma del Toll del Salt** era una d'aquestes balmes que “tenia la propietat de portar canalla al món”.

El sexe era tabú i no es parlava obertament del tema. Aquestes històries per explicar el naixement dels germans portaven confusió a la canalla, que quan creixien una mica experimentaven contradiccions entre el que se'ls explicava, i els parts que observaven amb els seus propis ulls quan parien les bèsties de casa. Les explicacions dels adults tampoc no quadraven amb l'augment del ventre que la mare experimentava cada vegada que naixia un germanet o germaneta.

2.6. LA SALUT

No es prevenia gaire. Al metge i a la farmàcia s'hi anava com a últim recurs; primer amb els pocs recursos amb què comptaven, el primer que feien era dieta, estar-se al llit i suar. Es feien tot tipus de proves i remeis casolans i s'anava a trobar un veí que sabés una mica de què anava.

Si els remeis no funcionaven, llavors s'anava a avisar el curandero o el metge.

2.6.1. LES MALALTIES

De les malalties més freqüents d'aquella època n'hi havia tres que eren fatals: la **tuberculosi, el tifus i les pulmonies**. Dels qui ho agafaven, gairebé se'n moria un

50 %; això excloent-hi les **epidèmies de còlera i grip** que es donaven d'en tant en tant. A Solsona, cap allà l'any 1918, hi va haver una epidèmia gripal que va causar molts morts, en deien ("l'any del grip").

Hi havia infants que morien de **meningitis** i, la **diftèria** també es donava en els nens, la gola se'ls omplia de membranes que els ofegaven en obstruir l'entrada d'aire als pulmons, en deien "el garrotillo". El **xarampió** també s'agafava, s'havia de fer llit a 40 de febre i es passava malament, però no era tan perillós. La **rosa** era una altra de les malalties contagioses, però més benigna que el xarampió. Les **galteres**, es transmetien molt ràpidament, lligaven un mocador al voltant de la cara, i no es podia ni menjar.

Altres afectacions, en principi més lleus, eren **colitis, mals de panxa i diarrees**. I també s'agafaven **constipats i angines**. Hi havia **atacs de feridura**.

2.6.2. ELS REMEIS

Encara es recorden d'alguns dels remeis que s'aplicaven.

2.6.2.1. PLANTES MEDICINALS

A totes les cases hi havia llargues penjades d'herbes. Totes elles eren per una cosa o altra. Quan un estava constipat, agafava una pulmonia o qualsevol cosa, el primer era fer una aigua d'herbes.

Les herbes més populars eren el timó (era excel·lent per desinfectar ferides i per netejar els ulls), el romaní, la camamilla (per fer aigües pels mals de panxa), la maria lluïsa i la menta (per pair), la til·la (per calmar els nervis), la flor de saüc (se'n feien herbes i també xarop de saüc, pels constipats), la sàlvia (pels desajustos mensuals), la sajolida (s'hi confitaven les olives i servia per cuinar), les botges i els garrics (per sublimar els porcs), l'"escopiosa" (pel xarampió), i una llarga llista.

2.6.2.2. OLIS

L'arnica s'aprofitava per les seves propietats anestèsiques i l'oli s'aplicava en cas que hi hagués ferida oberta. Es feia l'anomenat **oli de cop**. L'**oli de ginebre** servia per fer pegats a les persones i, fins i tot, a les bèsties.

A la canalla els feien plegar les cigales amb un drap (perquè picaven) i les ficaven en pots de vidre i amb oli d'oliva. Aquest oli de cigala el feien servir en cas de mal d'orella.

2.6.2.3. ESPERITS

L'**esperit d'arnica** es feia amb un pot d'esperit de vi on s'hi introduïen les flors grogues de l'arnica, fins al capdamunt. Es tapava i es deixava deu dies, a sol i serena. Aquest esperit només es podia aplicar en cas de cop sense ferida, o quan hi havia dolor muscular, etc.

Esperit per destapar: en cas de bronquitis, etc.; es feia amb espígol, timó, romaní, menta, eucaliptus i una mica de càmfora.

2.6.2.4. ALIMENTS

Quan les persones es trobaven malament feien molt **dejuni**. Si el malalt podia menjar una mica se li feia **sopes escaldades**.

El caldo amb pell de serp blanca es donava molt sovint en cas de malaltia.

Quan els adolescents tenien molts "creixents" a la cara (acne) compraven uns paquets de figues seques, obrien la figa i hi posaven un polsim de pols de **sofre dins la figa**, que ajudava una mica a camuflar el mal regust del sofre.

2.6.2.5. APLICACIONS CUTÀNIES

De **pegats** se n'aplicaven molts i per curar de tot. S'agafaven herbes, es picaven amb un morter. S'aplicaven a persones que havien perdut el coneixement, per les angines i un llarg etcètera.

De la **serp blanca**, no només se n'aprofitava la carn per fer caldo, sinó que també es guardava **la pell** per protegir les ferides d'infeccions externes.

Per fer abaixar la febre, es posaven **caragols bovers a la planta dels peus**.

Per les angines **s'agafava el pa torrat molt calent, s'hi tirava un raig de vinagre i amb un mocador es posava al coll**. Entre l'escalfor del pa torrat i el vinagre, quedava tota la pell escaldada. Però l'endemà ja s'havien trencat les angines. Altres aplicaven **llesques de pa torrat sucades amb vi, enganxades a les galtes**.

Abans dels antibiòtics, per curar les pulmonies, utilitzaven **pell de conill**: obrien un conill, li treien la pell i, de calent en calent, la posaven sobre el pit de la persona per guarir constipats i pulmonies.

Per fer escalfor a les galteres posaven **un mocador de farcell lligat a dalt al cap**.

Quan hi havia un cas de xarampió posaven **draps vermells a les finestres** per fer pujar els grans del xarampió.

2.6.3. ELS CURANDEROS

Hi havia homes que sabien “tallar” les angines, fregant unes minoves que hi havia a l'avantbraç. No eren metges, però tenien certs trucs per sanar la gent.

Altres, una mica més experts, però sense ser metges, rescataven la gent de la seva angúnia davant d'un problema de salut. Els anomenaven curanderos. Un dels

medecinaires més populars era el **Ramon de la Guàrdia**, li deien “l’Angrill de Montpol”, i era considerat “un gran metge”.

2.6.4. ELS METGES

El fonendoscopi per auscultar els pacients, acompanyava el metge a les visites. Hi havia tres o quatre metges. N'hi havia dos que ho dominaven gairebé tot: el metge Solé i el metge Baixes. Llavors hi havia un altre metge que no treballava tant com els altres el **metge Rovira**.

El **metge Solé** (**Agustí Solé Xarpell**, anomenat també “metge Coloma”; el seu germà **Josep Solé Xarpell**, també havia estat metge), vivia a costat de la Tenda. Després va passar la consulta al **Josep Casserres**.

El **metge Baixes** (Lluís Baixes Castellbí) vivia on hi ha el Murillo. Els pacients pagaven una quantitat cada any, i es conduïen, pagaven una iguala que els servia “d'assegurança”.

El **metge Rovira** també era metge. La seva dona era propietària i tenien finques. Algun masover s’hi anava a curar. Curava sobretot a base de fer dejunar.

El **metge Cases** també és recordat per molta gent. Aquest ja és més recent.

Quan es necessitava el metge **s’havia d’anar a avisar**, i sovint s’hi anava a peu. Els metges anaven a les cases a visitar, primer a cavall o en mula, i amb l’arribada del cotxe, aquests van ser els primers que en van tenir. Cada dia, **el metge passava a fer les visites a les cases** on hi havia algun malalt. Si el metge havia d’atendre algun pacient i aquesta persona no podia pagar, l’atenia igualment.

2.6.5. LES FARMÀCIES

Hi havia tres farmàcies, la més popular era a **Cal Rossendo Sarri**, que era a la plaça Major. I l'altre era **el Ballescà**, que estava al carrer Llobera (a la casa de Cal Rovira). També hi havia la farmàcia **Aldomà**, situada al carrer Castell, a la plaça del Ruc (davant d'on hi ha actualment la "Maria dels Trossos").

2.6.5.1. ELS PREPARATS

Si el metge receptava un medicament, els apotecaris l'havien de preparar. Feien uns paperets amb una pols que es barrejava amb mig vas d'aigua i s'havia de beure, o bé demanaven que se'ls portés una ampolla (de gasosa, per exemple) per posar-hi el xarop preparat. Una capseta de pols o bé el xarop podien costar 50 o 60 cèntims, no arribava a una pesseta això. Abans del 36 un jornal era 5 o sis pessetes, si era un oficial bo, 7 pessetes. Després ja es va posar a 10 pessetes, però va aguantar temps. Els farmacèutics tenien unes llargues llistes de deutors, però no es quedava ningú sense atendre.

2.6.5.2. INJECCIONS I VACUNES

Cap allà l'any 20, algun metge començava a donar injeccions. La gent feia córrer que et punxaven i que eren tan doloroses i el líquid tan coent.

Quan encara no es feien servir els antibiòtics hi havia alguna sulfamida. Les vacunes es van anar imposant entrada la dècada dels 20, una de les primeres, i l'única vacuna que existia era la de la verola ("la pigota"). Vacunaven a l'escola, feien una rascada amb una llanceta sobre el braç, on prèviament havien col·locat la vacuna en forma de líquid verdós. Llavors quedava una marca, un senyal per sempre; per això, hi havia dones que volien presumir i se la feien posar en una cama.

2.6.5.3. REMEIS FARMACÈUTICS

Farem memòria de quatre remeis farmacèutics coneguts i populars.

L'oli de fetge de bacallà, era un derivat del fetge de bacallà que es venia a la farmàcia i es donava a alguns infants de forma habitual en èpoques de creixement com a suplement nutricional. Era una font eficaç d'àcids grassos Omega-3 i una excel·lent font de vitamines A i D. Es feia la cocció del fetge al vapor i la posterior extracció de l'oli.

Venien unes pastilles de xocolata per purgar. Anaven dins d'una caixeta metàl·lica i s'anomenaven **Lax'n'busto**.

La gent també es recorda de la **Flagistatina** ("flagistina")

La **Penicil·lina** va revolucionar el món de la medecina. Va ser introduïda a Espanya l'any 1944.

D'**aspirines** tampoc mai n'hi faltava quan hi havia algun refredat.

2.6.6. LA MORTALITAT

Segons la malaltia que agafaven no hi havia solució coneguda, el malalt empitjorava i el seu estat s'anava complicant, fins que moria.

Moltes mares morien al part a causa d'hemorràgies; era una notícia poc estranya en aquella època. Des que naixien fins als deu anys potser se'n moria un 25%. D'un infant difunt en deien "un albat".

De gent jove se'n moria molta: agafaven un tifus, una congestió pulmonar, etc. i no hi havia medicació específica. La gent de 40 anys ja es veien grans i quan arribaven a la seixantena ja se'ls deia *un vell/una vella de seixanta anys*.

Les famílies a les nits a la vora del foc comentaven les morts que hi havia hagut i el motiu d'aquestes.

2.6.7. ELS PARTS I LES LLEVADORES

Els parts eren a casa. Hi havia les llevadores que es cuidaven dels parts. A Solsona hi havia: **la Jaumilla, la Planes (“Planetes”) i la Passacostes**. Aquestes llevadores tenien experiència, sovint els venia de la mare que ja ho era, o de l'àvia, o eren instruïdes per algun metge. El metge, generalment, no hi intervenia si no hi havia complicacions.

Les anaven a buscar. Normalment es desplaçaven caminant i també anaven al Vinyet. Anaven d'una casa a l'altra a la nit i a l'hora que s'esqueia. Cadascuna d'elles tenia les seves pacients.

En general, l'**hospital** no reunia condicions. I no hi havia assegurances, ni Seguretat Social. S'havia de pagar tot: l'atenció i els preparats de farmàcia.

2.7. LA HIGIENE

2.7.1. LA HIGIENE CORPORAL

Hi havia molta por a l'aigua; la gent gran feia servir frases com: “si et mulles gaire fa molt dolor”. La gent no es rentava gaire. N'hi havia que anaven bastant bruts i, “es dutxaven “d'un any per l'altre”.

Per tenir cura de la higiene corporal a l'hivern o a la tardor es feia servir un rentamans, o s'agafava un semal (un cubell ample) i una regadora, o bé al safareig, quan n'hi va haver. Si tenien un safareig, es posaven dins el safareig buit, es feia escalfar aigua, i se la tiraven per sobre. A la primavera i a l'estiu, no hi havia problema: baixava aigua a la ribera i anaven a banyar-se als tolls. Si es rentaven a la bassa, s'asseien a l'escala i es tiraven galledes d'aigua a sobre. L'única cosa que algunes

famílies es compraven eren unes pastilles de sabó de neteja corporal que es deia *Pràvia*.

Les dones, per treballar al camp a l'estiu, ho feien amb camises de màniga llarga, perquè no els quedés la marca del bronzejat als braços. Quant a la depilació, aquesta pràctica va començar a fer-se efectiva més cap a meitat de segle; es feia amb maquineta.

2.7.2. LA HIGIENE DENTAL I ELS DENTISTES

Tenir cura de les dents, al Vinyet, era un fet excepcional. La higiene dental va arribar tard, a col·legi hi va anar un metge i els va donar explicacions de com s'havien de rentar la boca. Però, el que solien fer la gent, era glopejar una mica d'aigua o vi després de menjar. No s'hi donava, però, gaire importància, al qui li queien les dents, menjava tota la vida sense dents.

Quan la canalla perdia una dent, o se l'hi havia d'arrencar, es procurava donar-li una petita recompensa a canvi: sobretot fruita.

De dentistes al poble no n'hi havia, venien de fora. Abans de la Guerra venia un **de Cardona**, li deien "**l'Arnau**", deien que era barber i havia après de dentista, i arrencava queixals; el **Sitges**, era un altre dentista que venia de fora, i ja més endavant es va posar el **Rius**.

2.7.3. LA VISTA

Quan apareixia algun problema a la vista s'havia d'anar al metge i ell receptava alguna cosa. A la farmàcia preparaven **aigua bòrica**, els duïes una ampolla (de gasosa) i llavors es rentaven els ulls amb aquella aigua tèbia.

Es llegia poc i no es conduïa, i la gent podia funcionar amb una vista més reduïda. De fet, eren molt pocs els que duïen **ulleres**. Les ulleres, generalment, les venien en

botigues, a **Cal Rendé**, al carrer Llobera, n'havien venut. Tenien un calaix ple d'ulleres, la gent que anava a buscar ulleres tenia, normalment, vista cansada, s'emprovaven les ulleres i, pagaven "dues pessetes" i marxaven amb les que els anaven millor. Després van anar descobrint les malalties dels ulls: miopia, etc. i van anar afinant la graduació de les ulleres.

Abans de la Guerra, no en venia cap d'oculista, era el mateix metge que mirava la vista quan feia falta. Si el problema era més greu i feia falta un bon oculista havien de **desplaçar-se fins a Manresa**. Algun del poble però, ja abans de la Guerra havia anat a visitar-se a la Barraquer, a Barcelona, i s'havia comprat unes ulleres de plata petites amb un estoig. Després de la Guerra ja en va venir algun a Solsona en venia un de Berga que es posava al carrer Sant Llorenç, visitava en un pis de la casa on hi ha la peixateria Rosalia.

2.7.4. ELS CABELLS

A algunes cabanes aprofitaven l'aigua de la darrera aclarida de la bugada per rentar-se el cap. A les cases que ho feien, la cendra del lleixiu deixava els caparrons dels infants ben rossets.

Hi havia una colònia, es deia *Tabú*; era essència de colònia que la barrejaven amb esperit de vi i feien colònia. També coneixien la *Rumhina* ("runquina"); amb aquesta feien friccions al cuir cabellut. També existia la brillantina pel cabell.

Usar aigua de colònia o perfum no era massa corrent, més aviat va ser el jovent que, més endavant, utilitzava colònia per tenir una mica de presentació, quan venia la Festa Major (una hora o dues abans de començar el ball, el barber obria i, per un ral, pentinava els seus clients i els posava la colònia.

2.7.4.1. ELS BARBERS

A les barberies hi havia moments d'animació, era un lloc de contactes. La freqüència amb que s'anava a la barberia era un indicador de les possibilitats econòmiques de les famílies. Qui podia anava a la barberia dos o tres vegades a la setmana. El costum de molts treballadors, i d'algun del poble, era el d'afaitar-se només el dissabte; si es podia, s'hi anava a la barberia. Ja no s'afaitaven fins al dissabte següent. Si no podien afaitar-se a la barberia, s'afaitaven a casa, amb la brotxa, el sabó, i la navalla. La gent de pagès hi anaven amb una barba de dos mesos, tant atapeïda que abans d'afaitar-los, l'aprenent els havia de passar la màquina de tallar, perquè després, ben ensabonat, podés passar la navalla.

De barberies n'hi havia forces. Era una feina bastant "miserable". Afaitar valia 30 cèntims, tallar els cabells 40 cèntims, i per 70 cèntims t'afaitaven i et tallaven els cabells.

Els capellans i la gent ben situada eren clientela de la barberia de **Cal Mas**. El Mas havia estat el barber del bisbe Tarancón.

A davant de Cal Mas (on hi ha la Llibreria Verdaguer) hi havia **el Marcelino Baraldès**, pare del Jordi del Garatge Catalunya, anava ranc. Aquests dos treballaven bastant, es feien la competència, un tenia capellans i gent rica; l'altre tenia treballadors. El **Joan Riu**, era un nebot del barber Marcelino Baraldès. Treballava amb el seu oncle, que li havia ensenyat de barber, a l'altre costat de la plaça Major; es passejava per la plaça amb la bata blanca esperant que hi anés algun client; es va enamorar de la filla del barber Mas que sortia al balcó. Es van casar i es va traspasar a davant, a Cal Mas.

A Cal Mas també hi havia treballat **el Jaume Casafont**, era espardenyer i barber. Quan no tenia feina, tenia un banc i feia espardenyes. Després, el "Mascó" es va plantar prop de Cal Musiquet; per la Guerra encara treballava, va llogar de mosso l'Aureli Ballabriga. Quan va haver passat la Guerra, havia quedat tant armament per

fora que remenant, a l'Aurèli, una bomba de mà li va explotar i va perdre el braç. Mn. Peix es va apiadar d'ell i el va agafar a ell i al Cots (secretari de l'Ajuntament), i els va ensenyar una mica perquè fessin de mestres als més petits. El Jaume Casafont tenia un mosso que es deia **Pau**, i era **de Casserres**, i quan el Jaume va haver de tancar per l'edat, va anar-se'n a treballar a Cal Mas. Li deien "**Charlot**", perquè va servir a Mallorca, i comentava "Allà als nois els deien /ses lot/", van començar a dir-li *seslot*, però algun "més atrevit" va passar a dir-li "Charlot", i li va quedar aquest renom.

Llavors hi havia "**el Cotna**", era més de la gent de futbol, un ambient diferent. Ell es deia **Ramon Carreres Casafont**. S'havia casat amb la filla d'un barber. No van tenir fills. Quan no tenia feina a la barberia, tenia un teler de fusta, i teixia, feia passar la llançadora, amb els peus. Tenir dos oficis no era un fet rar, s'havia de treure d'allà on es podia. Era situat al carrer Sant Miquel, al costat de la rellotgeria Trinxet.

El barber Valeri (es deia Morist, era al carrer de Sant. Miquel, al costat de Cal Meliton)

Barberia Puig-galí (a la plaça del Ruc, al costat de Cal Písula. El fill, Joan Serra, va continuar el negoci)

Cal Roig (al carrer Sant Llorenç, el fill continua el negoci)

El barber Triplana (es va posar més endavant)

Al Vinyet, tenien una maquineta a casa i gairebé sempre, els pares "esquilaven" i tallaven els cabells a la canalla.

2.7.4.2. PERRUQUERIES

Les dones no hi anaven gaire a la perruqueria: els cabells lligats i el mocador al cap eren la solució. La majoria de dones portaven monyo, i les noies es feien trenes o duien el pentinat anomenat "*la garçon*" (tallat rodó).

Les dones també fabricaven els seus propis "tornillos" per a fer-se el cabell ondulat.

Hi havia la **Manola**, venia d'Organyà, era perruquera i ja li van muntar una perruqueria, era la mare del rellotger Trinxet.

La Montserrat dels Ots (era molt coneguda, tenia la perruqueria a la placeta de Sant Salvador)

La **Maria Moncunill** (feia de perruquera en un pis del carrer Sant Llorenç)

La **Claustre Cots** es va posar on hi havia hagut la capella de Sant Antoni, a la plaça del ruc; quan ella en marxà, ocupà l'emplaçament la barberia Puig-galí)

La **perruqueria de la Lali** (a vora Cal Jaumet, es va posar més endavant)

2.8. EL DESCANS

No hi havia abundància de llana. A les cases de pagès molts dels matalassos per dormir no eren de llana, eren del que es trobava que fos tou: palla, o fulles de blat de moro, que feien un bon soroll quan se n'anaven a dormir.

2.8.1. BASTERS I MATALASSERS

L'ofici de baster o guarnicioner consistia en fer els guariments dels cavalls. El baster treballava durant tota la setmana, però sobretot els dissabtes i diumenges -que era quan els "arrastradors" amb els seus muls tornaven del bosc-.

De basters n'hi havia dos de coneguts, un al Vall Fred, anomenat **Vinyals**, que donava també al carrer Castell. A la plaça de Sant Joan, hi havia **el Tonarro (Besora)**.

L'ofici de matalasser es diu que no donava suficient rendiment per a poder mantenir una persona; per això, els matalassers ho compaginaven amb la feina de baster. El **Vicenç Tàsies**, va venir de Sant Guim de la Plana a Solsona. Aquí hi havia feina, perquè hi havia molts animals de ròssec per treballar al bosc,. Ell es va plantar, però, de matalasser. El matalasser havia de ser avisat amb antelació. Per desplaçar-se a les cases del Vinyet, ho feia en bicicleta, amb la bossa de les "eines" al davant.

Anava a la casa i allà ja es trobava les teles apunt i els matalassos desfets. En arribar, picava la llana amb els bastons, l'estenia a terra i feia el matalàs nou. Els matalassos vells eren plens de pols, per això es cobrien part del rostre amb un mocador.

Més tard, van arribar els matalassos de llana amb clin, que és el pèl del cavall –per suavitzar-ho més-.

El Vicenç no havia vist mai llana de color blau, només en trobava a Solsona i en els matalassos vells. Aquesta llana havia sigut tenyida anteriorment per les dones quan filaven a casa, que la tenyien de color blau amb pedra blava. La pedra blava s'havia fet servir també diluïda en aigua per sulfatar el blat, per evitar que agafés un fong paràsit i emmalaltís d'orb.

Era tradició, quan una noia es casava, que li fessin fer i li regalessin el matalàs.

2.9. EL VESTIT

El vestit d'un trabucaire dóna una idea força acostada a com vestien ben a principis del segle passat: barretina, calça curta (pantalons fins a sota genoll), armilla, camisa, faixa i llacet, i als peus espadenyes de set brenys. Cap als anys 20 els pantalons ja eren llargs, però encara hi havia alguns pagesos que quan anaven a fira es deixaven veure amb “calça curta” de vellut i barretina. Per Pasqua durant les caramelles es duïa barretines perquè es vestia d'aquell temps passat, però la barretina ja estava en desús, més aviat es portava una gorra o una boina. Algun pobre, però, d'aquests rodamons captaires, anava encara amb la barretina.

El vestit depenia molt del poder adquisitiu, i era un senyal inequívoc de la posició social. L'estament apoderat marcava la diferència amb abric i barret. L'abric era una peça de roba que els més adinerats, els metges, els apotecaris, els veterinaris, etc. , ja es posaven de seguida que feia fred i aquests duien també algun barret. Si algú tenia un abric, el portava trenta o quaranta anys, i se'l posava exclusivament quan

feia més fred, al desembre i fins al febrer. La resta duïen la jaqueta que s'havien fet pel diumenge, coll pràctic i una gorra. Les jaquetes eren de llana o de llana de xeviot, que era una mica més econòmica. L'estament mitjà anava sempre fosc i amb rellotge de butxaca. Els pagesos tenien dos parells d'espardenyes (unes per treballar i unes per anar a missa), dues gorres (una per cada dia i una per les ocasions) i tres recanvis (el vestit d'hivern, el d'estiu i el dels diumenges); el vestit de mudar, a vegades, era el de casar; era un vestit fosc pels dies de festa i per assistir a les misses i enterraments. Per aquestes ocasions es mudaven i semblaven uns altres. Malgrat les diferències de poder adquisitiu, els diumenges tothom anava ben vestit i mudat. Els altres dies de la setmana ja era una altra cosa: anaven més estripats i apedaçats. Hi havia qui es feia pràcticament un sol vestit que durava tota la vida: només se'l posaven tres o quatre cops l'any, per una festa grossa: Corpus, Festa Major, un casament, etc.

La gent vestien molt fosc. Hi havia gent que vestia tot l'any de negre. Per la mort d'un progenitor havien de dur dol durant dos anys, per la mort d'un germà o germana un any, i gairebé tothom anava de dol per l'un o per l'altre. Es corria a comprar la corbata negra i després a tenyir tota la roba (quedava ben tesa). Les dones anaven totes de negre –de dalt a baix–, i, fins i tot, amb la cara tapada per un vel. Els homes duïen una faixa negra al braç en senyal de dol.

Les dones vestien sempre amb faldilles d'estar per casa, primer llargues, després fins a sota genoll. I no es posaven mitges fins que no eren noies. Moltes dones, per feinejar, usaven el mocador lligat a sota la barbata per cobrir-se el cap: les abrigava a l'hivern, protegia els cabells de la pols i la porqueria i protegia la cara del sol. Les dones grans, tant per anar pel carrer, com per estar per casa, anaven abrigades amb manteletes.

Per abrigar-se, la gent solia portar uns tapa-boques; unes bufandes amples de llana que, generalment, provenien de Sant Llorenç de Morunys i s'anomenaven "piteua". En feien una amb uns quadres petits blancs i negres que feia molta patxoca. Quan sortien al carrer es cobrien el cap amb la "piteua" a mode de caputxa. Abans de la

Guerra, va sortir el que s'anomenava un coll-pràctic; era una peça de llana peluda botonada a nivell de la gola. Els que no tenien tanta roba a vegades s'abrigaven amb dues o tres camises.

La roba interior havia de comprar-se, però es sargia i es cosia i recosia. Els mitjons eren de llana filada, de la mateixa amb què feien els matalassos, que obtenien quan “xollaven” les ovelles.

Botigues de roba:

Cal Bufau (al carrer Sant Miquel, a la sala d'exposicions)

Ca la Cotillaira (feien de marxants, no tenien botiga)

Cal Manyà (venien roba interior, era vora Ca la Carne)

Cal Tonio (feia de marxant , al carrer Castell -St. Domènec-)

Cal Barato (a la plaça Major)

Cal Terricabres

Cal Ros

Relotgers:

El Rendé (al carrer de Llobera)

El “Jaumar” (al carrer Castell)

La Relotgeria Bastida (a la plaça Sant Joan)

2.9.1. ELS SASTRES

De sastres n'hi havia quatre o cinc, dels quals dos eren els més potents:

Un es deia **Coromines, de renom “Davases”** i tenia molta feina, però tenia més aviat gent gran. El fill va continuar el negoci, que encara existeix.

Al carrer Sant Llorenç (on hi ha ara Cal Sant Antoni) hi havia “**el Norri**” (es deia **Colilles**) i era un sastre molt fort, feia pantalons i també venia gorres. Tenia unes quantes cosidores que treballaven per ell. El “**Colilles fill**”, era una mica més jove que el Coromines, i més modern, perquè havia anat a aprendre’n a Barcelona; llavors va venir, i es va plantar. Va entrar a la política, va ser regidor de l’Ajuntament, era de l’Esquerra Republicana i va morir a l’exili. Treballava a França, des d’on va demanar la seva esposa, aquesta no hi volgué anar. El primer lloc on va ser aquest sastre era al Carrer Sant Llorenç, (on hi ha la barberia Roig), llavors es posà al carrer Sant Miquel (on hi ha el Casserres que fa gegants). Finalment, la sastreria era vora Cal Pujantell al carrer Castell.

A l’inici de segle hi havia el **Pau Augé** (carrer Sant Cristòfol) era sastre i botiga de roba i ho duia la vídua i els fills.

A **Cal Tarrés**, al carrer Sant Miquel, et prenien les mides i et feien el vestit.

El Sastre Misèria

El Sastre Passacostes (pagava una pesseta a la setmana a les noies que anaven a ajudar-lo i a aprendre a cosir, era a la plaça Sant Joan)

El “Sastre de la Serra” (o **Sastre Rafart**, al carrer de Sant Nicolau)

El Sastre Planes (al carrer de Sant Josep de Calassanç)

El Sastre Porredon (feia sotanes, era al carrer de Llobera al costat de les monges Vetlladores)

El Sastre Castellà (era qui arreglava les màquines de cosir, era al carrer de Llobera)

Llavors un vestit de llana podia costar 20 duros; havia de durar molt temps. Segons la feina que es feia durava més o menys; és a dir, es feia més o menys malbé. Un vestit durava, per exemple, un parell d’anys per mudar, i quan es feia una mica vell es portava per cada dia.

La majoria d’homes es feien fer el vestit al sastre. A vegades els el feia la dona.

2.9.2. LES MODISTES

Les dones havien de saber cosir, sargir i posar pedaços als pantalons. Les nenes del Vinyet, ja a partir de deu anys, sobretot quan no hi havia tanta feina a casa, al temps de l'hivern, anaven a les modistes a aprendre a cosir. A monges també ensenyaven labor i costura. Moltes noies també aprenien a fer ganxet, mitja, puntes, punta al coixí o brodats. Així que n'aprenien s'anaven fent l'aixovar pel dia que es casessin.

A les modistes respectives, s'hi ajuntaven una colla de noies, n'aprenien, ajudaven la modistes, es feien el seu vestit de Festa Major, etc.

A les tardes, després de rentar els plats, a les cases era l'hora de la costura; s'apedaçava, es sargia i també es filava molt la llana per fer mitjons. Quan esquilaven les ovelles, miraven que fos una llana ben maca, la triaven i l'anaven tibant, llavors la retorçaven i en feien un cabdell, que feien servir per teixir mitjons (eren uns mitjons gruixuts).

No hi havia confecció; tot es feia a mà, per això, de modistes, n'hi havia moltes abans:

Antigament, abans de la Guerra els gegants es desmuntaven; quan havien d'anar a festa els portaven als Escolapis, on es muntaven i **les Modistes dels Civils** i l'Adrià els vestien. Aquestes modistes cosien al pis de sobre el rellotger de la plaça Sant Joan.

Una de les modistes més conegudes era **la Doreta**, (a baix al Pont) era la més ben pagada i tenia la fama de fer "els vestits més macos de Solsona".

Les Paulettes (al carrer Sant Nicolau prop, de Cal Tarines)

La Maria Llorens (era al carrer de Sant Llorenç)

Les Torregasses (al carrer Sant Roc vora el fuster de la Serra)

Cal Espinal (conegudes com a Cal "Nas Ratat", la modista que duia el taller era la Pilar Espinal)

2.9.3 EL CALÇAT

2.9.3.1. LES ESPARDENYES I ESPARDANYERIES

Llavors, d'**esclops** ja gairebé no se'n veia, gairebé tothom calçava espadnyes. Les espadnyes eren molt pràctiques perquè no pesaven, eren de cànem. Amb quatre gotes, però, quedaven xopes. Per això, qui tenia sabates, se les posava quan plovia; eren més aïllants, tot pell i cuir. A l'aigua li costava més de travessar la pell, però també acabava traspasant per la costura del calçat.

D'espadnyes n'hi havia unes de molt senzilles, que feien una sola de goma, valien una pesseta, però no duraven gaire. Unes de ben fetes valien dues pessetes o dues i mitja, deu rals, etc. Quan per l'entorn enquitranaven (el quitrà el tiraven cada quatre o cinc anys), la quitxalla sobretot, corrien a fregar-hi els peus, per allargar la vida de les espadnyes.

N'hi havia molts que en venien, i hi havia tres o quatre espadnyeries:

A Cal Pey (al carrer Sant Llorenç, davant de Cal Roig)

A Cal Seixanta-cinc (encara en venen, al carrer de les Terceries)

A Cal Balès (al carrer Castell, a la plaça de l'Ajuntament; també venien paper de tabac)

L' "Espadnyer Sense Cama" o "Espadnyer Coix" (al carrer Castell, on hi ha el Garric Garrac)

A Cal Canal (al carrer Castell, a l'emplaçament de l'Embut)

Quan es foradava una espadnyia, per poder anar calçat, mentre s'esperava a divendres, dia de mercat, s'aparellava l'espadnyia no foradada amb una espadnyia d'un altre parell que podia ser de color diferent (en deien "anar amb una espadnyia de cada color").

A l'estiu, també es duïen “**albarques**”, fetes amb goma dels pneumàtics vells. Era un calçat molt brusc, que encetava els peus.

Quan es van començar a manufacturar productes de goma van sortir les botes d'aigua fins als genolls, conegudes popularment com “**catiusques**” (prenent el nom de la sarsuela Katiuska, de Pablo Sorozábal, 1931, on la protagonista apareixia a l'escenari amb botes altes; “catiusca” era una forma afectuosa, un hipocorístic, del nom Caterina en rus)⁴. Aquestes botes van solucionar el problema de mullena als peus i es van fer servir en temps de pluja, de neu, per treballar a l'hort, etc.

2.9.3.2. LES SABATERIES I ELS SABATERS

A casa es tenien, un parell o dos de sabates, pel diumenge o per quan plovia. Les sabates eren cares. Unes sabates costaven dotze o tretze pessetes i unes sabates bones podien valer 20 pessetes. Malgrat que era molt complicat per certs poders adquisitius permetre's el luxe de tenir unes sabates de mudar, la majoria de cases del Vinyet miraven de tenir-ne unes guardades pels dies més excepcionals. Hi havia, però, qui no havia portat mai sabates, i si no s'hi estava acostumat, els feien mal als peus.

Hi havia tres sabateries bastant importants, que, a més a més d'arreglar sabates, en venien:

Sabateria Figols (al carrer Castell; era oncle de la Maria Fortó, coneguda per “Maria dels Trossos”, i era situat on ella té el negoci de teles actualment. Es deien Espunyes i van baixar de la muntanya)

Cal Perejan, (al carrer de Sant Cristòfol, ara hi ha articles sanitaris)

Cal Met (a costat de Cal Tarines, al carrer Sant Llorenç; conegut com el “**Sabater Parramon**”, es deia Jaume Parramon Botet, i va fer l'ofici a Barcelona; era un gran sabater. El seu fill era taxidermista, però també va continuar l'ofici del pare)

⁴ Disponible en: <http://rbn.jimdo.com/etimologiari/>

2.9.4. LA BUGADA

Primerament, al poble, per fer la bugada, s'anava als rentadors públics, i al Vinyet s'anava a la ribera o a les basses, on ja hi tenien unes lloses per aquest quefer. Les veïnes de la ribera de Lladurs hi anaven al "Toll Gran", al del Salt i, allà, miraven de coincidir, per conversar mentre feien la bugada.

Quan es van anar instal·lant els safareigs, tant al poble, primer, com al Vinyet, més endavant, la bugada ja es va fer més a casa. A Solsona, aquestes instal·lacions, es van començar a posar de l'any 15 al 20 del segle passat, i les primeres dutxes van arribar poc abans de la Guerra; de banyera no en tenia gairebé ningú. Al poble, per omplir els safareigs, es demanava una entrada d'aigua, i fins que el dipòsit no era ple, l'aigua que sobrava no anava per la canonada que conduïa al safareig. A pagès, per omplir els safareigs es recollien les aigües pluvials de les teulades amb canals .

De **cendra per fer lleixiu** se n'usava força. Al temps de la fruita, els de Cal Tribulet que tenien molts fruiters, agafaven la fruita que els sobrava i a mitjanit marxaven a vendre les càrregues de fruita a Sant Llorenç; quan començava a clarejar ja eren a dalt vora Sant Llorenç. De baixada, per no baixar de buit, baixaven sarrions de sacs de cendra per fer lleixiu.

Per fer una bugada amb el que en deien lleixiu, hi podien estar tot un vespre. Agafaven un bugader gran de roba, hi col·locaven la roba molla tota a dins. Ho tapaven amb un llençol per sobre, damunt d'aquest llençol que cobria hi posaven cendra fina, sense carbons, i per sobre la cendra hi anaven tirant perols i més perols d'aigua ben calenta, perquè s'anés filtrant aquella cendra. El bugader tenia una sortida per sota i l'aigua anava a un altre perol gran. Allò ho llençaven.

La bugada de lleixiu es feia sobretot per la roba de casa i per rentar els draps plens de sang que s'havien usat el dia de la matança. Aquells llençols una persona sola amb treballs els feia córrer, de tant com pesaven. Eren de bri, una roba com de sac, blanca, però aspra.

Quan feien les bugades estenien al sol la roba blanca damunt del fenàs o del rostoll i es podien veure basses voltades de roba estesa; sempre es veien esteses de roba. Prop d'algunes basses alguns ja s'hi havien fet estenedors amb filferros. La roba negra l'estenien a l'ombra perquè no perdés el color. Per mantenir el color de la roba fosca, anava bé l'heura i, per treure les taques, les ensabonaven amb el sabó casolà i les estenien al sol.

2.9.5. EL SABÓ

A les cases es feien el sabó. Compraven sosa càustica. Era una substància molt forta, que s'ho menjava tot, s'havia d'anar molt en compte quan es manipulava. Posaven la matèria que sobrava del "porc", la cansalada rànica, l'oli brut, etc. dins una caldera d'aram. Tiraven aigua freda a la sosa, per evitar escaldar-se o cremar-se amb l'ebullició que aquesta feia. Amb l'ajut d'un bastó ben llarg, s'anava remenant, voltant sempre pel mateix costat i contínuament, perquè es lligués, i es deixava que anés bullint durant tres hores; allò anava pujant i, perquè no sobreeixís s'hi anava tirant una mica d'aigua freda i es treia una mica de llenya de sota el foc de la caldera. Per conèixer quan el sabó estava fet, amb una fullola, s'agafava una mica d'aquell sabó i es posava a fora a refredar. Quan estava fred s'agafava un ganivet i s'anava tallant aquella pasta ben prima; si es cargolava en tallar-la, el sabó ja estava fet. Es deixava refredar durant la nit i, quan ho treien l'endemà de la caldera, quedava tot un pa. Per tallar-lo a pastilles anava molt bé fer servir un tros de filferro prim.

A les botigues de comestibles venien unes pastilles de sabó quadrades per rentar roba; no eren sabons sofisticats (*El Lagarto*, etc.), però moltes cases continuaven fabricant-se el sabó casolà perquè feia molt net.

2.9.5.1. "FREGAR PLATS"

Els plats es rentaven amb cubells d'aigua. Feien escalfar aigua. No hi podia haver sabó, sobretot quan s'aprofitava l'aigua bruta pel bestiar. Normalment, la finestra de

la cuina ja donava a darrere el femer i des de la finestra mateix llençaven les aigües brutes cap baix al femer.

2.9.6. LA PLANXA

Al Vinyet, a la primera meitat del segle passat, les planxes eren força inexistentes. Les cases que tenien planxa, les modistes i els sastres, planxaven amb una planxa de ferro, s'escalfava amb les brases del foc i, quan estava ben calenta, ja es podia planxar.

L'**emmidonat** no es feia servir gaire. A Solsona emmidonaven **les Monges Vetlladores** al carrer Llobera. Els capellans duïen els roquets emmidonats. Cap allà a la dècada dels 40, l'emmidonat es va anar introduint a les cases. Les dones compraven midó, el feien desfer amb aigua i hi posaven la roba dins, llavors l'escorrien ben escorreguda i la planxaven; duïen els enagos emmidonats, i també emmidonaven tapets i puntes.

2.9.7. ELS ARMARIS

La roba es penjava en **penja-robos**, diferents d'ara, però també es penjava. A moltes cabanes no hi havia cap armari, i qualsevol clau servia per penjar. La gent tenia molt poca roba.

Per guardar la roba als armaris, hi havia unes boles blanques que en deien **càmfora**. Eren efectives per l'arna, però feien que la roba despregués molta fortor. Llavors hi havia qui, cap allà a Sant Joan, recollia **herbes aromàtiques** (espígol, etc.) i en feia una bosseta que deixava un perfum agradable.

Posaven els vestits amb sacs i guardats amb mantes per evitar que es fessin malbé.

2.10. VIDA SOCIAL I RELIGIOSA

La teoria que “*la precarietat aglutina, i en canvi la riquesa dispersa*”, es feia efectiva en aquell temps en què gairebé tothom estava pelat. A cada poble hi havia quatre o cinc adinerats, i la resta eren assalariats amb un salari molt just, entre els quals hi havia molts analfabets. La gran massa de la població es dedicava a la feina de ganiveter, de paleta, i ja no parlem dels vinyetans, que es dedicaven a feines del bosc o a la pagesia i amb poca terra se les empescaven totes per sobreviure. S'ajudaven molt els uns als altres. Eren molt sociables.

La religió tenia una influència considerable en la manera de concebre la vida de la societat solsonina, molt conservadora i lligada a l'estament clerical. Solsona era seu episcopal i tenia quatre comunitats religioses: els Caputxins, els Dominics, els Escolapis i les Monges. Cap als anys 30 hi havia uns 3000 habitants, més d'un 13% dels quals eren religiosos.

2.10.1. EL TEATRE I EL CINE

El més antic era **el teatre**. Sempre hi havia hagut grup teatrals. Les colles feien teatre a diversos llocs: el sastre de la Serra deia que havia fet teatre a Solsona en trenta llocs (trenta cases). Després de la Guerra, el teatre tornà a sorgir a partir dels anys 40.

Era pels volts de 1915 que, al **Centre Catòlic**, on actualment hi ha la impremta Figueres, al carrer Llobera, van posar una màquina de **cine**. Només el feien el diumenge a la tarda: començaven a les tres de la tarda, fins a les sis quarts de set i al vespre feien una segona sessió. Hi feien pel·lícules aptes.

De l'any vint al vint-i-cinc, al revolt de la carretera de Manresa, un paleta que es deia Sala, que no era de Solsona, hi va fer unes cases, a **Cal Sala**, i allà hi va fer un petit

bar i hi feia **cine**. Hi havia unes cadires de boga, i una fusta clavada a les cadires perquè no marxessin de la fila. Tocaven un timbre, uns deu minuts abans de començar la projecció, la gent anaven entrant.

Feien pel·lícules del Charlot i a la quitxalla els agradaven molt. Era cine mut. Sortia la imatge i darrera d'aquesta el rètol amb la conversa que havien tingut els protagonistes. A vegades feien episodis, la pel·lícula durava quatre o cinc setmanes. Les pel·lícules del *Far West* també deixaven embadalits als més petits, amb el *cowboy* en Tom Mix i el seu llaç.

Al cap d'un temps, van posar una altra màquina de **cine** a l'**Ateneu**, al carrer Castell, on actualment hi ha l'oficina de Catalunya Caixa.

El cine i el teatre no eren activitats que els vinyetans es podessin permetre de sovintejar, però si alguna vegada s'ho podien permetre, era un fet "memorable". El jovent vinyetà, amant de la modernitat, el diumenge a la tarda venia a Solsona a fer vida social, a trobar-se amb la gent, a fer-la petar, etc. i es **passejaven carrer Castell amunt i avall**, vestits amb la roba de diumenge (pujaven fins al capdamunt del Passeig i en deien "anar a guanyar el ral").

2.10.2. ELS VEÏNS

A l'hora de treballar els camps, s'ajudaven. Quan hi havia un malalt en una casa veïna hi anaven tots a oferir-se, per fer caldos, per fer vetlla, anaven a consolar-se o el que fes falta. Vivien molt agermanats.

Dos cops l'any, quan es matava el porc i per la sega, es feien les grans trobades de gent; a la taula de casa sempre hi havia una munió de gent asseguda. Havent acabat la feina, familiars, amistats i veïns feien una gran entaulada, on no hi faltava de res. I al vespre, amb llum de carburo, la canalla i tothom qui era al sopar es posaven a fer música. Feien una gran gresca; a vegades, cantaven i jugaven a

empaitar la cua dels altres, feta de diari, per intentar encendre-la amb llumins; sempre s'acabava encenent el paper i tots acabaven rient. Aquests vetllades les passaven així.

Entre gent de les cases del voltant, normalment a l'hivern, també es quedava a mitja tarda o havent sopat, per xerrar, o jugar a cartes amb la llum de l'estufa o el llum de carburo.

La gent es trobava molt perquè caminava molt. La relació amb els veïns anava més enllà; a l'hora d'anar fins al poble (al mercat, o la canalla a escola) sempre es mirava d'anar-hi acompanyat.

Al poble, a totes les cases hi havia una entrada gran que no es tancava mai, ni de nit, ni de dia, s'ajustava la porta i prou, i allà, el diumenge, sobretot al bon temps, es reunien les dones de la casa (els homes se n'havien anat a passeig amb els amics, a la taverna, o al cafè). Si hi havia dos pisos, les dues mestresses dels pisos, i alguna altra veïna, jugaven a cartes allà a l'entrada. Posaven unes caixes de fusta (la xocolata, els pots de conserva, etc. tots venien en unes caixes), acabaven de clavar bé la tapa i servien per seure. Això ho feien a moltes entrades. Aquest divertiment durava un parell d'hores, i llavors, amb la mantellina i el rosari, anaven a resar la novena (a la tarda sempre feien funcions).

2.10.3. LA FAMÍLIA

Si no era massa lluny es visitaven tres o quatre vegades l'any; si eren de gaire lluny el que feien era portar algun animal per anar a cavall. En aquestes ocasions, quan es feien visites a les famílies ja s'hi quedaven a dormir.

La relació amb la família era, per norma general, bona o molt bona. Les famílies es trobaven per la Festa Major, per Nadal, casaments, primeres comunions, funerals, quan s'augmentava la família, etc. En no haver-hi tanta combinació, quan els familiars es trobaven sentien una gran joia.

2.10.4. LA CORRESPONDÈNCIA

En aquells temps hi havia poca correspondència. Quan es moria algú, es feia servir el boca-orella i un ho deia a l'altre. Per felicitar el Sant o l'aniversari, s'enviava alguna carta a la família o als amics que vivien lluny. Les cartes podien causar especial alegria si eren de l'estimat o l'estimada, i causaven tristor i enyorament als nois que eren a la mili i rebien cartes comunicant alguna defunció. Igualment eren cartes nostàlgiques les que enviaven els soldats a la família durant la Guerra.

Si la correspondència no era d'una certa importància, les famílies del Vinyet solien tenir assignat un establiment de confiança que freqüentaven on hi podien passar a recollir la seva correspondència. Aquest establiment també els solia guardar objectes el diari, si el tenien demanat, algun paraigua, unes espadenyes per canviar-se, la bicicleta, etc.

El Venceslau havia estat carter del Vinyet.

Molta gent recorda **el Ramonet de la Ribereta “el set senalles”** que venia cada dia de Castellar de la Ribera a peu amb coses carregades a l'esquena. Era el carter de pagès; sovint portava altres coses: carn, un coixí, etc. apart de la correspondència.

2.10.5. LES MISSES

L'església era molt influent, en aquell temps. Quan es moria algú d'una casa de pagès, havien de portar durant un temps pa pel rector, quan anaven a missa. Als rectors i als capellans se'ls guardava un gran respecte, que s'exterioritzava besant-los la mà. Sobretot el rector feia una feina de supervisor i, a les cases, no es feia res sense consultar-ho abans al rector, si volien casar una filla també.

La vida social anava molt lligada als actes del calendari litúrgic. Cada dia es resava el rosari al vespre i la missa del diumenge era “sagrada”, ineludible.

Abans del Concili Vaticà II, el capellà anava més ornamentat i, d'esquena al poble, i en algunes ocasions agenollat, deia les misses en llatí des de l'altar, mentre un altre capellà resava de cara al poble. La gent no entenia el llatí i resaven mentre es deia missa. Els sermons eren en català i els deien des de la trona (el púlpit), perquè es sentís més bé des de tot arreu. Hi havia un escolà que ajudava a la missa. Li donaven cinc o deu cèntims per cada missa. S'anava a missa cada diumenge, però no es combregaven tots els diumenges, perquè no es podia combregar, si no hi havia hagut confessió prèvia. Els capellans feien un registre de la gent que combregava, era el "Compliment Pasqual"; els enregistraven "per cases", que en aquell temps això volia dir "per famílies". Els marcaven amb una creueta; per això quan anaven a combregar en deien "anar a fer la creu".

Les misses ja començaven a les sis del matí. En deien **Matines**. Hi anaven quatre veïns i alguns que ho sentien. Els capellans que deien missa a les sis eren els més pobres, els que anaven una mica bé no deien missa fins a migdia.

A l'edifici dels "Hermanus" hi havia una església on cada diumenge deien missa a quarts de vuit del matí. Als Dominics també feien **Novenaris** (duraven nou dies, abans de la festa de Sant Domènec), **Missions**, **els Primers Divendres** (feien combregar els joves el primer divendres de cada mes).

El diumenge s'anava a missa de **Comunió General**, sense haver menjat ni begut res des de la nit abans. La **Missa Major**, era molt llarga durava una hora i mitja o dues. El diumenge a les onze feien **la missa pontifical** presidida pel bisbe, i entre cent i dos-cents seminaristes vestits de negre, baixaven cap a la catedral per assistir-hi.

Hi havia un ambient diferent, la gent del Vinyet aprofitava el fet d'anar a missa el diumenge per a poder relacionar-se amb gent que no veien durant la setmana.

2.10.6. LES PROCESSIONS

La processó de la Candelera: A missa s'hi repartia i es beneïa la candela. Es feia una professó molt solemne al voltant de l'església. Alguns anaven a missa a diversos llocs per arreplegar més candeles.

La processó del Via Crucis seguia unes estacions commemoratives dels passos de la pujada de Jesucrist al Calvari.

Se'n feia **el Divendres Sant**, la processó anava darrere els passos, amb unes imatges. Una d'aquestes imatges sortia de Cal metge Solé i l'altre pas sortia de l'hospital. La gent anava "mudada", les dones s'arreglaven amb un "pintón" al cap, vestit negre i mantellina. S'ajuntaven les dues processons i sortien de la catedral amb ciris. Hi havia molta devoció.

Per Corpus sortien els armats. Era una processó molt solemne. El recorregut de la processó de la vigília de Corpus s'iniciava a la plaça Major, seguia pel carrer de Sant Miquel, plaça de l'església, carrer Sant Llorenç, plaça Sant Roc, carrer Sant Roc, carrer Sant Salvador, plaça Sant Salvador, carrer Sant Cristòfol, plaça Major, carrer Llobera, Carrer Sant Isidre, carrer Castell, carrer de la Mare de Déu i plaça Sant Joan.

Per la **processó de la Festa Major** es feia el mateix recorregut que per Corpus, amb tots els canonges i es recorria tot el Nucli Antic. S'iniciava, però, a l'Ajuntament, seguia pel carrer Sant Domènec, per la plaça Major, el carrer de Sant Miquel, plaça de l'església, carrer Sant Llorenç, plaça Sant Roc, carrer Sant Roc, carrer Sant Salvador, plaça Sant Salvador, carrer Sant Cristòfol, plaça Major, carrer Llobera, Carrer Sant Isidre, carrer Castell, carrer de la Mare de Déu i plaça Sant Joan.

2.10.7. ELS APLECS

En aquests aplecs la gent es trobava, es relacionava, ballava, fruïa. La gent del Vinyet acostumava a freqüentar els aplecs de les quatre partides. Es feia ball al matí i a la tarda.

A la nit s'anava a fer **el sarau** a una casa on ja hi havia una sala gran. Es feia amb acordió i amb gramola. Més tard van sortir les orquestres.

L'aplec del Castellvell era el primer diumenge de maig. Es deia missa solemne i es repartia el pa. A la tarda resaven el rosari i cantaven els goigs. També hi havia ball amb acordió.

2.10.7.1. APLEC DE SANT PERE MÀRTIR

El 29 d'abril, es deia una missa matina a les sis. La missa cantada era a les vuit i es **beneïen els rams**. La porta de l'església quedava voltada de rams, de romaní, olivera, boix, etc. Aquests rams s'agafaven i cadascú els portava als seus camps, on es feien unes creus, es plantaven i deien un Parenostre perquè no pedregués als camps; si arribava a pedregar era perquè "entre creu i creu hi havia crescut algun esbarzer". També se'n solia posar a la porta d'entrada i al capdamunt de la xemeneia per protegir-se de les bruixes, "perquè les bruixes i els mals esperits no volien saber-ne res de les coses beneïdes". Es podien plantar fins el dia de les Santes Creus (3 de maig).

Llavors es feia una processó i **es beneïa l'aigua de la Mare de la Font**. Es cantaven els goigs i es venerava la relíquia del Sant.

El Sant era el patró del **pubills** i el que s'havia casat aquell any portava la bandera. Existia la figura dels **fadrins** que eren els encarregats d'organitzar i finançar la festa. Les **prioires** tenien la feina d'anar a buscar les flors per fer els rams que entregaven el dia que es feia la benedicció.

També s'hi feia el ball dels cascavells. Es feia la festa de la partida, sempre a mitja tarda, i coincidint amb cap de setmana.

A Sant Pere Màrtir, si durant la collita no havia pedregat, a l'octubre, també es feia **el "Cantar de la Pedra"** com a agraïment al Sant.

2.10.7.2. APLEC DE SANT HONORAT

Era el 23 de juny.

2.10.7.3. APLEC DE SANT BERNAT.

Es celebrava ell 21 d'agost, l'endemà de Sant Bernat.

Entre ball i ball es feien sortejos, tir a la fletxa, el joc del conill: es tractava d'un caixó amb arcs i cada arc estava numerat, una vegada assignats els números dels arcs als apostants, deixaven anar un conill dins el caixó i esperaven que aquest passés per sota d'un arc, qui tenia el número de l'arc per on entrava el conill, guanyava l'aposta.

2.10.7.4. APLEC DE SANTA LLÚCIA.

A la catedral hi havia un altar dedicat a Santa Llúcia, patrona de les modistes. A la vigília repicaven les campanes i les modistes feien una cercavila acompanyades d'una orquestra. El 13 de desembre es celebrava Santa Llúcia. A les 10, es reunien a casa de la modista major, que canviaven cada any, i d'allà, anaven a missa i ofrenaven unes ulleres. En sortir seguien la cercavila fins a la plaça Major, on ballaven sardanes.

A la tarda anaven a la capella del Vinyet. També era fira a Navès.

2.10.8. LES FESTIVITATS

Celebraven les festes tradicionals, però no feien una despesa excessiva.

2.10.8.1. NADAL

Era una festa molt de casa. Es vivia un ambient de quietud i respecte: no s'enraonava gaire alt, per no fer soroll al nen Jesús i es tenia el foc encès tota la nit perquè no es refredés.

Alguns vinyetans joves i animats anaven, a peu i a les fosques, a la missa del gall.

Es guarnia la taula amb grevoler. Normalment, es menjava un pollastre i, encara més excepcionalment, un gall. Els *Torrans d'Agramunt* ja existien, i es compraven a la Fira de Santa Llúcia. Els d'*El Lobo*⁵ també són recordats per moltes famílies. Malgrat això se'n menjaven ben pocs; per passar totes les festes se'n comprava una tauleta (els d'Agramunt els compraven a la fira de Santa Llúcia, a Navès). Al Vinyet no es menjaven gaires neules.

2.10.8.2. SANT ESTEVE

Per ajudar els malalts i necessitats, es feia la rifa solidària **del gall**.

2.10.8.3. ELS REIS

A Solsona feien **la cavalcada**. Uns **àngels**, amb unes escales, s'enfilaven a tots els balcons dels primers pisos i deixaven els regals als nens i nenes. Al Vinyet era tradició deixar aigua al balcó o a la finestra pels cavalls dels Reis,. Més que no pas joguines, els portaven fruita.

⁵ L'empresa del torró *El Lobo* anomenada *Almendra y Miel S.A.*, existeix des del s. XVIII i l'han mantinguda després de deu generacions. Disponible en: http://www.ellobo.com/principal.php?idioma=_es

2.10.8.4. SANT ANTONI ABAT

Era a la “setmana dels barbuts”, el 17 de gener. Els animals no es feien treballar, perquè era la festa del patró. També era la festa dels Traginers. La capella de Sant Antoni Abat era davant del Campanar d'Isanta, on hi havia hagut la barberia Puig-galí (per això, de la pastisseria se'n va dir Sant Antoni; el Sant el conserven ara els de La Lionesa). Allà s'hi celebraven misses i a la tarda s'hi beneïa el pa que es donava als animals i beneïen l'aigua i l'aspergien. Llavors es feien els tres Tombs a la font de la plaça de Sant Joan, i seguidament es feia la cursa de cavalls. Es feia ball i una cercavila acompanyada dels **Rampillaires** i **Els Planetes** (les dues orquestres solsonines) recorrien els carrers amb els animals guarnits (els guarniments els havia fet el baster Vinyals).

2.10.8.5. PASQUA

2.10.8.5.1 EL SALPÀS

Regulat per l'antic ritual romà, té com a origen la benedicció de les llars jueves en ocasió de la Pasqua. Aquest costum cristià de beneir amb aigua i sal les cases durant el temps pasqual, començava el Diumenge de Rams, i continuava fins dimarts. Al Vinyet aquest costum es va mantenir fins aproximadament la fi del Franquisme. Hi anava el capellà (el rector) i un escolà o dos. A les cases ja tenien apunt un plat de sal amb una candela al mig i un cànir d'aigua. Un cop barrejada la sal amb l'aigua beneïda, s'hi aspergien les portes, el peu de la xemeneia i els estables i les corts del bestiar. Amb l'aigua, la sal quedava enganxada a la porta i representava que la casa quedava protegida perquè no hi entressin les bruixes esvalotades les nits de tempesta i els mals esperits. La majoria de les cases obsequiava el capellà amb ous, altres també els donaven llonganissa, vi bo i galetes, una mica de diners, etc.

2.10.8.5.2. DISSABTE DE GLÒRIA

Les dones feien neteja fonda: escombraven la casa, espolsaven els matalassos de llana amb els picamatalassos. A les set del matí es feia una processó per anar a portar la comunió als malalts. Hi havia ofici matinal, i després de l'Al·leluia es començaven a cantar les **caramelles**. Al vespre es feia una cercavila i es cantava **la Salve a la Mare de Déu del Claustre**.

2.10.8.5.3. DIUMENGE DE PASQUA

En principi la mona no es feia gaire. Algunes cases se la feien ells mateixos. Molta gent, que no es podia permetre una mona, comprava un tortell –que ja era molt-. Una vegada feta la primera comunió el padrí deixava de pagar la mona.

La gent del Vinyet s'acostaven a Solsona cap al migdia i, a la Plaça, es cantaven caramelles. L'alcalde els regalava un xai i, el diumenge sobre, feien **un dinar de germanor a la font dels Frares** (es menjaven el xai i els ous, conills, etc. que els havien donat). A la tarda continuaven la gresca amb ball.

2.10.8.6. LA FESTA DEL ROSER.

Era el primer diumenge de maig. Es **beneïen les roses** a l'església i es feia una processó de dues files: en una els homes duïen a la mà una rosa vermella i a l'altra hi desfilaven les dones amb una rosa blanca.

2.10.8.7. SANTES CREUS

Deien que el dia 3 de maig les bruixes es deslligaven i el dia de la Santa Creu de setembre (dia 14) tornaven a quedar lligades fins al maig. El 3 de maig al pedró de cada església es feia la **benedicció del terme** (es beneïen els camps) i es cantava el **Te Deum** en acció de gràcies, i **les Absoltes** per les ànimes dels difunts d'aquell any.

2.10.8.8. CORPUS

Es feia **processó**. Era molt solemne i els carrers eren enramats.

Es portava el viàtic (la comunió, Nostre Senyor) **als malalts** greus. El capellà ben ornamentat amb una llanterna obria la comitiva. Es tocava una campaneta i, la gent s'agenollava, al pas de Nostre -senyor, i els homes es descobrien el cap mostrant respecte.

2.10.8.9. SANT JOAN

Cada casa de pagès encenia **una foguera**. A Solsona s'encenien als cims dels turons del voltant.

Des que va arribar l'aigua corrent a les fonts de Solsona, construïren la font i la capella a la plaça de Sant Joan i es va instaurar la tradició de **fer "ballar l'ou"**. Es guarnia amb banderetes i enramades i es deien matines a les sis.

2.10.8.10. SANT PERE I SANT PAU

El 29 de juny era festa de precepte.

2.10.8.11. SANT DOMÈNEC

Era el patró dels frares dominics. Era una festa lluïda i participada. Nou dies abans ja feien una novena (**novenaris**) en honor al sant. El dia del sant es feia la missa solemne. Una orquestra de Solsona tocava sardanes. Feien la benedicció de l'aigua de la seva font (la gent se n'enduien com a remei preventiu i guaridor). Repartien confits i anissos i feien ballar l'ou.

2.10.8.12. FESTA MAJOR

Era una de les festes més importants de l'any. Els familiars es reunien, es feien àpats especials i qui podia, estrenava vestit.

Després de la Guerra, ja de seguida, es van tornar a fer els ballets de la Festa Major.

2.10.8.13. LA PURÍSSIMA

L'església de les Monges era dedicada a la Puríssima. Nou dies abans ja s'hi començava la novena i, a la vigília, amb les enramades fetes, el repic de campanes anunciava la festa. El dia 8 de desembre s'hi feia la missa solemne. Les filles de Maria, duent com a insígnia una bandera petita (un penó), anaven en processó des de les Monges fins a la catedral.

2.10.9. ELS SAGRAMENTS

2.10.9.1. BATEJOS

Quan sortien al carrer la quitxalla cridava: "Tireu confits, que són podrits!". Alguna casa més bona, barrejat amb confits tiraven peces de cinc i deu cèntims. Els infants es batejaven de seguida, no s'esperava gaires dies a batejar els infants perquè deien que els infants que morien sense ser batejats es quedaven als llims.

La festa posterior s'acostumava a fer a casa.

2.10.9.2. PRIMERES COMUNIONS

Les noies anaven ben vestides, i els xicots per poc que podien, anaven amb un vestit, duien una banda o el qui no podia una banda- que era bastant cara-, un llacet penjat al braç. Els que econòmicament no podien de cap manera, el demanaven i els el deixaven.

La padrina, el padrí o qui fos el portava a les amistats a ensenyar-lo i, a cada lloc, li donaven un duro, dues pessetes, o una bossa de caramels.

Si els germans eren nascuts amb pocs anys de diferència es mirava d'ajuntar la comunió entre ells per estalviar costos. Les cases que s'ho podien permetre feien una mica de festa a casa després de la comunió; cada una adaptada al nivell adquisitiu de cada família.

El requisit era haver seguit el Catecisme i saber algunes oracions com el Credo, el Parnostre, etc. Era un examen de doctrina que es feia a la Catedral.

2.10.9.3. CASAMENTS

Encara hi havia alguns **casaments arreglats**. Eren els pares que deien amb qui s'havien de casar. Alguna vegada es casaven que no s'havien vist mai.

S'havia d'anar a buscar **el Rector**. Aquest feia quatre preguntes, **preparava** i se'l pagava.

Es casaven molt d'hora al dematí, per poder marxar amb el primer cotxe del Galtanegra que, de sis a set, sortia **cap a Barcelona**; els nuvis, de seguida que podien, s'escapaven amb la maleta. Eixien de l'església i cap al bar, on ja ho tenien tot a punt.

Generalment es feia el que en deien **un refresc**: anaven al bar (alguns ja anaven a l'Sport, a la mateixa plaça de la Catedral). El refresc consistia en una xocolata, uns talls de coca, o bé com uns borregos llargaruts que en deien secalls, o bé la casa que presumia molt melindros sucats amb xocolata, un vas de llet, un cafè o bé vi dolç, tipus moscatell. Hi havia qui volia dos o tres talls de rebosteria amb xampany, ja eren casaments de més. Els últims anys ja es feien entrepans amb llonganissa o pernil, amb formatge, beguda i rebosteria, etc. Havia de ser un casament extraordinari per fer un dinar; van fer dinar, per exemple, quan es va casar el

Rosendo Galtanegra amb una de Cal Torra, que van fer un dinar a l'hotel Sant Roc. El dinar no es va començar a implantar fins als anys 60.

El retrat se'l feien més aviat quan tornaven del viatge. Anaven al Vicenç ("Tomàs Mosset"), i més tard al Llätzer. Molta gent hi anava a Manresa.

Quan es casava un home vidu, la gent, a la nit de noces anava a demanar a la casa del que s'havia casat a demanar-li diners, i fins que no en donava, la gent insistia fent soroll –a vegades amb paelles- fins que l'home donava diners.

2.10.9.4. EXTREMUNCIÓ, ENTERRAMENTS I FUNERALS

2.10.9.4.1. LES MANADORES

Eren dues dones. Quan hi havia algun malalt greu anaven a buscar el capellà perquè li administrés el sagrament de la extremunció. Si hi havia algun difunt, elles s'encarregaven d'avisar o d'anar a buscar aquell que ho havia de saber, si era fora del nucli urbà. Organitzaven les tres parts del rosari de la vigília, l'enterrament, i les tres misses posteriors. Repartien candeles a l'hora de combregar.

El costum dels funerals va durar més a pagès, però al poble no gaire. Al Vinyet tampoc, perquè no es podien permetre el funeral. Això més aviat era a les masies on hi havia grans sales que podien encabir molta gent. Era un orgull, pels pagesos poder fer un funeral multitudinari. En el cas del funeral, es feia l'enterrament, i al cap d'un mes o dos, es feien els funerals. Els funerals eren una festa grossa, hi anaven els capellans. Després de dinar els donaven una coca que no hi podia tenir sucre.

Al difunt se li posava un rosari agafat a les mans. Llavors, als enterraments la gent anava a la casa, i els qui no pujaven es quedaven al carrer, passava tot el poble a donar **el condol**. A la tarda, les dones, amb vestits negres, i mantellines, que no se'ls veia la cara, anaven a l'església i feien **tres parts de rosari**. Els homes no hi anaven, sinó que es quedaven a casa, això **el dia del difunt**.

L'endemà feien l'**enterrament**. L'enterrament sortia de la casa. Abans del cotxe, el difunt el baixaven dos homes amb un "**túmbol**" –tirat per uns cavalls negres molt ben guarnits-. La caixa anava a sobre lligada amb una corretja de cuir, tapada amb un drap negre. De casa, anava cap a la placeta de l'església. Els homes davant, i les dones darrera. Abans de la República, el difunt quedava fora de l'església. Allà sortien quatre o cinc capellans i **cantaven les absoltes** i quan havien acabat les absoltes, marxaven a dir la missa dels difunts. Sortia un capellà amb un escolà, una creu, es posava davant i marxaven cap al cementiri també amb els dos homes duent el "túmbol". El "túmbol" pertanyia a l'Ajuntament. Quan van posar el cotxe amb un cavall, el qui anava a dalt anava assegut, però el capellà i l'escolà anaven a peu. **El difunt no l'entraven a l'església**. Deien la missa, i gairebé al final de la missa passava tothom amb unes espelmes a **oferir**: anaven cap a davant on hi havia el capellà i el capellà feia estimar l'estola, apagaven l'espelma i la tiraven allà.

Una vegada s'havia fet l'enterrament, en sortir de la Catedral, tota la família es posava en fila a la sortida i esperava **altre cop el condol** de la gent que sortia.

Quan enterraven **un albat**, el portaven quatre escolans.

2.10.10. LES ORACIONS

Pagès es fet d'hores calmoses que semblen buides. Els homes no mouen un tret de la cara mirant-se el foc(...); no pensen res, mentre passen el rosari i parenostres a mai acabar, només s'amaren d'una quietud que ve de sempre. Ballarín (1991)⁶

El parenostre (es deia per tot, agraïments i necessitats).

L'ave Maria

L'àngel de la guarda

El credo

El rosari

⁶ BALLARÍN, Josep M. (1991) *Mossèn Tronxo*. Barcelona: Club Editor.

A totes les cases hi havia rosaris penjats per tot arreu; hi havia la **confraria** dedicada a la Mare de Déu **del Roser**. Gairebé a totes les cases deien el Rosari, abans o després de sopar. Si a l'hivern que no es podia anar a missa perquè feia molt fred o bé hi havia neu, aquell dia es resaven tres parts de Rosari. També se'n deien tres parts la vigília de l'enterrament.

Durant l'estiu, a Solsona, a la nit, les cases tenien els balcons oberts i, caminant per Solsona, se sentia a resar el Rosari a moltes cases.

Amb l'arribada de la televisió i la desaparició de la generació nascuda ben a l'inici del segle, el Rosari es va anar perdent a la majoria de cases.

2.10.11. ELS CAMPANARS I LES CAMPANERS

2.10.11.1. EL CAMPANAR D'ISANTA: LA "TORRE DE LES HORES".

En aquest campanar hi era instal·lada la campana per tocar a foc i a sometent, i una altra pel rellotge que tocava les hores. El campanar es va allargar amb la idea de posar el dipòsit de l'aigua per repartir l'aigua corrent a la ciutat. La campana era amagada per salvar-la, en cas de guerra, i la de quarts era sobre la cúpula. Per la Guerra li van tornar el batall (abans la feien tocar amb el martell de les hores, per a no trencar la campana quan toquessin a foc). Quan venia l'aviació la feien tocar, fins que van posar una sirena. Acabada la Guerra, el rellotger "Rendé" (Josep Dalmau Solsona) la va reparar. Actualment té un nou rellotge i tres campanes.

Quan hi havia l'antic rellotge alguna vegada, en tocar les hores, no parava de sonar fins que no havia acabat la corda; la gent li deien "el rellotge boig" (el 1927 es va donar aquest cas).

2.10.11.2. EL CAMPANAR DE LA CATEDRAL .

Ara hi ha un arc destapat al campanar que abans era tapat, i allà, al pis del campanar, hi vivien els campaners. El campaner que es va quedar allà era el Porredon. Ho va ser molts anys fins que va morir.

2.10.11.3. LES CAMPANES

El campanar té vuit finestrals i sis campanes. Hi havia **la campana grossa**, una altra que és la que tocaven quan venia un temporal de molta pluja, les dues campanes petites que els deien **les Caterinoies**, anunciaven les misses, excepte la missa conventual dels diumenges que era anunciada per **les tèrcies** quan tocaven el cant de tèrcia de l'ofici diví i també anunciaven les festes. L'any 1936 van desaparèixer totes, també la campana grossa, "**el seny major**", de la qual els solsonins n'estaven molt orgullosos pel seu to majestuós; les van fondre per fer-ne material bèl·lic.

Les dues campanes grosses, actualment , no volten per defecte de foneria; va ser un sistema nou, sense cavallet al contrapès, era la mateixa campana la que feia el contrapès, la van fer massa alta, i amb el mateix pes de la campana se'ls doblava.

2.10.11.4. ELS TOCS DE CAMPANA

Llavors hi havia més tocs.

El toc de les hores.

Tocaven els quarts i les hores i això era el rellotge. El rellotge era a dalt i havien de pujar cada dia a donar corda, funcionava amb pesos.

Toc de necessitat.

La gent sortien cap a la plaça Major per oferir -se.

Tocar a temps.

Quan venia un temporal de molta pluja o vent, demanaven ajuda i els veïns anaven a ajudar el campaner. Unes campanes grosses, tocaven molt seguit “a temps”: “*na-nang-bum, na-nang-bum, na-nang-bum*”. Aquest toc era perquè s’esbargissin les pedregades que s’acostaven i no fessin malbé les collites. Llavors, quan els pagesos segaven, els campaners passaven pel Vinyet, i un els donava una palada de blat, l’altre dues i ja tenien farina per passar l’any.

Toc de Sometent.

Era un cos armat. Tocava quan hi havia lladres, o es presentaven enemics en temps de Guerra.

Toc de foc. Tocaven fins que el foc era apagat. El foc l’apagaven la gent de pagès, amb aixades, destrals, i rames. No el deixaven fer gros. Els boscos eren molt nets, es passava per tot arreu, perquè els ramats de bestiar es menjaven tota la brossa dolenta. A totes les cases hi havia gent, i s’ajudaven més. De focs se n’havia vist molts, però de seguida els apagaven, i no havia passat mai res. Durant els anys 50 encara van tocar un parell de vegades a foc.

Tocs d’oració.

Eren batallades. A les 6 del matí (matines), a les 12 del migdia, i a la tarda, toc d’oració (l’àngelus) a les 9. A 3/4 de 5 de la tarda tocaven el Reso dels Canonges i Beneficiats (si no hi anaven no cobraven).

Toc de misses.

Tocaven totes les misses. A les 10 del matí, també tocaven per missa els Canonges.

Toc de morts.

Quan hi havia un difunt, si era un home feien tres tocs a davant; si era una dona, dos. Aquesta norma encara la segueixen avui en dia.

Toc d’enterrament.

Les ventaven, fent ajuntar els dos tocs de la campana amb la que estava estàtica.

Toc de festa/Festa Major

Les campanes també eren ventades per les festes anyals i per les processons de Corpus i Festa Major. Per Sant Joan també feien un repic festiu. A tres quarts de dotze es feia el repicó de campanes.

Toc de Quaresma.

A les dotze de la nit de dimarts a dimecres de cendra es feia una tocada de campanes per assenyalar l'entrada a la Quaresma (començaven les penitències, els dejunis i les abstinències).

Tocar a Glòria.

El dissabte de Glòria, a les 10 del mati.

L'anunci de l'Al·leluia.

A l'ofici matinal, el dissabte de glòria després que les campanes anunciessin l'Al·leluia s'anaven a cantar les caramelles.

2.10.12. ELS MITJANS DE COMUNICACIÓ

2.10.12.1. LA RÀDIO

Per la Guerra ja hi havia algun vinyetà enginyós que s'havia espavilat per escoltar les emissores. Col·locant un fil de coure cap dalt un turó. Durant la Guerra civil es va fer instrumentalització de la radio. Els dos bàndols la van utilitzar com a mitjà de propaganda.⁷

A la dècada dels cinquanta els aparells de radio es popularitzaren entre la població. L'emissora de Ràdio Solsona fou un altre mitjà de comunicació. Els aparells de televisió no aparegueren fins a finals dels anys 50 i no es popularitzaren fins a la dècada dels seixanta.

2.10.12.2. LA PREMSA

Algun vinyetà també tenia premsa. Encara que era un fet força insòlit, no era el diari del mateix dia. Es feien portar el diari a algun comerç de confiança i, els nens, tornant d'escola el passaven a buscar.

⁷ Queipo de Llano feia locucions diàries des de Sevilla i encara se'n conserven fragments. Radio Barcelona va ser intervinguda informativament per la Generalitat. La Passionaria, les arengues a les tropes per part de Franco, el soroll dels bombardejos o les cançons milicianes, són testimoni d'aquells moments convulsos. Disponible en: [Http://www.upf.edu/depeca/auladb/Sanchez2VII.htm](http://www.upf.edu/depeca/auladb/Sanchez2VII.htm)

A Solsona els pocs diaris que corrien, s'aprofitaven a les botigues per a fer paperines per embolicar. Els sastres i modistes en feien patrons.

2.10.13. ELS TRACTES

Els tractes es feien de paraula: eren gent de paraula que no necessitaven firmes. Per exemple, quan es demanava a algú si volia menar una vinya, es pactava amb els masovers i mossos; tot eren tractes de paraula.

2.11. LA GUERRA CIVIL

2.11.1. LA REPÚBLICA

La dictadura del Primo de Ribera va ser fins l'any 30. El 14 d'abril del 31, coincidint amb les eleccions municipals, **Macià**, ex-coronel de l'exèrcit, es posà davant de la Generalitat. Durant el període de la República, hi havia eleccions, es parlava només de dretes i esquerres. L'Ajuntament de Solsona era de dretes, però progressista. Aquest Ajuntament va governar fins al maig del 36, exceptuant tres dies del mes d'octubre del 34 que el presidí Màrius Corominas: des del balcó de l'Ajuntament **es va proclamar l'Estat Català**.

Els Germans de la Doctrina Cristiana eren on actualment hi ha el Consell Comarcal. N'hi havia quatre o cinc i portaven l'hàbit amb un pitet blanc. En venir la República els van fer treure la sotana, anaven de paisà.

2.11.2. L'ESCLAT I LA GUERRA

El 17 de juliol del 36 va esclatar la lluita subjacent entre carlins i liberals que venia dels anys 30 del segle anterior. Volien treure la paga als capellans, i als militars rebaixar-los-la. Els estaments privilegiats: exèrcit, església i gent d'extrema dreta (els nacionals), es van tirar al carrer. Es creia que duraria quinze dies i va durar prop de tres anys.

Començà amb **l'alçament de l'exèrcit d'Àfrica contra la República** i l'endemà seguiren els alçaments a la Península.

A Solsona, els estudiants seminaristes i els claretians eren de vacances, i al Vinyet els pagesos estaven enfeïnats, enmig del segar i del batre. En aquest context, les primeres notícies de l'esclat van arribar a Solsona a través dels pocs **receptors de ràdio** que tenien els més adinerats i algun vinyetà enginyós que s'havia fabricat una radio de galena.

La primera reacció va ser la dels **capellans** i els Germans de la Doctrina Cristiana: els mateixos d'esquerra **els van ajudar a amagar-se a les cases de pagès**: en una n'hi havia dos, a l'altra tres o quatre. Eren molts i no es deixaven veure. A les cases de pagès els ajudaven i els portaven menjar d'amagat. De dia estaven **emboscats** i a la nit sortien. Feien "**desos**" als pellers: com balmes amagades i quan tenien por es ficaven dins el "deso". Les cases es van fer **amagatalls**: al celler, es feia un envà, i s'accedia a l'amagatall traient una corba per dalt; s'hi amagaven persones, i també sacs de blat, etc. També es feien servir d'amagatalls balmes i barraques mig ensorrades.

A la Partida de Sant Honorat, hi havia una casa amb cinc o sis capellans amagats. Un tal Vilar del Vilar de Simosa d'Olius els va anar a veure, no va ser a temps d'amagar-se i el van matar. Tenir capellans a casa era perillós.

Abans de l'esclat de la Guerra, a les cases es tenia el costum de dir el rosari cada vespre i es tenien rosaris penjats a la vora del foc. Durant la Guerra, **els rosaris es van despenjar**, i si es deia el rosari s'havia de fer molt d'amagat i estar molt pendent.

El dia 19 l'ajuntament va repartir armes als partidaris d'esquerra. L'endemà es va constituir el Comitè Municipal i la guàrdia civil va desarmar el cos de sometents. **Els ciutadans de dreta s'amagaven** a les cases de pagès, o s'escapaven cap a Andorra i cap a França i d'allà passaven a la zona nacional per Irun i Sant Sebastià.

El dia 20 Francesc **Viadiu**, de Solsona i Delegat d'Ordre Públic del Solsonès, **va ajudar els seus enemics**: les comunitats del Cor de Maria i del Miracle, i el Bisbe de

Solsona (Valentí Comelles Santamaria). Els mateixos del Comitè van deixar que el bisbe anés a buscar diners al banc per poder-lo acompanyar a Andorra perquè fugís.

El mateix dia van arribar militars de **la FAI del Cardener**; per aconseguir-los van fer portar a les places imatges, quadres i llibres religiosos per ser cremats i aconseguiren que se n'anessin sense cremar les esglésies. Per evitar que tornessin van crear el Comitè Antifeixista Local, format per la UGT (al Centre Catòlic), ERC (a Cal Pixarada), el POUM (a la plaça Major), el PSUC (a Cal Cabanes del Passeig) i la CNT-FAI (a Cal Casalets).

Malgrat això, va sortir un grup anomenats "**la Colla del Mall**" que, exaltats, a cops de mall, enderrocaven altars i imatges de les esglésies del voltant. Van matar varis de capellans: un de Sant Miquel, etc. i quatre o cinc propietaris de pagès que tenien gent amagada: el Rovira de Clarà, l'Angrill de Clariana, l'Estany del Miracle (al mig del Pont), etc.

De seguida van demanar quatre o cinc **quintes per anar al front**.

La Generalitat va col·lectivitzar les instal·lacions elèctriques i l'ajuntament en va fer l'explotació. **El Comitè** es va apropiat de tots els vehicles i aparells de radio, i juntament amb el Jutjat es van traslladar al **Palau Episcopal**. L'alcalde, Lluís Sorribes, va prendre possessió d'altres edificis: als Claretians hi va traslladar l'escola mixta i a Cal Cabanes els pàrvuls. A les Monges hi van fer una piscina en el que havia sigut l'hort i s'hi va instal·lar màquines de projeccions per fer un cinema-teatre (les butaques costaren un sac de patates cadascuna, i, tant aquestes com les màquines de projeccions, van ser posteriorment traslladades al Cinema Espanya). Es va enderrocar el Cor de Maria i es va allargar el passeig fins a la Cabana del Fígols. Es va enderrocar la galeria del Palau del Bisbe i es va obrir l'accés a la plaça Palau pel Vall Calent. Es va enderrocar el baptisteri, es va treure el Cor de la catedral i aquesta, del 36 al 39, es va fer servir de magatzem i per batre. Hi entraven carros i camions. Van destruir els vitralls i van fer servir per cremar la fusta del retaule de l'altar major. L'orgue, la Mare de Déu del Claustre (i l'altar del Miracle) es van salvar.

No es van apropiat, en canvi, dels edificis d'usos industrials: farineres, ganiveters, etc. i els comerços van anar subsistint, però l'**escassetat** de productes va anar en

augment. La inflació de l'any 37 va fer que les monedes que circulaven desapareguessin. L'ajuntament va imprimir bitllets temporalment. Popularment s'anomenaren "**Xusmets**". A les cases del Vinyet es va continuar collint bastant. Alguna casa tenien dos pastissers d'intendència, que feien pa pel front. **Al vinyet es va patir més por que gana**, però pujaven gent de Cardona, de Manresa, de Súria, etc. a buscar pans, patates, etc. a coll, i d'amagat. Aquests sí que van patir gana.

Al Vinyet, no sabien gaire què passava, i tothom estava molt parat. Venien avions pels entorns a tirar bombes i enlloc d'amagar-se sortien encuriosits a espigar. Van passar varies vegades avions que tiraven papers dels nacionals i corrien a amagar-los que no els trobés ningú.

Moltes cases del Vinyet van acollir **refugiats**, durant la Guerra. A Solsona en van dur dos o tres-cents perquè els mantinguessin i els van repartir per les cases que els fills no havien volgut anar al front. Molta d'aquesta canalla havien quedat orfes. A Solsona hi van ser gairebé dos o tres anys.

Els alemanys i els italians es posaren del costat del General Franco que comandava l'exèrcit nacional, mentre que els republicans eren recolzats per les Brigades Internacionals i pels soviètics que els facilitaven material. Els primers anaven fent recular els segons. El cos d'artilleria de la DECA (Defensa Contra Aeronaves) tenia un lloc d'observació al Castellvell on s'hi trobaven 4 soldats i el cap; tenien uns binocles i un manual on hi havia tots els avions, tant de l'exèrcit republicà com dels nacionals, si era nacional ho comunicaven a altres llocs d'observació. Els avions feixistes, anaven o bé per espigar i per prendre fotografies, o bé per bombardejar. Els avions que anaven a bombardejar Barcelona, venien de Mallorca (on hi havia una base italiana). Després dels fets de maig del 37 a Barcelona, els militants del POUM, la CNT-FAI van haver d'abandonar els seus càrrecs a Solsona. Dels solsonins que es passaren a la zona dels Nacionals hi hagué una baixa i els que van sobreviure, en acabar la Guerra, se'ls atorgà el mèrit d'excombatents. Dels solsonins que lluitaven a la zona de la república, a primera línia, hi hagué prop d'una vintena de baixes.

La Batalla de l'Ebre va ser decisiva. Els nacionals van ocupar **Lleida** el 4 d'abril del 38, i els seus **serveis civils i militars es van traslladar a Solsona** (que passà de

3000 a 20 000 habitants): la Maternitat, al Seminari; l'Estat major a l'hotel Sant Roc; el Comissariat a la casa de Cal Rotés, al passeig de dalt el Camp, i a la Torre Vil·la Riu, i l'Audiència, al palau Episcopal. Viadiu entrà d'alcalde (perquè Lluís Sorribes va ser cridat a la seva quinta). El govern republicà es va traslladar a Barcelona. Durant vuit mesos semblava que el front estava parat a Lleida i a Tortosa. Abans del Nadal del 38, Milans del Bosch va nomenar Josep Serra Forn alcalde de Solsona. El front ja avançava cap a Ogern i conqueria la trinxera, es dirigí a la Torregassa. El matí del 23 es va fer un pregó perquè fugís qui volgués: es van disposar cotxes al portal del Pont. **Al Vinyet es van evacuar algunes Cabanes.** L'artilleria republicana aguantava des de Moriscots, **bombardejant la falda del turó del Castellvell.** Finalment, aquest **fou conquerit. Els rojos es van escapar** cap al riu, cap a Berga, Ripoll, i cap a França. Al vespre es va ordenar la fugida forçosa i es van produir els últims assassinats.

La matinada del 24 **van enderrocar el Pont** (no va ser reconstruït fins a principis de la dècada dels 50), van calar foc als Claretians (l'edifici funcionava d'hospital, hi moriren 16 persones), **cremaren les dues farineres**, i moltes cases. Entrava el batalló del Terç,⁸ amb el tinent coronel Milans del Bosch i l'alcalde Josep Serra Forn. El dia 29 va arribar el general Muñoz Grandes i va instal·lar el seu Quarter a la Vil·la Carme (al costat de Cal Camps). Josep Serra Forn va haver de tornar a la seva unitat i es nomenà la Junta Gestora encapçalada per l'alcalde Jaume Pujol Ribera. Durant els deu mesos que van estar governant, van reconstruir la central elèctrica, van posar en funcionament una escola per a nenes i van dur a terme els racionaments dels aliments. Les famílies disposaven d'una cartilla de racionament. A vegades els productes es venien per treure'n benefici, i es deia que els subministraments no havien arribat.

2.11.3. LA REPRESSIÓ FRANQUISTA

El març del 39 tornava el bisbe Comelles.

⁸ Terç de Requetès de la Mare de Déu de Montserrat: organització militar creada el 1937 dins l'exercit franquista i formada per catalans fugitius de la zona republicana en plena Guerra Civil.

El subministrament les instal·lacions elèctriques es va tornar als seus propietaris. El Molí del Pont i Foix funcionaven, els Cups es va haver de refer.

La Jefatura Local de Falange i de les Jons va ser presidida per Marcel·lí Corominas en instaurar-se, i després la presidí Josep Malet. A Solsona tothom tenia por; van arribar soldats i militars i hi va haver militars tres o quatre anys. A l'octubre del 39 es va constituir el primer ajuntament franquista, i Josep Serra Forn en fou l'alcalde. La presó era a la segona Planta de l'Ajuntament.

Els empleats públics havien de fer una declaració jurada segons la qual ells asseguraven que s'ajustaven al règim.

La repressió franquista va internar gent en camps de concentració, en va empresonar altres i els va jutjar (alguns d'ells foren condemnats a mort i afusellats). Per sortir del camp o de la presó es requerien avals: de l'Ajuntament, o de la Guàrdia Civil, del bisbat, de la rectoria, etc. Aquests avals es feien pagar. Ja era l'any quaranta, quan encara un comandant passava per les cases de pagès a mirar si hi quedava algun Roig per emportar-se'l.

L'any 42 morí el bisbe Comelles i fou substituït pel Dr. Vicenç Enrique Tarancón, que publicà una pastoral on es posava al costat dels més dèbils, la qual cosa l'enfrontà amb els governadors civils.

Després de la Guerra, l'Estat hi va posar diners i van venir a Solsona uns que en deien "**Regiones Debastadas**", que van tornar a reparar i arreglar els danys. L'any 1951, el bisbe Dr. Vicenç Enrique Tarancón va consagrar novament la catedral.⁹

⁹ OBIOLS RÍOS, Joan (1994) "Els nostres temps 1936-1979", dins la miscel·lània *Solsona, 400 anys d'història*. Ajuntament de Solsona.

2.11.4. ELS MAQUIS

Quan ja semblava que tot havia passat, van venir **els Maquis**. S'havien escapat cap a França, i s'organitzaren a l'altre costat dels Pirineus per tornar a envair Espanya per Catalunya. L'any 44 van entrar al Solsonès. Els solsonins Joan Viladrich Capella i Josep Melet Antich eren a la Bòfia per anar a mirar uns boscos amb els germans Serra Forn (a aquests darrers se'ls trencà un eix del cotxe i no anaren a la cita). Els primers anaren a menjar a una casa al Prat de Basseit. Allà els van sorprendre els maquis que van agafar el Joan Viladrich d'hostatge. El Josep Melet va baixà a Solsona a buscar el rescat; davant de Cal Grill se li rebentà el pneumàtic, de gastat com el tenia de tan que corria, però arribà a Solsona. El germà del Viladrich va anar a pagar el rescat. Els maquis van baixar de Coll de Jou cap a l'Hostal del Vent i cap al Cardener. Demanaven menjar a les masies del voltant. Els vinyetans tenien por perquè aquells que parlaven amb ells, els donaven menjar o els allotjaven, eren interrogats i empresonats. Els maquis no arribaren al Vinyet.

2.12. EL PAPER DELS CAMINS

Els camins del Vinyet eren de vital importància. La xarxa viària del Vinyet era molt transitada, hi havia molts camins. Al dematí, la quitxalla es cridaven per anar a col·legi, s'ajuntaven dos d'una casa, un d'una altra i tres de la següent, i venia una corriola cap a col·legi. Sovint abans de migdia, l'home o la dona, agafaven el mateix camí cap a Solsona per fer algun encàrrec, comprar algun article que faltava, dur una eina al ferrer per reparar, etc. Els que vivien a mitja hora, o tres quart d'hora, del nucli urbà transitaven molt per aquests camins.

2.12.1. ELS CAMINS DEL VINYET

Hi havia diversos tipus de camins: camins ramaders (també dits carrerades), camins reals (rals o carreres), camins veïnals (dits pairals o “peatonals”), camins de bast (corriols).

2.12.1.1. CAMINS RAMADERS O CARRERADES

Els pastors tenien dret a seguir amb els seus ramats els **camins ramaders** o també anomenats **carrerades**. Aquests eren camins de transhumància, de gran recorregut, que pujaven fins a muntanya per aprofitar les pastures naturals. En el seu trajecte disposaven de les pletes (llocs o closos on podien recollir el ramat). Segons la llei vigent els pastors que van a muntanya amb els seus ramats, tenen dret a passar-hi malgrat que aquests hagin estat sembrats. Solsona i rodalies acollien pel sud el pas de dos d'aquests camins, procedents ambdós del sud de Catalunya.

- 1) El camí ramader que travessa Sant Bernat, i passa pel centre de Solsona. El recorregut s'acosta aproximadament paral·lel a la carretera de Biosca, la qual el creua en alguns dels seus trams.
- 2) L'altre camí ramader en acostar-se al Vinyet ja s'enfilava cap al Serrat de la Torregassa i anava cap a l'Hostal de les Forques (Collada de Clarà), des d'on el seu recorregut prosseguia cap a muntanya.

2.12.1.2. CAMINS REALS (RALS) O CARRERES

Els **camins reals** o dits també **rals** i anomenats popularment **carreres**, eren camins públics per les comunicacions generals i de més trànsit.

- 1) Per anar a moldre als molins del Cardener agafaven el “**camí moliner**” que **va a Olius**. Des de Solsona anaven cap al cementiri travessaven el pontet de Sant Honorat, i es dirigien cap a Cal Vilàs, cap dalt a la Casanova i d'allà cap a Olius. Quan van dur les màquines per portar la llum, al riu Cardener, les van fer passar per aquest camí, van eixamplar el camí, i el camí vell que hi havia cap dalt més amunt, va desaparèixer.

- 2) La **carrera de la Creu Blanca**. Aquest camí real anava fins a la Seu D'Urgell.
- 3) El **camí ral cap a Cardona**, transcorre vorejant el Riu Negre fins els límits del Vinyet (Cal Violí). Era també el camí que s'agafava per anar a Riner.
- 4) El **camí ral cap a Lladurs** és el que passa per sota la Cabana del Llac i per sobre el Grau. Abans a davant de Llera, els dies de mercat o en dates assenyalades, s'hi instal·laven petites paradetes perquè la gent parés un moment a fer el refresc.
- 5) La **carrera del Castellvell** era la via que antigament prenien per traslladar-se cap a l'Urgell i Balaguer.

2.12.1.3. CAMINS VEÏNALS O DE PEONERS

Hi havia els camins que anomenaven **camins pairals o veïnals**, eren **camins de peoners**, d'un metre o metre i mig. Aquesta amplària permetia als animals i carros passar per tot arreu. Abans, aquests camins els arreglaven els veïns, s'ajuntaven tots un parell de dies i els desbrossaven. Avui en dia és tasca de l'Ajuntament. Molts d'aquests camins es van anar embrossant en entrar en desús, alguns d'ells han estat sembrats o apropiats. Malauradament, s'està perdent una part important d'aquesta xarxa.

- 1) Per anar a **Sant Bartomeu** pujaven molt cap a Cal Sastre Quel, cap a sobre Cal Fanta i cap dalt. S'hi pujava per Cal Bepis i amunt. Aquest camí ha desaparegut.
- 2) A Sant Honorat també hi havia el **Camí dels Torrents**, que ara està embrossat que anava a Cal Callet (avui ensorrat), Cal Viudo, Cal Gangildes, etc. Abans també hi passaven gent de fora el Vinyet: els dels Torrents, els de Sant Miquel i els dels Plans. Tots aquests ara van amb cotxe per la carretera de baix.
- 3) Des **del Pi de Sant Just** sortia un camí que passava per Casa Aubets, Casa Ponet, Perellesó, Xeroix, Ca l'Estany, Cal Coix, les Comes, i arribava a la creu de Sant Joan, des d'on entrava a Solsona.

- 4) Per anar **de Sant Bernat a Santa Llúcia** es travessava la ribera, s'anava cap a Cal Trinxet, Cal Pardaler i ja hi eren.
- 5) Des de la creu de Sant Joan hi havia un **camí cap a la Cabana del Silo**, cap a Cal Llarg, cap allà on hi havia hagut la Taurus (hi havia una Vinya que era dels amos de Rocafort), travessava el torrent, i anava cap dalt a Cal Vilàs, i amunt cap a Cal Cabot . De Cal Soler baixaven cap baix, cap a la carretera de Berga.
- 6) **Camí cap a Cal Reig**, seguia per unes vinyes dels Masos. Hi passaven gent de Cal Biscaran, gent de Cal Benet, etc.
- 7) Des de la carrera del Castellvell s'accedia al **Camí de Coloma**, que menava cap a la Vinya del Pontet, els Caputxins Vells i anava fins a Coloma. Aquest camí, en bona part del seu traçat transcorria pel costat de marges amb parets de pedra, avui en dia, està embrossat, i les parets de pedra van quedant en ruïnes.

2.12.1.4. DRECERES I CORRIOLS

Corriols per “veinejar” i fer drecera:

Hi havia molts **camins de bast**, que permetien el pas d'una bèstia o una persona. Eren dreceres que, vorejant marges i vinyes, permetien anar més directament a la destinació i accedir amb la màxima facilitat i rapidesa a tot arreu.

Quan tothom anava a peu, aquests camins es conservaven, perquè la gent transitava i “veinejava” d'una casa a l'altra. Aquests són els camins que s'han vist més afectats pels canvis d'hàbits i de costums en el transport.

2.12.2. CARRETERES

La carretera de Sant Llorenç no hi era, la van començar a fer del Cap del Pla cap a Sant Llorenç, un any o dos abans de la Guerra. Els obrers que van obrir la carretera eren immigrants. Un home sol guiava set o vuit animals que transportaven la grava amb sàrries. Amb una empenta, les buidaven i tornaven a omplir i a repetir la

operació una i altra vegada. Abans de la carretera, a Sant Llorenç, s'hi anava pel camí de sant Llorenç: des de Llera, cap al Cap del Pla, i amunt, cap a Prat d'Estagues; abans d'arribar a Coll de Jou, trencaven a la dreta, cap al Roc Foradat com si volessin anar al Santuari de Lord, i des d'allà, baixaven a Sant Llorenç.

La carretera de Berga no era enquitranada, era feta amb pedra. De quitrà només n'hi havia a **la carretera de Manresa**. El 1914 es va inaugurar la nova carretera entre Manresa i Bassella. Des d'allà es comunicava amb Lleida i la Seu D'Urgell.

La manera de traslladar-se abans de la Guerra ja havia canviat una mica, però el canvi fort va ser després de la Guerra. Amb l'entrada de la mecanització la gent ja no va anar tant a peu. Tothom tenia una bicicleta, una moto i alguns van començar a tenir un cotxe.

La gran transformació dels camins del Vinyet va tenir lloc quan va començar a aparèixer la maquinària agrícola. Els tractors, les màquines de segar, etc. necessitaven més lloc per passar, i els veïns van anar eixamplant els seus camins per accedir a la carretera principal. Aquests camins s'han conservat. Els camins que estan en estat d'abandó, que s'han llaurat o que han desaparegut són els veïnals que anaven de casa a casa i els corriols de travessa.

2.12.3. VIATJAR MÉS LLUNY

2.12.3.1. TRANSPORT DE PASSATGERS:

Llavors la gent no viatjava gaire. Quan algú havia de viatjar més lluny, hi havia gent que es dedicava a portar gent amb carros, eren **carros de vela**. Els propietaris de cases bones i riques tenien una **tartana**, que era com un carro, però més petit, i anava tirada per un animal.

A les cases més pobres no en tenien, havien de **caminar** molt **a peu**; en aquests casos si havien de recórrer llargues distàncies, feien servir, si el tenien, un ruc, per no anar tant carregats.

N'hi havia que, per comprar animals de treball, havien anat de Solsona a Vic a peu: hi estaven vint hores seguides caminant. Marxaven d'aquí, cap a Navès, cap a Montmajor, baixaven cap a Gironella, cap a Artés o Moià i cap baix a Vic. També, des de Solsona, i caminant, havien anat a comprar a la fires d'Organyà i Salàs (més amunt de Tremp). S'arreglaven una colla i caminaven un parell o tres de dies, però a tot arreu hi havia hostals.

Joan Guitart, anomenat "Galtanegra" ja havia establert –l'any 1893- un servei de tartanes entre Solsona i Manresa, i ja, cap als anys 20, quan havien de viatjar més lluny, utilitzaven, generalment, **el cotxe de línia** del mateix Galtanegra.

2.12.3.2. TRANSPORT DE MERCADERIES

Pel transport de mercaderies, al principi hi havia els anomenats **traginers**. Eren com "recaders" que anaven amb carros, de Manresa cap aquí, i d'aquí cap a Manresa. Quan venia pujada, enganxaven un altre animal a davant; si anaven tres en posaven quatre.

Quan van arribar els primers "**camions de recaders**", el camió del **Francisco Prat** anava i tornava de Barcelona una vegada cada setmana. Era un *Hispano*, però gastava molta benzina. A Barcelona parava a l'Hostal Bona Sort del Barri Antic de Barcelona, un hostel on, anteriorment, ja s'hi havien allotjat els carreters.

De fora, també venien amb uns camions a comprar, sobretot ous, aviram, i aquest tipus de gènere. Hi havia **el Crespo** i **el Marianet** que s'hi dedicaven, i que van venir a Solsona durant molts anys.

2.13. LA SEURETAT

2.13.1. LA CLAU A LA PORTA

Les portes es deixaven, normalment, obertes de bat a bat, durant el dia i només les tancaven de nit (ajustades, però no solien tancar amb clau ni forrellat). Al matí quan

es llevaven deien: “Va, que encara tenim la porta tancada! Tot el Vinyet ens està veient que encara dormim!”. Només tancaven quan deixaven la casa sola. Amagaven la clau al graó, sota un test. Però a casa gairebé sempre, els 365 dies de l’any, hi solia quedar algú. A la majoria de cabanes hi convivia moltes persones. Fins i tot a missa, el diumenge, s’hi anava en dos torns a la majoria de cases.

Quan s’acostava un foraster, l’era s’omplia de lladrucs. Els gossos donaven molta seguretat i feien companyia.

A Solsona, hi havia cases estretes del casc antic, que tenien dos pisos, i per pujar al segon pis, s’havia de passar pel menjador dels veïns del primer pis. En passar es saludaven amb normalitat i el veí del segon continuava cap al seu pis.

Durant la Guerra anaven amb més precaució i es tancaven les portes.

2.13.2. ELS ROBATORIS

De tant en tant, se sentia a dir que n’hi havia algun que “tenia els dits llargs”, però a la llarga l’enxampaven. Patien algun ensurt, de poca envergadura: els robaven uns sacs de patates, aviram, gallines d’un galliner, conills, algun rellotge, etc. De diners, a les cases, abans de la Guerra no n’hi havia, i si tenien algun cèntim perquè havien de comprar alguna cosa el tenien tan amagat que no l’haurien pas trobat.

El Terrerol es dedicava a assaltar les cases, i era l’únic lladre reconegut.

Encara es recorden d’un cas que va passar als anys vint: tres dones de Solsona van robar cols d’un hort. Les van enxampar. Com a càstig les van fer passejar per Solsona duent una cistella cadascuna amb les cols que havien robat. El pregoner al davant anava pregonant el delicte comès.

Cap a l'any 40 o 41, que hi havia molta misèria i es passava gana, van robar un porc del Bisbe. Es va saber qui ho havia fet. A l'Ajuntament, van posar les carns que van rescatar damunt d'una taula i feien estar allà drets els que l'havien robat, de Cal Torroner. La gent anaven a mirar-ho.

2.13.3. DEMANAR CARITAT

2.13.3.1. ELS POBRES

Abans a les partides hi havia moltes cabanes. Es vivia amb molt poc, a la majoria de les cases, però hi havia cabanes del Vinyet, petites, i amb poca terra, que no reunien condicions per viure-hi, no hi havia cap ingrés de cap classe, no tenien ni un ral i menjaven del que collien. El dissabte, anaven a buscar caritat a cases riques. Aquestes cabanes són les que es van abandonar primer, i algunes han desaparegut. Alguns fills d'aquestes cabanes, com que no tenien medis de vida, se'n van anar a viure a Solsona, a Manresa, a Barcelona, o allà on s'esqueia. Quan es moria algú d'una casa rica, donaven una pesseta a cada pobre.

2.13.3.2. ELS CAPTAIRES

A captar, passaven quatre o cinc pobres rodavons. Era freqüent veure, gairebé a diari, captaires que passaven a demanar caritat. Els que passaven per la partida de Sant Honorat anaven a dormir al paller de Sant Miquel.

Els vinyetans coneixien aquests captaires que freqüentaven el Vinyet i, sovint, podien predir quan passarien. Si no passaven quan ells havien previst, gairebé sentien preocupació i nostàlgia. El **“Pobre Fustegueres”** (o també anomenat **“Pobre dels Esclops”**, **“Pobre de les Patanes”** o **“Pobre de Muntanya”**) era un personatge molt peculiar: anava molt carregat duia molts pots, olles i trastos, i anava carregat de capes de roba fins al capdamunt; quan s'acostava a les cabanes

s'aturava a una certa distància i descarregava, s'asseia i es matava els polls. La **Xarrubica** (dita també “**Xurrubica**” i “**Xarrumica**”) era també una dona singular, que transitava amb cistelles plenes de pedres; sempre estava fent xarrups de vi i, quan podia, s'escolava cap dins els cellers de les cabanes. **El Julián** era un home ric que havia decidit ser captaire; tota la canalla l'empaitava perquè regalava dolços; només volia vi i pells de conills per vendre. Un altre captaire amb problemes d'alcoholisme era **el Miquel Borratxo** que sempre anava de festa en festa.

2.13.4. ELS GITANOS

D'en tant en tant, arribaven gitanos a Solsona. Acampaven amb els seus carros i les seves bèsties vora la ribera, sota el Pont, dormien allà i de dia voltaven pel poble, a demanar. Els vinyetans i la gent del poble desconfiaven dels gitanos, i quan aquests rondaven, tothom vigilava més. De la lluna en deien “el sol dels gitanos”, perquè a la nit aquests aprofitaven per “treballar” i anar a robar el que els feia falta: herba seca per les bèsties, etc. A la canalla que es portaven malament els amenaçaven de “portar-los a la ribera amb els gitanos”.

2.13.5. ORDRE PÚBLIC

2.13.5.1. ELS CARRABINERS

Anaven armats i es cuidaven de perseguir el contraban: tabac, etc.

2.13.5.2. ELS MOSSOS D'ESQUADRA.

Abans de la Guerra també hi havia dos Mossos d'Esquadra.

2.13.5.3. LA GUÀRDIA CIVIL

Després de la Guerra, quan hi havia la Guàrdia Civil, si, per poca cosa “n' enxampaven” algun, se l'emportaven i l'escalfaven, no el tancaven tampoc. Hi

havia dos o tres Guàrdia Civils, no tenien cotxe, anaven amb dos cavalls. Quan feien incursions a pagès, passaven per les cases i feien firmar. La Guàrdia Civil feia molt respecte abans. A la quitxalla, quan feien una malifeta se'ls espantava dient que si no feien bondat vindria la Guàrdia Civil.

2.13.6. SERVEIS MUNICIPALS

2.13.6.1. L'AJUNTAMENT

L'Ajuntament ja era ubicat al lloc on és ara actualment exceptuant el període de la Guerra que es va traslladar a la plaça Palau. Un cop acabada la Guerra va tornar al lloc habitual.

A l'inici del segle, regnava Alfons XIII. Governava un sistema d'alternança de partits conservadors i liberals fins el 1912. La Dictadura de Primo de Rivera va ser del 1923 fins al 1930 i la República Catalana del 31 al 39; entremig es va viure la Guerra Civil del 36 al 39. Des de l'any 39 fins a la primera meitat de segle es va viure sota la Dictadura del general Franco (fins a la seva mort el 1975). A Solsona, els alcaldes que van governar durant aquest període foren:¹⁰

Joan Ros Sanmiquel (fins el juny de 1901)

Josep Pensí Capdevila (tinent d'alcalde, fins l'agost de 1901)

Ramon Torrent Cabanas (fins el gener de 1902)

Blai Augé Pujol (fins el setembre de 1902)

Ramon Torrent Cabanas (fins el gener de 1904)

Joan Viladrich Bajona (fins l'agost de 1905)

Pau Pujol Però (fins el juliol de 1909)

Estanislau Ramonet Montaner (fins el novembre de 1909)

Marcel·lí Ramonet Gatuellas (fins el juliol de 1913)

¹⁰ TÀSIES PLANAS, Jordi (1994) "Alcaldes de la Ciutat de Solsona (1815-1994)", dins la miscel·lània *Solsona, 400 anys d'història*. Ajuntament de Solsona,.

Ramon Boix Vicens (fins el gener de 1916)
Josep Moles Milà (fins el juny de 1920)
Josep Drudis (uns dies del mes de juny de 1920)
Pau Grifell Bosch (alcalde accidental fins el 1922)
Josep Llobet Parcerisa (fins l'octubre de 1923)
Francesc Augé Reig (fins el gener de 1924)
Pere Mosella Isanta (fins el març de 1924)
Estanislau Ramonet Montaner (fins el juny de 1926)
Josep M. Muxí Navau (fins el febrer de 1930)
Estanislau Ramonet Montaner (fins el març de 1930)
Josep Viladrich Viladomat (fins el febrer de 1931)
Francesc Feu Villaró (fins l'abril de 1931)
Ajuntament provisional republicà (15 d'abril de 1931):
Tomàs Boix Soler , un dia, fins que agafa el relleu:
Ramon Ciuró Oliver (fins el febrer de 1935)
Josep Serra Forn (fins el maig de 1936; excepte tres dies d'octubre del 34, en què el govern municipal el presidí Màrius Coromines en proclamar l'Estat Català des del balcó de l'Ajuntament).
Lluís Sorribes Pallarès (fins l'abril de 1938)
Francesc Viadiu Vendrell (fins el gener de 1939)
Josep Serra Forn (tres dies)
Jaume Pujol ribera (fins l'octubre de 1939)
Josep Serra Forn (fins l'abril de 1941)
Ramon Rovira Pujol (fins el març de 1944)
Agustí Solé Xarpell (“metge Coloma”, després dels incidents dels maquis a la Bòfia ell i el seu nebot Melet es van amagar durant uns dies; per això fou empresonat durant un mes i inhabilitat per ocupar un càrrec públic).
Josep Serra Forn (un parell de dies, l'octubre de 1944)
Josep Riart Algué (tinent d'alcalde, fins l'agost de 1945)
Pere Mosella Isanta (“Peret Florenciu”, fins el juny de 1949)
Miquel M. Flores Flaquer (fins el juliol de 1949)
Josep Serra Forn (fins el febrer de 1962)

2.13.6.2. EL PREGONER

Tocava la trompeta per pregonar enterraments, actes religiosos o particulars. A les fires posava ordre.

2.13.6.3. EL “SERENO”

La seva funció era la de vetllar l'ordre durant la nit: cantava les hores i el temps que feia i feis de “despertador” als que havien de matinar. Alimentava els animals dels traginers, i si feia falta, tocava a foc, avisava el metge o el capellà. Duia una capa, una porra i un fanal.

2.13.6.4. L'ESCOMBRIAIRE

Al Vinyet no passava, només passava pel casc antic. Passava cada dia amb la trompeta i un carro. Les dones, que ja estaven al cas, sortien de casa i abocaven les deixalles al carro. El carro anava tirat per una euga. Quan l'escombriaire tenia el carro ple, anava a abocar el compostatge a la Vinya. I les ampolles i altres residus els anava a abocar a l'abocador, a la Cabana del Geli, anant cap a la Font del Corb.

L'escombriaire fou dels últims que circulà en carro - fins als anys 60 -. També es cuidava dels serveis funeraris i la distribució de la carn.

2.14. EL GRAN CANVI

“Sobre la immensa humanitat silenciosa s'aixequen els que afegixen sarau a la història. Aquesta vida intrahistòrica, silenciosa i contínua com el fons mateix del mar, és la substància del progrés...” Unamuno (1905)¹¹

A principis del s. XX no hi havia aigua corrent, ni electricitat, ni telèfons, ni banys, ni vehicles motoritzats.

¹¹ Disponible en: <http://loquenuncatedigo.blogspot/2007/07/miguel-de-unamuno-la-intrahistoria.html>

A Solsona a les cases, primer va arribar l'aigua corrent i després la llum, mentre que al Vinyet va ser a la inversa.

Les cabanes del Vinyet que eren tocant al nucli urbà van pujar al tren d'aquests canvis al mateix temps que ho feien les cases de la ciutat; és per aquest motiu, que a partir d'aquestes innovacions, aquestes cabanes visqueren un destí més pròsper que les diferenciarà de la resta.

2.14.1. LA LLUM

Abans no en necessitaven de llum, perquè no existia cap aparell per endollar. Antigament, feien llum amb teia; aquesta feia, però, molt fum. Després la solien fer més aviat amb un llumener de carburo o de petroli i, per anar a dormir, encenien una espelma.

De nit, caminaven “a la llum de la lluna”. Ja es coneixien bé els topants.

2.14.1.1. EL REIG I EL MOLES

El Reig va pujar la llum del riu Cardener cap a Solsona. Tenia la central a baix al Molí del Pont. La llum va arribar primer a les cases de Solsona. Tenien una bombeta a l'entrada i a l'envà hi havia un forat que deixava passar la llum cap a l'escala. Al menjador n'hi havia una altra, i una tercera de ben petita era al bany.

El Moles va venir de Barcelona i va acabar essent alcalde de Solsona. Va fer una altra central a Foix, i hi van fer la resclosa; però la van fer volar. Entre el Reig i el Moles es va viure un període de tensions que va dividir, durant molts anys, els ciutadans solsonins en dos blocs. Finalment, la línia del Moles va arribar.

Les cabanes del Vinyet que no es trobaven al costat del nucli urbà no van ser electrificades de manera generalitzada fins als anys 40-50. A més a més, el Reig es

va trobar que no tenia prou llum, i algun estiu que el riu Cardener no baixava gaire, feien restriccions, donaven la llum una estona, i per barris. Quan van muntar la Tradema ja la van fer venir d'Oliana.

2.14.2. L'AIGUA CORRENT

Exceptuant tres o quatre cabanes, l'aigua corrent al Vinyet no es va posar fins als anys 80, quan va ser alcalde el Ramon Llumà Guitart; llavors, molts vinyetans ja n'havien marxat, buscant millors condicions de vida. Les Cabanes que ja van disposar d'aigua corrent molt aviat eren molt aprop de les muralles, com, per exemple, a Cal Sotaterra, o eren cabanes que es trobaven al pas de la canonada que portava l'aigua de les fonts de Lladurs cap a les fonts de Solsona, com per exemple a Cal Tarralló o a Cal Grill; però l'aigua corrent al Vinyet era repartida a molt poques cases.

Els ponts de la Mare de la Font i el pont de l'Afrau havien estat construïts per fer arribar l'aigua a Solsona. L'aigua anava a les fonts públiques, i la gent anava a buscar aigua amb galledes (per cuinar, etc.) o amb un càntir d'aram (per beure).

Es va fer un estudi de l'aigua de Lladurs que venia amb canonada de terrissa i tenia moltes pèrdues: era construïda amb peces d'uns 30 centímetres de llarg en forma de cunya i encaixades una dins de l'altra. El Moles va posar una canonada de ferro amb peces de quatre o cinc metres i empalmades amb el mateix sistema, però amb plom fos per soldar les juntes. Com que llavors van aprofitar tot el cabal, van posar l'aigua corrent a les cases. Per fer una entrada podia costar unes 200 pessetes i la mitjana de la gent no les podien gastar. Només van posar aigua corrent els més rics i al cap de temps la resta de població. Als primers temps, era una conversa freqüent al Cafè que l'aigua que s'anava a buscar a la font es feia allargar i la que rajava a dojo es malbaratava.

Al principi, l'aigua corrent només baixava de les fonts de Lladurs. Després en van fer venir de Canalda, però tampoc n'hi va haver prou; més tard, en van fer venir de Riu Lacó, encara no n'hi va haver prou; llavors, van fer uns pous més avall de Foix, vora el riu Cardener, on es filtra aigua del riu i des d'allà puja una canonada cap a vora Llera, des d'on va cap a Rotgés i d'allà ve cap a Solsona. Actualment, el fort de l'aigua ve del Cardener.

A principis dels anys 50 es va construir l'embassament de Sant Ponç. Aquesta construcció va fer arribar immigrants aragonesos i andalusos, aquests venien sobretot de Granada (de l'Alpujarra). Aquests immigrants ocuparen sobretot cases de la barriada de la Caputxina i barraques abandonades del Vinyet, fins que al 1957 s'inauguraren les popularment anomenades "Cases Barates".

2.14.3. ELS PRIMERS TRACTORS

La introducció de la maquinària va representar uns canvis i uns avançaments inimaginables pocs anys abans. Va representar descarregar el pagès d'un esforç físic constant, i atorgar-li la capacitat de fer molta més feina i treballar a l'engròs. Els pagesos van començar a viure unes vides més pròsperes.

Abans de la Guerra, de tractors n'hi havia molt pocs a Solsona, hi havia set o vuit tractors en tot el Solsonès i eren propietat de pagesos rics, no pas de vinyetans. Eren tractors amb rodes de ferro.

Després de la Guerra, de tractors ja en van començar a comprar, també alguns vinyetans.

2.14.4. ELS PRIMERS COTXES

De cotxes també n'hi havia set o vuit. Eren del veterinari i de propietaris adinerats. Gairebé tots els metges tenien un *Ford* primitiu de pedals que quan se'ls espatllava,

es posaven una granota i ells mateixos se l'arreglaven; al mig d'un camí començaven a desmuntar el motor, i canviaven peces amb un filferro.

Quan va venir la Guerra aquests cotxes i tractors se'ls van apoderar tots l'Ajuntament.

Després de la Guerra ja van anar arribant els cotxes. Un dels primers cotxes que va arribar a Solsona va ser el del metge Cases, un Valira, negre i quadrat (aquest cotxe va ser adquirit després de segona mà pel "cabaner del Llac"). Després va venir el *Biscuter* i el *Seat Sis-cents* va tenir una demanda ja força generalitzada.

2.14.5. EL PETROLI

Amb la introducció dels vehicles motoritzats, el transport passà a dependre gairebé en la seva totalitat d'aquest hidrocarbur. En el món rural, la maquinària agrícola també es feu dependent del petroli, com també es començà a fer servir per fabricar els nous fertilitzants, herbicides i pesticides. El petroli també s'anà introduint en la manufactura de productes d'ús quotidià: plàstics, ceres, parafines, detergents, alcohols, cautxú sintètic, glicerina, sofre, dissolvents, niló, pintures, polièsters, additius, explosius, components farmacològics, ciment, etc. presents en calçat, roba, matalassos, mobles, productes cosmètics i de la higiene, electrodomèstics, vehicles, etc.

A Cal Sarri havien tingut un taller de carros. Quan els carros foren progressivament substituïts pels vehicles motoritzats, adaptaren el negoci, i posaren **un sortidor de benzina** davant del taller.

2.14.6. ELS SINDICATS, ELS BANCS I LES JUBILACIONS.

Cada època, cada situació econòmica, produeix els seus tipus específics i en l'escenari d'aquest món les figures entren i surten segons la cordeta que s'estira.
(Pla, 1968, p.49)

Abans de la guerra els vinyetans no coneixien ni els Sindicats, ni les assegurances, ni hi havia ningú que cobrés cap jubilació. Quan va acabar la Guerra, tot això es va començar a desvetllar i a desenvolupar.

2.14.6.1. ELS SINDICATS AGRÍCOLES

El 1917 es va construir un edifici amb la intenció de fer-hi un Sindicat, però no va reeixir (els pagesos desconeixien totalment què era i què significava un sindicat); l'edifici va acabar essent la farinera del Moles.

Un parell o tres d'anys després de la Guerra, el mateix govern va posar en marxa els Sindicats, depenia de l'estat. A Solsona l'oficina era sobre el Banc Central i el "Selvasembrada" n'era el cap. Els pagesos es sindicaven. Per afiliar-se al Sindicat s'havia de portar una quota. Alguns pagaven deu pessetes cada mes quan es van afiliar.

El Sindicat a Solsona no va tenir rellevància fins ben entrada la dècada dels 70. El Xavier Jounou i Cardona va ser membre del Sindicat. Malgrat que el Sindicat era vertical, i depenia molt de l'estat, la realitat era una altra. Dins del Sindicat hi havia dues seccions i se'ls donava molta llibertat. La vessant social (defensava els drets dels treballadors), i la vessant empresarial (mirava de promocionar la indústria i el comerç). Quan hi havia un conflicte entre indústria i treballadors, era l'hora que el Sindicat intervenia. Es feia l'anomenat "Acte de Conciliació" (parlant es mirava d'acostar posicions i trobar solucions). Si parlant no s'arreglava, l'oficina comarcal ja havia acabat i el cas passava a Lleida, a magistratura. El cas del tancament de la Vímel, amb molts treballadors i la indústria més forta de Solsona en aquell moment, va ser un cas que va passar pel Sindicat.

2.14.6.2. EL BANC

Molt a finals del mil vuit-cents, hi va haver un banc de Terrassa que va fer fallida, i molta gent hi van perdre els diners. La gent de Solsona, amb aquest record encara present, estaven escarmentats i no hi posaven confiança.

Quan es va començar a anar al banc, allò els semblava “una cosa de l'altre món”; els donaven unes làmines amb uns cupons, i cada mes tallaven uns cupons, anaven al banc i allò era diners.

2.14.6.3. LA JUBILACIÓ

Qui va començar a pagar una quota després de la Guerra li va anar molt bé, perquè llavors es pagava molt poca cosa.

La majoria de pagesos no sabien ni llegir, ni escriure i el concepte de “jubilació” se'ls feia difícil de comprendre. Pagaven amb desconfiança i amb incredulitat deien: “vols dir que serà veritat això de la jubilació?” .

2.15. LA PARLA

2.15.1. RECURS DE DITES POPULARS I ALGUNES EXPRESSIONS USADES PELS VINYETANS

Darrera les dites s'hi amaguen històries i experiències d'aquells que ens van precedir. Inconscientment, les dites ens atrauen i ens captiven, com jocs de paraules que ens lliguen a una saviesa ancestral. Les dites deixen una empremta inesborrable en el nostre tarannà. Aquest recull de dites que coneixien o usaven al Vinyet és un ric arxiu popular que parla, com un llibre obert , de la vida, les experiències, les maneres de fer, els costums i els valors d'aquells que les feien servir.

Amb la intenció de ser el més fidel possible, s'han transcrit tal com es recorden sense corregir-ne, per exemple, els barbarismes, castellanismes o variants.

Les dites s'han agrupat sota categories paral·leles als temes tractats a la recerca, per poder analitzar la llengua viva, és a dir, el paral·lelisme que hi ha entre l'ús de la llengua i la vida mateixa. Les llengües viuen amb les vides.

LA VIDA DELS INFANTS

ELS JOCS

Anar a escampar la boira. (Anar a esbargir-se)

Les rialles acaben amb ploralles.

Fer un soroll que espanta la Terra.

Més avall de terra no s'hi cau.

Saber perdre

Qui es posa a jugar, tant pot perdre com guanyar.

Ni els jocs sense trampa, ni el cel sense estampa.

El jugador mai no pot guanyar; perquè si guanya avui, perd demà.

LES BARALLES

Qui busca, troba.

Estar sempre com gat i gos.

Acabar com el rosari de l'aurora.

Col·locar-ne un a Sant Pere i l'altre a Sant Pau. (Separar-los perquè deixin de barallar-se).

El gos i el gat mengen del mateix plat. (Per fer les paus).

L'ALEGRIA I ELS PLORS

Estar més content/a que el Rei Pepet / que unes Pasqües.

Plorar més que la “Xurramica”. (“La Xarrubica” era una captaire que en aquella època passava pel Vinyet a demanar, bevia molt i per això era coneguda per la “Xarrubica”, encara que se l’anomenava també “Xurramica”, “Xurrabica”, “Xarrumica”... i també era freqüent l’expressió “demanes més que la Xarrubica”).

LA HIGIENE

No et fiquis el dit al nas que et quedarà com un pebràs.

Anar sempre pengim-penjam.

Anar vestit d’estar per casa. (Amb davantal o bata i espadenyes).

L'ESCOLA

Pollets i estudiants, molts de petits i pocs de grans.

L'EXEMPLE DELS GRANS

Els petits fan el que veuen a fer als grans.

ESPAVILAR-SE

Treure les faves de l’olla/les castanyes del foc. (Espavilar-se)

Treure's la son de les orelles.

No saber treure el ruc dels sembrats.

EL COMPORTAMENT

El sexe

Entre nens i nenes, el dimoni al mig.

Fer-se pesat

Acabar amb la paciència d'un Sant.

Acabar els torrons. (Acabar amb la paciència d'algú)

Donar la tabarra.

Demanes més que un esguerrat/ que la Xarrubica/ que els pobres, etc.

Vés-te'n a dida. (Engegar algú “a passeig”).

Hiperactivitat

Qui no en fa, no n'explica. (Dit especialment per aquells que es distreuen fent trapelleries).

Ser el cul del Jaumet, que no està mai quiet.

Donar excuses, intentar enganyar o ser “massa espavilat”

Aquest és un llarg de solfa.

Això és son de la llarga.

Aixecar la camisa. (Enganyar, rifar-se d'algú).

Deixar-se aixecar la camisa. (Permetre ésser enganyat).

Explicar molts romanços. (Inventar moltes excuses o històries falses).

Fer córrer el ruc pels espinacs. (Enganyar)

Donar el tomb a la truita.

Embolicar la troca.

Fer combregar amb rodes de molí.

Fer beure a galet.

Fugir d'estudi. (Evitar tractar un tema).

Sortir amb un ciri trencat. (Sortir amb raons impertinents o que no vénen al cas).

Estar distret o ser un babau

Estar-se a la Babia. (Estar abstret, estar als llimbs, embadalit, etc. ; Babia és una comarca tradicional del nord-est de Lleó , amb entorns paradisiacs que embadaleixen).

Tenir el cap a passeig.

Sentir tocar campanes i no saber què toquen.

Estar leri-leri.

Venir de l'hort.

No veure un bou a tres passes.

No haver vist mai el món per un forat.

La il·lusió

Esperar (els Reis) amb candeletes.

EL CARÀCTER

Ser un capsigrany, curt de gambals.

On no n'hi ha no en raja.

Ser massa delicat/da o presumit/da, etc.

Fill únic, fill mimat.

Ser un(a) tiquis-miquis/una figa-flor/un Pere-punyetes (estar de moltes punyetes o romanços) /un pa amb punyetes/ una fava (una mica aturada)/ un llepafils (en qüestió d'alimentació).

Ser una *pava*/estar a l'edat del *pavo*.

Ser entremaliat

Et conec, herbeta, que et dius marduix.

Sant a plaça i dimoni a casa.

Ser de la pell de Barrabàs.

Seny i jovent, no ve tot al mateix temps.

Ballar-ne més que no en toquen. (Passar-se del límit).

Agafar amb els pixats al ventre. (Ser enxampat fent una entremaliadura).

Es més viu que la fam.

Ser un fatxenda, un presumtuós.

Tenir terra a l'Havana.

Semblar gat i gos.(Barallar-se contínuament).

Ser tímid

Menjar-se-li la llengua el gat.

Ser tossut

Ser més tossut que una mula eguita.

CORREGIR ELS COMPORTAMENTS INADEQUATS

Petit feix pel camí creix.

Crieu corbs i us trauran els ulls.

Ja t'ensenyaré jo el camí d'Albareda.

Ja t'ensenyaré quants cincs fan quinze.

Estacar algú pel ramal curt.

Ensenyar (o aprendre) la gramàtica *parda*.

Fer passar algú pel jou. (El jou en l'antiguitat romana era una pica col·locada horitzontalment sobre dues piques verticals sota la qual es feien passar els enemics vençuts).

Convenir-li a algú o donar-li a algú una clatellada /un ceballot /un bolet /una castanya/ una bona *pantufllada*/ un bon bastó de suc de freixe/ una bona *sumanda*/ una bona pallissa/ *fotre un juli*, etc.

Qui no vol creure el bon pare ni la bona mare ha de creure la pell de cabra.

Estomacar algú amb unes xurriaques.

CONVERSE I TEMES QUE NO PERTOQUEN ALS INFANTS

Hi ha roba estesa. (Manera xifrada de dir que hi és present algú que no ho ha de sentir).

Ficar-se en llibres de cavalleria.

La canalla no parlen fins que les gallines pixen.

Pixar fora de l'orinal. (Parlar d'un tema que no és el tema en qüestió, no tenir la informació correcta del tema).

L'ARRELAMENT A LA FAMÍLIA

No és ben ruc qui a casa torna.

No és pas boig qui a casa torna.

LES ESTACIONS DE L'ANY

PRIMAVERA

Una flor no fa primavera, i dues no fan estiu.

Quan l'ocell comença a cantar, el bon temps ha d'arribar.

ESTIU

A l'estiu, tota cuca viu.

Com més fort és l'estiuet, guarda't més bé del fred.

Una oreneta no fa estiu, ni dues primavera.

ESTIU I HIVERN

L'estiu a l'ombra i l'hivern al sol, val més que no es casi i es quedi tot sol.

Tant a l'hivern com a l'estiu, la bugadera a rentar al riu.

A l'estiu bon cuinat i a l'hivern bon estofat.

ELS MESOS DE L'ANY

"L'ANY NOU"

GENER

Pluja de gener, omple la bóta i el graner.

Pluja de gener, cada gota val diner

El bon aller s'ha de fer al gener i si el vols coent, fes-lo a l'Advent.

Mata el porc pel gener, si vols que es conservi bé.

Durant el mes de gener, de dia al sol i a la tardada al foc.

Segons la temperatura del mes de gener, et menjaràs el pa de l'any que ve.

Qui treballa el dia de Cap d'Any, treballa tot l'any.

Per Reis el dia creix i el fred neix.

Per Sant Vicenç, marxen les boires i vénen els vents.

El millor femer, el de la lluna nova del gener.

Glaçada del gener, estava bé la terra.

Gener herbat, any de poc blat.

FEBRER

Pel mes de febrer, un dia dolent i els altres també.

Pel febrer, abriga't bé.

A pesar del rigorós febrer, floreix l' ametller.

Si pel febrer calent estàs, per Pasqua et gelaràs.

Qui sembra al febrer i ho abona bé, collita té.

Pel mes de febrer, treu flor l' ametller.

Quan la Candelera plora, el fred és fora; quan la Candelera riu, l'hivern és viu.

Per la Candelera, els ous a la carrera. (Es diu quan n'hi ha molts, quan les gallines ja ponen més).

La Mare de Déu de Candelera, segon dia de febrer.

Pels dies de Carnestoltes, molt vi i poca-soltes.

Per Sant Blas, la cabra a l'arç. (L'arç és un dels primers que brota).

MARÇ

Març, marçot, més variable que el mateix diable.

Març, marçot, mata la vella a la vora del foc, i a la jove si pot.

Març, marçot, mata l'ovella i l'ovellot, i el pastor si pot.

Si trona abans de la Mare de Déu de març, quaranta dies més d'hivern. (Encara farà fred).

Març ventós i abril plujós, al pagès fa ser orgullós.

Març ventós i abril plujós, fan el maig florit i *hermós*.

Quaresma ventosa, anyada granosa, i si massa en fa, ni palla ni gra.

Al temps del cucut, al dematí moll i al vespre eixut.

Aigua de març, herba als sembrats.

ABRIL

Per Sant Jordi, cava l'ordi. (Treure la mala herba dels sembrats).

A l'abril, cada gota val per mil.

La ceba, fes-la a l'abril, encara que sigui com un fil; al maig, si en faig o no en faig. (Encara que sigui raquítica, és el millor temps per fer-la, el maig ja es més difícil que surti bé).

MAIG

Pel maig, cada dia un raig.

Pluja de maig, collita segura.

No et donis per escapat, que Sant Isidre no hagi passat.

Santa Rita sempre és guita. (Pels volts del 22 de maig encara pot fer mal temps).

Per Sant Pere Regalat, tot eixut o tot mullat.

Si plou per Sant Pere Regalat, plou quaranta dies seguits.

JUNY

Al juny, la falç al puny.

El blat, primerenc, o tardà, pel juny s'ha de segar.

Sant Antoni del porquet, a les velles fa ganyotes i a les joves fa l'ullet.

Per Sant Joan, garbes al camp.

Per Sant Pere, garbes a l'era.

Per Sant Joan, el primer bany.

El dia més llarg de l'any, és per Sant Joan.

Juny assolellat i ben tronat, any de molt blat.

Per Sant Joan el blat al camp i si va bé, per Sant Jaume al graner.

Del juny enllà, el dia es comença a escurçar
De cap o de cul, Corpus al juny.

JULIOL

Pel juliol, ni dona ni cargol. (Els cargols són dolents en aquesta època de l'estiu).

Al juliol, la forca al coll. (Per girar la batuda).

Qui no bat al juliol, no bat quan vol.

El bon napar per Sant Jaume ha de verdejar. Respon sant Bartomeu "millor és el meu"

Surt Sant Agustí "el meu és més fi". (Els naps es sembren per Sant Bartomeu i per Sant Agustí són tendres).

Les eugues, pel juliol, baten de sol a sol.

Del juliol cap al darrer, tinguis el blat dins del graner. (Si no l'hi tens, no t'anirà pas bé).

Pel juliol, balla que balla, l'eugassada sobre la palla.

Una vella "encadernada", al mes de juliol, rentava la bugada, abrigada amb un llençol. (Es recitava quan algú era molt fredolic i anava excessivament abrigat).

AGOST

Aigua d'agost, sabrà a mel i most.

Cada cosa pel seu temps, com les figues a l'agost.

Qui sembla espinacs agost i juliol, en menja quan vol.

Pluja de Sant Llorenç, sempre arriba a bon temps.

Per la Mare de Déu d'agost, a les set ja és fosc.

A l'agost, les tronades a entrada de fosc.

SETEMBRE

Qui no té era ni cup, la meitat del blat i del vi ha perdut.

Per Sant Miquel, tots els pagesos miren el cel.

El setembre asseca les fonts o s'emporta els ponts.

OCTUBRE

Si vols un bon favor, fes-lo per la Mare de Déu Pilar.

Per Sant Narcís, cada mosca val per sis.

Per Sant Lluc, sembra, tant si és moll com si és eixut. (El millor temps per sembrar és la setmana abans i després de Sant Lluc).

Ve el Roser i l'estiu se'n va.

Quan l'octubre és finit, mor la mosca i el mosquit.

L'octubre al peu, prepara l'arreu.

Si a darreres d'octubre sembres ton blat, el segaràs més aviat.

Quan l'octubre és arribat, sembra el sègol, l'ordi i el blat.

“L'ANY VELL”

El temps de cap a final d'any els pagesos l'anomenen “l'any vell”.

NOVEMBRE

Al novembre, Tots Sants el primer i Sant Andreu el “rader” (darrer).

Per Sant Martí, el fred és pel camí.

Per Sant Martí, mata el porc i enceta el vi.

Per Sant Martí, la neu al pi; si no hi és al vespre, hi és al dematí.

Per Sant Sadurní, el fred fort ha de venir.

Per Sant Andreu o pluja o neu, o fred molt greu.

Novembre acabat, hivern començat.

De novembre cap enllà, agafa la manta i no la deixis anar.

DESEMBRE

Desembre mullat, gener ben gelat.

Santa Llúcia a la Bisbal, tretze dies abans de Nadal.

Per Sant Tomàs, fred al nas.

Per Sant Tomàs, agafarem el porc pel nas.

Per Sant Tomàs, sembra al davant i al *detràs*.

Per Santa Llúcia (13 desembre), pas de puça; per Nadal, pas de pardal; per Sant Esteve, pas de llebre. (S'allarga el dia).

Per Nadal, posarem el porc en sal, la gallina a la pastera, el pollí al cap del pi, ara passen bous i vaques i gallines amb sabates i capons amb esperons, xocolata pels minyons!

Durar de Nadal a Sant Esteve. (Durar molt poc).

Nadal en dilluns, les festes a munts.

Pel desembre, gelades i nevades, i tot plegat moltes vegades.

DIES DE LA SETMANA

DILLUNS

Dilluns es casen els difunts.

DIJOURS

Semblar la setmana dels tres dijous. (No passarà mai).

DISSABTE

No hi ha dissabte sense sol, ni viuda sense dol, ni romaní sense flor.

La dona que fila en diumenge, el dimoni la penja.

TOTS ELS DIES DE LA SETMANA.

Dilluns, Sant Tornem-hi; dimarts, Sant Ja hi som; dimecres, Sant Pica fort; dijous, Sant Tombet; divendres, Santa Esperança; dissabte, Sant Cobret i diumenge, Sant Gastet.

El dilluns, pels seus difunts, la vella no fila; el dimarts, pels seus pecats, la vella no fila; el dimecres, pels seus deixebles, la vella no fila; el dijous, perquè té els dits

tous, la vella no fila; el divendres, perquè els té tendres, la vella no fila; el dissabte, perquè capta, la vella no fila; el diumenge prou filaria, però no n'és dia.

A PAGÈS.

Anar carregat com el Pobre dels Esclops. (“El Pobre dels Esclops” o també dit “Pobre dels Calçons”, o “Pobre de les Patanes”, era un captaire que passava pel Vinyet i anava carregat fins dalt, de pots, pantalons i peces de roba que es posava unes damunt de les altres).

Pagès matiner, omple el seu graner.

De vinya mal llaurada, collita esguerrada.

De l'ordi que es sega tard, en queda més a la terra del que se n'ha sembrat.

Per tenir bona collita, pagès, el temps aprofita.

A cavall/vaca/ruc magre, mai no li falten mosques.

Quan la guineu caça grills, mal per ella i pels seus fills. (Vol dir que hi ha poca cosa).

Pel gos es coneix l'amo.

Any acabat, porc engreixat.

El porc gros en duu un altre de xic al cos.

El colom menja plata i caga plom.

Quan n'hi ha pels camps, n'hi ha pels Sants.

Si no vols pols, no vagis a l'era.

Sempre se'n fa de bolets, quan plou.

D'aquell temps de la palla en feien fems.

Com a l'hort del padrí: carregar i fugir.

Tant va el càntir la font que ve que es trenca.

De tota llenya es fa feix.

Qui vulgui peix que es mulli el cul.

La constància mata la caça.

De vegades, els moixons fan cagarades.

Portar merda a l'espardenya. (Tenir mala sort).

ALIMENTACIÓ

L'aigua corrent no mata la gent .

Anar a l'abeurador. (Al bar)

Si aixeques massa el porró potser aniràs de cantó.

Qui molt beu, no va gaire dret ni té secret.

La carn fa carn i el vi fa sang.

Qui no sigui català amb el porró es tacarà.

Al pa, pa i al vi, vi.

- Tinc set! ... - Jo en tinc vuit!. El càntir és nou i encara es deu.

Una pera per la set (*/les set/*) i una poma per les vuit.

Per la boca s'escalfa el forn.

Desgraciada la bèstia que es fica a la panxa d'una altra.

Tot el que no mata engreixa, i el que no, fa créixer. (Quan dins una peça de fruita, bolet o similar s'hi trobaven "habitants" – cucs, insectes, etc.-).

Tenir sempre un budell buit.

Se n'arreplega més amb el nas que amb un cabàs

El que sobra fa la festa.

Fer taula de rei. (Acabar-s'ho tot perquè és molt bo.)

Aquell que arplegui la carn, que arplegui els ossos.

La "*llangunissa*" del vinaire. (El vinaire és qui ha d'arreglar un casament i pren vistes d'una noia. La llonganissa del vinaire és una llonganissa que es fa amb un budell

prim i recte; és millor que sigui prima perquè la llonganissa ha de durar per totes les visites que faci el vistaire).

Hi ha més dies que *"llangunisses"*.

Per tenir memòria, menja cues de pansa/ cues de cirera.

Gallina vella fa bon caldo.

No vols caldo? Tres tasses!

Fer una escudella de Festa Major /que hi canten els àngels.

L'escudella de pagès és el plat que atipa més.

Qui té pa es fa sopes i qui no en té es fa fotre.

Qui menja sopes se les pensa totes.

Sopa bullida allarga la vida.

Creu amb Déu i una bona olla, que el demás és una embrolla.

Arròs, que fa fer el ventre gros i la panxa llisa /prima.

Per a triar les lleties has de passar-hi tres dies.

Tant se'n dóna naps, com cols.

Per Tots Sants, les castanyes a les mans.

La noia que fa les peles de patata fines serà bona mestressa.

Qui pa enceta i no hi fa creu el dimoni se'l fa seu. (Abans a algunes cases es tenia el costum de gesticular el dibuix d'una creu darrera el pa abans d'encetar-lo, en senyal de benedicció) .

Qui no té pa la canalla fa ballar.

Per la mandra de llaurar el gandul no menja pa.

El pa torrat sense vergonya es pot menjar.

Del pa tou, tothom en llesca.

Campi qui pugui i mengi qui tingui pa.

Bon pa i bon vi escurcen el camí.

A qui hagi de donar sopar no li planyi el berenar.
Tot el que va davant atura.
On hi ha menjar per dos, n'hi ha per tres.
Allà on passen dos, passen tres.
Passar més gana que els gossos de Carreu.
Si tens gana, mossega't /menja't la cama.
Atipa't bé i amaga't pa.
Entretenir la dent.
L'abundància mata la fam.
Menjar poc i pair bé.
Menjar molt i pair bé, tot no pot ser.
Al pot petit hi ha la bona confitura.
A menjar i a ratar.
De gormand, no se n'ha cremat mai cap.
Del plat a la boca ningú no s'equivoca.
El qui pica primer, pica dues vegades.
El darrer, tot o res.
Qui canta a la taula i xiula al llit té l'enteniment molt petit.
A la taula i al llit, al primer crit.
El "prou temps" es menja les sopes fredes.
A la taula de Sant Bernat qui no hi és no hi és comptat.
Un bon dinar fa de bon esperar.
De gustos no en venen.
Mengem i bevem, que a la mort ja hi arribarem.

SALUT I REMEIS CASOLANS

No es coneix la salut, fins que s'ha perdut.

Qui pot estar a casa amb salut i llibertat és ric i no ho sap.

Cadascú se sent dels seus mals.

Ser un sac/bot de gemecs.

Qui no té un all té una ceba. (Tothom té algun tipus de mal, o de defecte).

Qui té fred, no té virtut.

No hi ha mal que per bé no vingui.

Qui canta, els seus mals espanta.

A cop calent, el mal no se sent.

Quan pica, cura, si cou, madura.

Mans fredes, cor calent.

Tenir una mica de mal de pagès, que no val res /que Déu n'hi do més!

A les penes, punyalades; i als maldecaps, gots de vi.

L'aigua corrent fa viure la gent.

Pel mal de cap, s'ha d'omplir bé el pap.

Mal de cap, la panxa ho sap.

Mal de panxa, fes-lo escalfar a la planxa.

Mal de panxa, cagant *s'estrempa*.

Bona excusa té el malalt, quan el ventre li fa mal.

Si et fa mal el païdor el timó /el fonoll és el millor.

Les festes majors conserven al ventre dolors.

Si vols agafar gana, menja magrana.

La menta la gana augmenta.

Si la tos et dóna neguit, eucaliptus ben bullit.

Val més suar que esternudar.

Aigua de sauquer, pel constipat va bé.

Per les galipàndries, aigua de sauquer va bé.

Per la gola, farigola.

Si els ulls de poll et fan mal, renta'ls amb aigua i sal.

Et curarà de tot mal una ajuda d'aigua amb sal.

Pels mals de ronyó, l'oli d'oliva és el millor.

Herba renyonera, pel mal de ronyons.

A la casa on hi ha ruda, no hi mor criatura.

Herba prima, per la infecció d'orina.

Falta de memòria, cames.

Les medicines són per vendre i no per prendre.

All en dejú, remei segur.

Aire, sol, all i llimona poca feina al metge dóna.

A la casa on no hi entra el sol, hi penetra el metge.

Val més sentència de metge que de botxí.

Casa amb ruda al balcó, no hi entra mai el doctor. (La ruda és una planta de flors grogues i d'olor desagradable).

De la picada del vidriol, tothom en porta dol.

De la picada de l'escurçó no hi és a temps l'extremunció.

Si el punxen no treu sang. (Porta un gran ensurt o sorpresa al damunt que li ha glaçat la sang).

Fer com els gats, que tenen set vides.

Qui dies passa, any empeny.

Mentre hi ha vida hi ha esperança.

Viu més el que piula que el que xiula. (A vegades mor abans un que està xiroi que un que sempre està pioc).

Poll ressuscitat, pica més fort.

Ningú no es mor fins que Déu vol.

BONS HÀBITS I VIDA ORDENADA

Tranquil·litat i bons aliments. (Per estar sa cal evitar les preocupacions i menjar sa).

Fes de la nit, nit, i del dia, dia, i viuràs llarga vida.

Llevar-se a les *quinientes*.

Anar-se'n a dormir i llevar-se com les gallines. (Anar-hi molt d'hora)

Fumar com un carreter/ una carbonera.

EL VESTIT

La capa tot ho tapa.

Vestiu un bastó i semblarà un senyor.

Sense vestit, tant és el pobre com el ric.

L'hàbit no fa el monjo.

Per Tots Sants, capes i mocadors grans.

Tot el que atura el fred atura la calor.

La gent riguïn, la gent riguïn; calenteta vagi jo.

Tinc fred...- Abriga't amb Sant Josep i posa't la teulada per barret.

Aquell va com el Pobre dels Esclops /amb una espadenya de cada color/ amb una sabata i una espadenya /amb les espadenyas foradades. (Vol dir que es va mal vestit, amb el poc que es té. Al Vinyet quan es foradava una espadenya a vegades s'aparellava amb l'espadenya d'un altre parell que era de color diferent, per poder anar calçat fins que se'n comprava un parell nou)

VIDA FAMILIAR

L'AMOR I EL MATRIMONI

Rondar més que el porquet de Sant Antoni. (La tradició explica que un any, una casa de la partida de Santa Llúcia va fer la promesa de donar un porquet al Sant, ubicat al carrer Castell, al costat de la “torre de les hores”, i així ho van fer. Durant l'any el porquet rondava pels carrers de Solsona i la gent li donava menjar. Al cap de l'any el porquet es va rifar i amb els guanys es mantenia el Sant que hi havia a la capelleta del carrer Castell. Aquesta tradició es repetia any rere any i el porquet campava per Solsona)¹²

A toc d'oració, les noies a racó. (A les 9 és el toc d'oració i l'hora de fer cap a casa).

Qui vol presumir, ha de patir.

Al rosa, l'amor s'hi posa, al verd, l'amor s'hi perd i al blau, l'amor hi cau.

Buscar-lo ric, ruc i ben llanut. (El marit).

Buscar-la rica, rossa i ruca. (La muller).

El dot de Rivelles, cul i mamelles.

Aquell que no té pèl no va al cel i el qui en té massa no hi traspassa.

Allà on hi ha pèl, hi ha alegria.

Home ros i gos pelut primer mort que conegut.

Dona i sardina, com més petita més fina.

Al pot petit hi ha la bona confitura, ... perquè n'hi ha menys de dolenta.

Cara pigada, cara estimada, ... i si passa de tres, no val res.

No s'ha vist res que no hagi estat a missa. (Quan algú és accidentalment vist nu)

El cap dret i el cor quiet. (És prudent evitar que el cor et faci actuar en desacord amb la raó).

Ser foc d'encenalls. (Sentiments de curta durada).

La dona que té casera, es torna finestrera.

12 Bellmunt (1994)

Qui tira pedretes tira amoretes.

Amor amb amor es paga.

L'amor és cec.

Més val estar sol que mal acompanyat.

Afortunat en el joc, desgraciat en amors.

Fer Pasqua abans de Rams. (Quedar-se embarassada abans de casar-se)

Si no t'agrada, no t'hi casis.

El casat casa vol per estar sol.

Casat, cagat, fotut i enganyat.

No és ben casat el qui no porta la dona a Montserrat.

De casar-se jove i llevar-se dematí, mai ningú no se n'ha penedit.

Qui a fora es va a casar enredat queda o per enredar va.

Home casat, burro espatllat.

La dona a casa i el vi al celler.

La dona borratxa i el vi al celler, tot plegat no pot ser.

Mestressa matinera, mestressa feinera.

FAMÍLIA

Dels parents, si no en pots dir bé, no en diguis res.

Dues filles i una mare, tres dimonis per a un pare.

Com més cosins, més endins.

Dels pecats dels pares, els fills en van geperuts.

Els testos s'assemblen a les olles, del mig o de les vores.

Un pare manté un fill; cinc fills no saben mantenir un pare.

ELS AVIS

Caldera vella, bony o forat i sinó, hi és tot plegat.

Geni i figura fins a la sepultura. (Es diu d'un vell amb mal caràcter).

De porc i de senyor se n'ha de venir de mena.

Els vells, un caldo de pells, un gep a l'esquena i un bony al *detràs* i a ballar la farandola amb un sedàs.

LA LLAR

Cada casa és un món.

Cada terra fa sa guerra.

Sap més un boig a casa seva, que un savi a la casa dels altres.

Sense fonaments no es fan les cases.

No facis obres si no tens diners de sobres.

Qui no arregla la gotera ha d'adobar la casa "entera".

Casa escombrada, casa endreçada.

Per Pasqua i per Nadal, cada ovella al seu corral.

Cadascú a casa seva i Déu a la de tots.

Una casa no cau si Déu no vol.

Dos galls en un galliner no pot ser.

Ni casa sense dona, ni taula sense pa, ni església sense capellà.

De Joans, Joseps, Maries i ases, n'hi ha per totes les cases.

A casa pobra qui res no hi porta, res no hi troba.

De fora vingueren i de casa ens tragueren.

Els bons galius i les males anyades treuen els amos de les bones cases.

VIDA SOCIAL

ELS VEÏNS

Si veus el paller/la casa del veí a cremar posa el teu/ la teva a remullar.

Primer és el veí que el dematí. (Quan s'està malalt a la nit, el veí és el primer que et pot ajudar abans que no arribi el metge).

Pica més que l'escorpí, la llengua d'un mal veí.

ELS AMICS

Com més clars, més amics.

Qui pren un coix per company; coixeja ja al cap de l'any.

Aquell que amb un coix s'acomboia, al cap de l'any va més coix que no pas ell.

Qui amb ximpls es fa, si no n'és, se'n tornarà.

Dient les veritats es perden les amistats.

Qui canta les veritats perd les amistats.

D'amics, pocs i bons.

Qui té un bon amic té un bon abric.

Diga'm amb qui vas i et diré qui seràs.

En la necessitat es coneix l'amic.

VIDA SOCIAL I RELIGIOSA

Nostre Senyor tanca una porta i obre un portal.

L'home proposa i Déu disposa.

Quan Déu vol, de tots vents plou.

Com més a prop de missa més a prop de l'infern.

LA FESTA

Com més festa, més pesta.

Ballar al cap d'una cadira . (Saber-ne molt).

Val més fer la festa per Sant Pere Màrtir que per Sant Pancràs. (Per Sant Pancràs has de pensar).

LA MORT

Algú enterrarà el darrer.

A cadascú li arriba el seu Sant Martí. (A cadascú li arriba la seva hora. Per la Fira de Sant Martí el bestiar era gras i s'acostava l'hora de la matança).

Vés-te'n Anton, que el qui es queda ja es compon.

- Què hi farem! - Mala cara quan morirem.

LA RELACIÓ AMB ALTRES LLOCS I LA SEVA GENT

Andorra

Voltar més que la Seca, la Meca i la Vall d'Andorra.

Barcelona

Barcelona és bona si la bossa sona; tant si sona com si no sona, Barcelona és bona. Volta el món i torna al Born.

Besalú

Com l'aigua de Besalú, que no fa mal a ningú.

Miracle

Això sembla l'obra del Miracle. (És inacabada).

Ponts

A Ponts, pocs de bons i, els quins són bons, encara no són de Ponts.

Sabadell

Sabadell, mala pell.

Terrassa

A Terrassa, mala raça.

Torà

És més tort que la carretera de Torà.

Sanaüja

Els de Sanaüja, sota la pluja.

Solsona

A Solsona, matarrucs; matem els rucs i deixem els savis.

Vallès

Com el Vallès no hi ha res.

Vilaseca

Enganyar els de Vilaseca.

ELS VALORS

Fes bé i no facis mal que altra cosa no et cal.

Fer les coses com la llei de Déu mana.

Més dolent que la tinya/ que el fred tardà/ que el cabrer. (El cabrer era el capitost dels lladres).

Anar d'Herodes a Pilat.

La processó va per dins. (La consciència es remou).

AGRAÏMENT

De desagraïts, l'infern n'és ple.

APRENDRE DELS ERRORS

De tot s'ha de pagar l'aprenentatge.

Fent i desfent, aprèn l'aprenent.

A cavaller nou, cavall vell.

És de savis corregir /rectificar.

Qui té boca, s'equivoca.

CONFIANÇA

La confiança no es compra ni es ven; es guanya o es perd.

La confiança fa fàstic.

CREATIVITAT

Més val enginy que força.

DEFUGIR L'AMBICIÓ I L'ENVEJA

No es pot estirar més el braç que la màniga. (No et pots gastar més del que tens)

Pots anar esperant la cua dels ruc, que sempre belluga i mai no cau.

En aquest món diners tindràs, però cap no te n'enduràs.

Com més es té més es vol; i així ho canta el rossinyol.

Més val tenir que desitjar.

Més val una perdiu a la mà que cent que en vegis volar.

Més val poc i teu que molt i dels altres.

Val més xic que mic.

Val més poc i bo que molt i dolent.

La dona del fusteret, si pateix de gana no pateix de fred.

El que és privat, és desitjat.

Si l'enveja es tornés tinya que n'hi hauria de caps pelats.

Qui dos senyors vol servir l'un o l'altre ha de fallir.

Qui més té més vol.

DESCONFIAR PER PREVENIR

Anar per palla i tornar esquilat.

Més val boig conegut que savi per conèixer.

Tururut, qui gemega ja ha rebut.

Gat escaldat /escarmentat, amb aigua tèbia en té prou.

El qui es fia de tothom és pobre i no sap com.

La por guarda la vinya.

Amagar-se el roc sota la faixa. (Anar previngut).

Afaitar a pèl i a repèl.

No és tot or el que lluu.

Anar per ase i tornar per burro.

Mentre hi hagi rucs, sempre n'hi haurà que aniran a cavall.

En aquest món de mones, hi ha més bèsties que persones.

Com ha anat la Fira? Moltes bèsties, força gent i poques persones.

Donar gat per llebre /naps per cols /garsa per perdiu. (Els vinyetants que han menjat garsa diuen que la garsa és saborosa i es podria confondre amb la perdiu, molt més apreciada).

Quan menys t'ho esperes, salta la llebre.

Pensa mal i no erraràs.

Home previngut val per dos.

La gent no es coneixen fins que t'hi has menjat un quintà de sal amb ous ferrats.

DIPLOMÀCIA, CORTESIA I BONES MANERES

Les veritats ofenen.

El qui diu la veritat, perd les amistats

Demandar és cortesia.

De porc i de senyor, se n'ha de venir de mena.

Jo i tu, i el burro tot davant. (Per deferència, es considera que és d'educació fer servir el pronom de primera persona en darrer lloc. També per respecte: primer els altres, després jo).

El burret davant, perquè no s'espanti.

Els darrers d'entrar són els primers de sortir.

Els darrers seran els primers

Quan els gats es renten la cara, canvia el temps. (S'empolainen per rebre les visites).

S'agafen més mosques amb una gota de mel que amb un litre de vinagre. (El caràcter dolç es guanya més fàcilment la confiança que no pas el caràcter agre).

DISCRECIÓ I EVITAR XAFARDEJAR

Val més la quina es guarda que la quina es diu.

No diguis tot el que sents ni ensenyis tot el que tens.

No dir ni ase ni bèstia. (No dir res)

Si vols mentir, digues el que sents a dir.

Si vols que diguin bé de tu, no diguis mal de ningú.

Aquell que escolta pels forats escolta les seves maldats.

Les parets hi senten.

Secret de dos és dificultós i de tres ja no val res.

Les burles fan com les processons, que d'on surten tornen.

Donar veus d'alguna cosa.

No aguantar-se els pets.

No aguantar-se un clau calent al cul.

ENTREGA, SOLIDARITAT I CARITAT

Allà on vegis necessitat, vés-hi sense ser-hi cridat.

Si no pots tenir al costat aquell a qui estimes, estima a qui tens al costat.

Sempre hi ha qui vetlla pels descuidats.

La caritat ben ordenada comença per un mateix.

De bones intencions el camí de l'infern n'és empedrat

L'infern està ple de bones intencions.

Carregar amb els neulers. (Carregar amb responsabilitats que no són d'un, o que els altres no volen assumir).

Carregar a algú els neulers /posar a algú una albarda. (Abusar de la paciència i l'ajut d'algú)

ESFORÇ, VOLUNTAT I TREBALL

Fa més qui vol que el qui pot.

Abans l'obligació que la devoció.

No hi ha res que no s'acabi, que no s'hagi començat.

Calla i porta, com els burros de Mallorca.

Qui no en cerca no en troba.

Tot el que no es fa es queda per fer.

No deixis per demà el que puguis fer avui.

Obra començada és mig acabada.

Qui fa un cove, fa un cistell.

Anar tot en dansa. (Tot s'està desenvolupant com s'havia projectat o com era d'esperar).

El més calent és a l'aigüera. (Encara està per començar).

Tenir tot el blat amb herba. (Vol dir que encara està tot per fer).

Tenir el cul pelat.

Feina feta no hi ha destorb.

Si vols anar ben servit, fes-te tu mateix el llit.

Molta xixa i poca xaxa. (Xerrar molt i fer poca feina).

Molt xerrar i poc treballar.

Déu ens dóna bones mans, però no ens llaura els camps.

Qui matineja, més temps feineja.

Càrrega a gust no pesa.

Escombra nova sempre ha escombrat bé.

Al mal feiner mai cap eina no li ha anat bé.

Els cansats són els que fan la feina.

No hi ha tall sense treball.

Bon viure i no treballar no pot durar.

Dues mans per treballar i una boca per menjar.

Sabater mal feiner, l'hivern malament i l'estiu també.

Fer les coses barrim-barram.

Fer anar el carro pel pedregar.

EVITAR CRITICAR

Veure la palla a l'ull de l'altre i no veure la biga del teu ull.

Els punts només estan bé a la roba.

De l'arbre caigut tothom en fa llenya /estella.

Els geperuts només veuen els geps dels altres.

No diguis mal del ruc que no el tinguis ben conegut.

Cadascú sap on li fa mal la sabata.

No és pas Sant de la meva devoció.

Caigut de mal ull. (Tenir-li mania a algú).

No arribar-li ni a la sola de les sabates. (Ser molt inferior en capacitats o qualitats)

És aquí on plora la criatura. (Dit quan es detecta la debilitat).

EVITAR LA CORRUPCIÓ

Quanta roba i quant poc sabó, i tanta gent que la volen neta.

Molta roba i poc sabó, ...i tan neta que la vol el Senyor.

Qui remena amb oli els dits se n'unta.

Aquell que oli toca els dits se n'unta.

Qui té la paella pel mànec fa anar l'oli allà on vol.

Hi ha més mànigues que geccs.

L'ocasió fa el lladre.

Els comptes clars i la xocolata espessa.

De treballar, no n'hi ha cap ruc gras.

Són els que remenen les cireres. (Tenen el poder i fan el que volen).

FRUGALITAT

De menjar poc, parlar poc i llevar-se dematí, mai ningú no se n'ha hagut de penedir.

Si pobre vols ser, compra el que no has de menester.

No es té res més que el que s'estalvia.

No hi ha molt que no es gastí, ni poc que no bastí.

Tenir les mans foradades.

Ser dels temps de les vaques grasses/magres.

Ai Déu meu! Sense esclops i amb tanta neu!

GENEROSITAT

Ho tens tan a prop de les dents que no penses ni pels parents.

El que es dóna no es torna a donar.

A qui dóna i pren, el dimoni l'estreny.

Qui dóna el que pot al cel hi té un lloc.

GENEROSITAT MAL ENTESA

Despullar un Sant per vestir-ne un altre.

Aquell que tot ho dona a Sant Pere després li ha d'anar al darrere.

Val més tenir que penedir.

HONRADESA

Qui avisa no és traïdor.

S'atrapa més aviat un mentider que un coix.

Els mentiders no són creguts de les veritats.

Amb una mentida, s'atrapa una veritat.

Tenir dues cares.

La guineu, quan no les pot haver, diu que són verdes.

Qui cara veu, cara honra.

HUMILITAT

Vols ser gran? Fes-te petit.

Alaba't ruc, que a la fira et duc.

JUSTÍCIA

Tal faràs, tal trobaràs.

El pecat sempre fa forat.

Qui mal fa, mal trobarà.

Qui la fa, la paga.

La cabra, pels seus pecats, porta els genolls pelats.

Cadascú té el que es mereix.

LA FUTILESA DEL RANCOR

Aigua passada no mou molí. (Vol dir que passat un temps ja no hi ha rancor).

LA PARAULA DONADA

Oferir i no donar és deure i no pagar.

Molt dir i poc fer.

Als Sants i minyons, no els prometis si no els dons.

Parlant, la gent s'entén.

OPTIMISME

Qui vol viure de tot s'ha de riure.

No hi ha mal que per bé no vingui.

A mala anyada: se li ha de donar passada.

Qui no s'aconsola és perquè no vol.

PACIÈNCIA I CONSTÀNCIA

Voler és poder.

De gota en gota, s'omple la bóta.

De mica en mica s'omple la pica.

Amb prou palla i temps les nespres maduren.

Per fer drecera, no deixis mai la carretera.

A poc a poc es va lluny.

El que no passa en un any passa en un instant.

Amb paciència i temps, tot es fa

A poc a poc i bona lletra.

Preu fet, molt i mal fet.

Val més aprendre de vell que morir jove.

Qui s'espera es desespera.

Paciència, que és la mare de la ciència.

Saltar-s'ho tot a la torera.

Tirar el carro pel pedregar.

PRESCINDIR DE LES MALES LLENGÜES

La taca no hi sigui, que la pols ja marxarà. (Si realment la persona acusada és innocent, la mala fama d'aquesta persona desapareixerà amb el temps).

Cria fama i posa't a jeure.

REFLEXIÓ

Abans de dir que sí pregunta-ho al coixí.

RELATIVITZAR/ EVITAR CONFLICTES

Molt soroll i poques *anous*.

Quan un no vol, dos no es barallen.

Aquell que massa tiba fa dos caps.

El gat no treu les urpes fins que les necessita.

RESILIÈNCIA (RESISTÈNCIA DAVANT SITUACIONS DIFÍCILS)

Del perdut, treu-ne el que puguis.

No es pot dir mai “d'aquesta aigua no en beuré”, per tèrbola que sigui.

RESPECTE

Cadascú és cada qual i cada col el seu tronxo al cul.

Cadascú té el seu mirar i el seu mode de pensar.

D'allà on vagis fes com vegis.

Si vols un bon consell, agafa el d'un vell.

RESPONSABILITAT

Qui no té memòria ha de tenir cames.

No tenir seny ni senderi.

No és mai tard si s'arriba a l'hora.

Arribar a misses dites. (Arribar molt tard, o quan els altres ja han acabat la feina).

Arribar a tres quarts de quinze. (Anar tard).

Anar fora d'osques.

SABER ESCOLTAR

Per saber parlar, cal aprendre de callar.

Per parlar poc, poc es perd.

Mai no *te'n arrepentiràs* d'haver callat.

Pensa molt i parla poc, i els savis et faran lloc.

Qui no escolta la raó, escolta el bastó.

No hi ha pitjor sord que el que no hi vol sentir.

SARCASME DAVANT L'EGOISME

Lo teu a cabal i lo dels altres a mitges.

Tot el que és teu és meu i tot el que és meu m'ho vull.

Sant Do es va morir i no va deixar hereu.

SERIOSITAT

Val més caure en gràcia que ser graciós.

Aquell que massa riu no té el seny gaire viu.

2.15.2. GLOSSARI¹³

Aquest glossari inclou mots dels camps semàntics referents a la pagesia (el conreu de la terra, la cura dels animals, el tractament dels aliments, la higiene, la salut, la roba, el bosc i les seves feines, etc.). És un vocabulari ric, extret de la vida mateixa i de les moltes feines en què els vinyetans eren traçuts i enginyosos. Aquest lèxic és encara viu en els vinyetans entrevistats i l'usen de forma natural per parlar de les seves vides i el seu context. Malauradament, avui en dia, molt d'aquest lèxic és desconegut per les noves generacions.

ABELLA: Insecte de l'ordre dels himenòpters, que viu en eixams i produeix la mel i la cera. *Un rusc d'abelles. Abella reina*, femella fèrtil, única en cada eixam, la població d'un rusc estant formada de tres menes d'individus: la reina, uns dos-cent a tres-cent mascles (*abellots o vagarros*), i un gran nombre (algunes desenes de mils) de femelles infèrtils que curen de l'alimentació i del treball del rusc. (P. Fabra).

¹³ Darrera de cada definició s'hi inclou la font. Quan no hi consta la font, la definició o informació complementària és d'elaboració pròpia. La majoria de les definicions han estat extretes del *Diccionari General de la Llengua Catalana* (Pompeu Fabra, 1932). Barcelona: tallers NAGSA; en ser un diccionari de l'època, les definicions són molt escaients i significatives en el context estudiat.

ADÉS: Ara mateix, en un temps passat o esdevenidor molt pròxim al present. Adés plovia. (P. Fabra). *En passava ara i adés qui sap les.*

ADOBAR: Llençar adob. // *Adobar cuirs, pells, assaonar-los.* (P. Fabra).

ADOBADORA: Màquina usada per llançar adob.

AIXADA: Eina de fusta i ferro per a remoure i airejar la terra de manera manual.(P. Fabra).

AIXADELL: Aixada petita de fulla estreta, usada per a arrencar herbes entre els blats, treballar els solcs plantats d'hortalisses, etc. (P. Fabra).

ALBARDA: Guarniment de les bèsties de càrrega que consisteix essencialment en un coixí ple de palla, borra, etc. que s'adapta al llom de l'animal i sobre el qual es col·loquen les sàrries, arguenells, etc. de forma quelcom diversa segons les contrades (P. Fabra).

ALBARQUES: Calçat típic de Menorca: Inicialment es fabricaven reutilitzant pneumàtics vells d'automòbils.¹⁴

ALENA: Eina de sabater, baster, etc. que es compon d'un ferro amb una punxa molt fina, un mànec de fusta i serveix per a foradar, cosir i repuntar. (P. Fabra).

AMATONAR: Dit de l'acció de quallar, un làctic, etc.

AMUNTEGAR: Fer un munt. *Anem a l'era a amuntegar les garbes.* (P. Fabra).

ARADA: Instrument agrícola per a obrir solcs a la terra que, en la seva forma més simple, consisteix en una fulla triangular de ferro (*rella*) fixada a una peça de fusta (*dental*), a la qual va unit, per mitjà d'una peça corba (*cameta*), el fusell on van junyits els animals (*camatimó*), i de la qual arrenca, en la seva part posterior, una peça corba (*esteva*) que el llaurador empoma pel seu extrem superior. (P. Fabra).

ARRAMASSADOR: El qui recorre els pobles comprant aviram, ous, etc. (P. Fabra).

ARREPLEGA: Amàs, acció d'arreplegar. *Fer arreplega de blat, de farina, de vi, de diners, fer-ne provisió, reunir-ne en certa quantitat.* (P. Fabra).

¹⁴ Disponible en: <http://www.bencalcat.es/infoca.php>

ARREPLEGAR: Agafar o recollir d'ací i d'allà per aplegar-les, guardar-les, apropiarse'n. Ajuntar-se en munts coses disperses. *En aquella taverna s'hi arreplega tota la purrialla del barri.* (P. Fabra).

ARREUS: Guarniments del cavall, mul, etc.; instruments necessaris per a una operació. (P. Fabra).

ARRIAR: Estimular (una bèstia) a seguir accelerar la marxa, amb la veu, xurriaques, etc. (P. Fabra). *Arriar una criatura:* renyar-la.

ARRUIXAR: Fer allunyar (l'aviram, els conills, les mosques, etc.) (P. Fabra).

ASTOR: Ocell de presa diürn més petit que l'àguila, de vol potent. (P. Fabra).

ASTORET: Semblant a l'astor comú però més petit. (P. Fabra).

ASSAONAR: Adobar cuirs, pells, etc. (P. Fabra).

ASSOLAR: Dit del líquid aclarit deixant solatge al fons del recipient. (P. Fabra).

ATACAR: Fixar una cosa cosint-la, clavant-la, pitjant-la en una altra. (P. Fabra)

ATURA: *Gos d'atura*, que serveix per a guiar el ramat. (P. Fabra).

AVERIA: Bèstia de càrrega. (P. Fabra).

BADANA: Pell assaonada, de be o d'ovella. (P. Fabra).

BANY MARIA: Bany en què el recipient que conté la cosa a escalfar va dins l'aigua continguda en un altre recipient, que és el que rep l'acció del foc. (P. Fabra)

BARDISSA: Clap o vorada d'esbarzers, arços i altres plantes incultes especialment espinoses. (P. Fabra).

BARJOLA: Cistell de vímets ovalat amb una nansa al mig. (P. Fabra).

BAST: Albarda curta que porten les bèsties de càrrega. (P. Fabra).

BASTER: El qui té per ofici fer basts i tots altres arreus per a les averies. (P. Fabra).

BATUDA (girar la batuda): Girar l'estesa de garbes que es posa a l'era per batre.

BE: Xai, anyell. (P. Fabra).

BERLA: Tros d'una cosa que resulta d'esberlar-la. (P. Fabra). *Unes berles de cansalada.*

BIRBAR: Feina que realitzaven generalment les dones a les tardes, en desaparèixer l'aiguadera del matí i que consistia en arrencar les males herbes dels sembrats.¹⁵

BITLLAR: Destapar l'ull de la pila o sitja i afegir-hi nous bitllots o llenya. (P. Fabra).

BITLLOT: Tros de llenya tallat per a fer carbó.(P. Fabra).

BLA /BLANA: Tou, que cedeix fàcilment a la pressió. Suau, dolç, benigne. (P. Fabra).

BLAT MARCENC: Tipus de blat que es pot sembrar pel març, bast i de baixa qualitat, sense aresta o xeixa tosella, que no té la necessitat d'estar tant de temps a la terra com el blat.¹⁶ Altres tipus de blat (P. Fabra): *blat bojal, blat candial, blat de coure, blat del miracle, blat tossell.*

BLAT ORB: Blat que té els grans ocupats únicament per espores d'una til·leàcia que l'ataca. (P. Fabra).

BÒBILA: Forn continu de coure, rajoles, teules, etc. (P. Fabra)

BOC: Cabró, el mascle de la cabra. (P. Fabra).

BOCOI: Bóta d'unes cinc cargues que, a igualtat de diàmetre, té menys alçària que una bota ordinària. (P. Fabra).

BOÏCS: Pila de llenya seca i brossa cobert de terra que hom crema i escampa com a adob.¹⁷

15 Disponible en: Diccionari del pagès/festes.org

16 Disponible en: Diccionari del pagès/festes.org

17 Disponible en: <http://www.enciclopedia.cat>.

BOÏGA: ¹⁸Tros de terra artigada cremant boïcs i conreada de nou després d'anys de tenir-la inculta.

BOLL: Pellofa que cobreix el gra de blat. (P. Fabra).

BOLLÓ: Clau de cabota daurada que serveix per adorn. (P. Fabra).

BORDÓ: Ratlla de relleu longitudinal obtinguda en els teixits mitjançant fils gruixuts o en gran nombre, per efecte del lligat, etc. (P. Fabra).

BORRALL: Petita porció de fibres aglomerades, borralló. (P. Fabra).

BOT: Cuir, generalment de boc, que cosit i empegat serveix per a contenir vi i altres líquids. (P. Fabra). *Fer el bot (una criatura):* Estar si romp a plorar.

BRENY: Cadascuna de les vetes que, ensems amb la sola, formen l'espardenya de vetes. (P. Fabra).

BROCS: Romanços, excuses, raons capcioses. *No em vinguis amb brocs.* (P. Fabra).

BROSSAT: Mató (P. Fabra).

BRUNYIDOR: Instrument per a brunyir. (P. Fabra). Eina usada pels basters per a marcar una línia enfonsada al cuir.

BRUNYIR: Treure llustre a les pedres, metalls, etc. fregant-los. (P. Fabra). Marcar el cuir.

BUFOGAT: Bombollat. (P. Fabra).

CABÀS: Receptacle fet de llata d'espart, amb dues nanses, que serveix per a transportar terra, pedres, sorra, etc. (P. Fabra)

CABDELL: Bolic de fil debanat. Conjunt de fulles apinyades com una bola, com el que presenten la col i altres hortalisses. (P. Fabra).

CALIQÜENYA: (Fem) Cigar prim i dur de tirar, escanyapits. (P. Fabra).

¹⁸ Disponible en: <http://www.enciclopedia.cat>.

CAMÀLIC: Home que es lloga per a portar coses de pes d'un lloc a l'altre. (P. Fabra)

CANALLA: Mainada, criatures. (P. Fabra).

CANESTRELL: Mena de cistell (P. Fabra).

CAP: (Del fil) la punta, l'extrem. (P. Fabra). *Fer el cap al fil:* desfilar els tres fils abans de començar a cosir un matalàs, per exemple.

CAPÇAL: Tros de fusta que es posa sobre el pilar perquè la biga hi descansi. (P. Fabra). *Carregar els troncs de capçalet a capçalet en un camió.*

CARAMELLA: Flauta rústega de canya, prima i de so molt agut. (P. Fabra).

CARAMELLES: Colla de cantaires que la nit de dissabte sant surten a cantar per les cases del poble i fan aapte d'ous, diners, etc. dit també de les cançons que canten. (P. Fabra).

CARDS: Planta de la família de les compostes de fulles grans, pinnatipartides, decurrents i espinoses, flors tubuloses, blaves, agrupades en capítols rodons coberts de bràctees coriàcies acabades en un apèndix lanceolat i espinós; les penques blanques i tendres gràcies a calçar la planta, constitueixen una bona verdura. (P. Fabra).

CARGA: Mesura de capacitat equivalent a 121, 60 litres. (P. Fabra).

CARRABINER: Avui, a Espanya, soldat destinat a la persecució del contraban. (P. Fabra, 1932).

CARRELL: Cada filera de grans a l'espiga. (P. Fabra).

CARRERADA: Camí ramader, que segueix el bestiar quan puja a muntanya o en baixa. (P. Fabra).

CARRETÓ: Carro petit per a ésser fet córrer per un home; també caixó amb una sola roda a la part anterior i dos mànecs en la posterior, per a transportar calç, pedres, maons, etc. (P. Fabra).

CASERNA: Edifici destinat a allotjar-hi tropa. (P. Fabra)

CATAPLASMA. Composició tova feta amb pa, segó, herbes, etc., ordinàriament calenta i estesa sobre un drap que s'aplica a una part del cos com a emol·lient, calmant, antisèptic, etc. (P. Fabra).

CATECISME: Llibret que conté un sumari de principis, especialment de la doctrina cristiana, en forma de preguntes i respostes. (P. Fabra). *Fer el catecisme.*

CATEQUESI: Instrucció oral dels catecúmens; catequisme. (P. Fabra). *Anar a catequesi.*

CATRIC-CATRAC: Mot onomatopeic amb què es designa el soroll que fa el teler, un sedàs, etc. (P. Fabra).

CAVALCAR: De dues peces o dues parts d'una peça envoltant que han de cloure o casar, venir part d'una d'elles a sobreposar-se a l'altra. (P. Fabra)

CAVALLÓ: Pila de deu a setze garbes que hom forma en el rostoll per recollir-les més fàcilment en el carro. (P. Fabra)

CAVAR: Treballar la terra amb l'aixada, càvec o altra eina similar, segons el caràcter de la terra o la finalitat perseguida. (P. Fabra)

CERDA: Pel de porc senglar que antigament usaven els basters per cosir.

CERVESA: Beguda fermentada preparada amb ordi germinat i aromatitzada amb llúpol. (P. Fabra).

CLATELLOT: Cop al clatell. (P. Fabra).

CLEMÀSTECS: Cadena amb ganxos que va penjada al canó de la xemeneia de la llar, que serveix per a penjar-hi les olles, perols, etc., que s'han de posar a escalfar al foc de la llar. (P. Fabra)

CÒDOL: Fragment de roca dura, més aviat petit, allisat i arrodonit per l'acció de les aigües i el rodolament. (P. Fabra).

CODOLELL: Còdol petit. (P. Fabra).

COLLAR: Enjovar, junyir. (P. Fabra).

COLLAR: Corretja (de cuir) que es posa al voltant del coll d'un animal

CONDUIR un metge: Pagar una quota (**IGUALA**), perquè el metge atengui el pacient quan sigui necessari.

CONFRARE: Membre d'una confraria. (P. Fabra).

CONFRARIA: Associació de persones, generalment laiques, però amb un patronatge religiós, unides per a un fi de pietat o de caritat. (P. Fabra).

CONILL PORQUÍ: Mamífer rosegador, més petit que el conill, d'orelles curtes, cua molt curta, clapat de negre, blanc i lleonat, molt usat en l'experimentació bacteriològica. (P. Fabra).

CORRAL: Lloc tancat, en les cases o en el camp, destinat a tenir-hi bestiar (porcs, ovelles, etc.). (P. Fabra).

CORRONAR: Aixafar els terrossos amb el corró.

COSTAL: Pertanyent o relatiu a les costes o costats. (P. Fabra).

COTNA: Pell grossa i dura, esp. la de la cansalada. (P. Fabra).

COVAR: Estar l'ocell (sobre els ous) per donar-los la calor necessària al desenvolupament de l'embrió. *Covar-se l'arròs, la sopa, etc.:* Reposar massa després de tret del foc. (P. Fabra). *Pudor d'ous covats.*

CRIAR: Alletar, nodrir (un infant, un cadell). *És la dida que va criar el nostre fill gran.* (P. Fabra).

CRIN: Pèls aspres i llargs que alguns animals tenen al bescoll i a la cua. *Un coixí de crin.* (P. Fabra).

CROM: Metall gris clar, dur, trencadís i refractari. (P. Fabra). Pell d'animal usada pels basters i, de color gris.

CRUSPIR: Menjar (amb gana i ganes).

CUCUT: Ocell grimpador, de plomatge cendrós blavenc, amb ratlles negres al ventre i a les potes i la cua negra amb taques blanques. (P. Fabra).

CUIR o CUIRO: Pell de bou i altres animals adobada i preparada per a diferents usos. (P. Fabra).

CUSSOLS: Rengs de muntets de terra que separaven les pórques.¹⁹

DALERAR: Dalejar. Patir daler per alguna cosa. Anhelar, desitjar ardentment. (P. Fabra).

DALLAR: Segar amb la dalla. (P. Fabra). *Dallar la trepadella.*

DEIXATAR: Fer que un sòlid en contacte amb un líquid es disgregui i s'hi mescli. (P. Fabra). *Ous deixatats amb llet, amb vinagre, etc.*

DEJUNAR: No permetre aliments per un temps més o menys llarg; fer abstinència de carn els dies prescrits per l'església. (P. Fabra).

DESGUARNIR: Treure el conjunt d'arres que duu un cavall, mul, etc.

DESJUNYIR: Desunir dos bous o dues mules.

DIANTRE: eufemisme per *diable*. (P. Fabra). *Què diantre!*

DIDA: Dona que alleta l'infant d'una altra, nodrissa. (P. Fabra).

EIXARTELL: Aixadell. (P. Fabra).

EMBORNAL: Cadascun dels forats de desguàs practicats a cada costat d'una nau, d'una calçada, etc. (P. Fabra).

EMPUDEGAT, EMPUDEÏT, EMPUDENTIT: Ple, infectat de pudor (P. Fabra).

ENDEMÀ: El dia que segueix immediatament aquell de què hom parla. (P. Fabra).

ENDERGUES: Mobles estris, etc., atrotinats, inútils; fig. embolics, andròmines. (P. Fabra).

FALÇ: Eina que serveix per a segar les messes o tallar herba i consisteix en una fulls de ferro acerat, corba, tallant o dentada en la seva part còncaua i fixada a un mànec de fusta. (P. Fabra)

¹⁹ Disponible en: [Diccionari del pagès/festes.org](http://Diccionari%20del%20pag%C3%A8s/festes.org).

FORANCAT: Dit del bosc o terreny irregular, ple de balmes i pendents.

ENGALZAR: Ajustar dins d'un galze.²⁰

ENGANXAR: Posar (un cavall, etc.) a un carruatge perquè el pugui arrossegar.

ENTABUIXAR: Torbar el cap per l'acció d'un vapor, fum, baf o males olors. Quedar insensible el cap, l'orella, per una acció externa, un soroll estrident, un cop, etc.²¹

ENVELAT: Cobert fet amb veles, esp. el que imita una sala de ball. (P. Fabra).

ESBARRIAR: Escampar, desordenar.

ESBART: Grup de persones o animals. *Un esbart de dansaires.* (P. Fabra).

ESCADÚS: Conjunt d'objectes escadussers. (P. Fabra).

ESCADUSSER: Tractant-se d'objectes que es compten, venen, disposen, etc., per dotzenes, grosses, etc., per paquets, manats, etc., per sèries, col·leccions, jocs, etc., es diu dels objectes sobrants, que resten solts, que no fan joc. (P. Fabra).

ESCAGUITXAR-SE: Desfer-se, afluir-se, a la vora o en altre indret d'una tela l'entrellaçament dels seus fils. (P. Fabra)

ESCALDUFAR: Escalfar, coure superficialment. (P. Fabra).

ESCARRÀS: Penjoll de fruits. (P. Fabra)

ESCLOP: Calçat de fusta tot d'una peça. (P. Fabra).

ESCÓ: Banc llarg amb respall ample. *Asseguts a l'escó, prop de la llar.* (P. Fabra)

ESCOLAPI: Pertanyent a l'orde de les Escoles Pies, o dit també del clergue de l'orde de les Escoles Pies, destinat a l'ensenyament de la joventut. (P. Fabra).

ESCORREDORA: Atuell amb el fons proveït de forats o format d'una matèria filtrant, per a posar-hi a escórrer alguna cosa. (P. Fabra).

20 Disponible en: Diccionari Web IEC

21 *La Gran Enciclopèdia en català.* Barcelona: Edicions 62.

ESCÓRRER: Fer anar-se'n, fer córrer un líquid d'un recipient fins a l'esgotament. (P. Fabra).

ESGARRAR: Esqueixar. (P. Fabra).

ESGARRAPAR: Esquinçar lleugerament la pell (d'una part del cos) amb les ungles, les urpes. *Esgarrapar la terra els conills.* (P. Fabra).

ESGRANAR: Treure els grans d'una espiga, una panotxa, una magrana. (P. Fabra).

ESGUERRAT: Mancat d'algun membre, que té algun membre deformat. (P. Fabra).

ESMOLLS: Pinces de ferro colat que s'usen per esmollar les brases de la llar de foc i per agafar-les.

ESPARRACAR: Fer estrips a la roba. (P. Fabra).

ESPORGAR: Tallar les branques més velles.

ESQUILAR: Tallar arran el pèl, la llana; tallar arran el cabell a algú. (P. Fabra).

ESTACAR: Fermar (un animal) a una estaca clavada en terra.

ESTEVA: Peça corba i posterior de l'arada per on l'agafa el qui llaura. (P. Fabra).

ESTIRÀS: Tros de fusta plana fixada transversalment a l'extrem d'un mànec llarg i serveix per aplanar la terra o arreplegar el gra.²²

ESTIRASSAR: Usar un estiràs.

ESTOVAR: Fer tornar tou, ablanir. (P. Fabra).

EUGA: Egua; femella del cavall. (P. Fabra).

FANGAR: Girar la terra (d'un camp) amb la fanga. (P. Fabra).

FÀRIA: Cigar de tripa formada per brins llargs.²³

²² Disponible en: <http://books.google.es>; "Estudi del vocabulari de les eines agrícoles a la comarca del Baix Camp".

²³ *La Gran Enciclopèdia en català*. Barcelona: Edicions 62.

FEIXINAIRE: El qui esporga els arbres i fa feixines per als forns. (P. Fabra)

FENÀS o FENAL: Nom de diverses gramínies autòctones. (P. Fabra)

FERA: Dit de l'animal carnisser no domesticat. (P. Fabra). *Per matar les feres.*

FLEMÓ: Inflamació purulenta del teixit connectiu acompanyada d'inflor i de dolor. (P. Fabra)

FOCARRAL: Gran foguera.

FORANCA: Cova, balma petita (Pompeu Fabra).

FORCAT: Forca, esp. Llarga com la usada per a ficar llenya a un forn.// Peça de fusta en forma de forca que es posa al bescoll de les averies. //Forcadura, esp. El punt d'on arrenquen les branques principals d'un arbre.// Forc (d'allis, de cebes, etc.)

FORRELLAT: Barreta de ferro que va subjecta amb dues argolles a una porta o finestra i que fent-la lliscar es fica en un dels seus extrems en una argolla o forat que hi ha en el bastiment o en l'altra fulla i tanca així la porta o finestra. (P. Fabra).

FRESADORA: Màquina usada per aplanar la terra.

FUMIGAR: (els arbres, etc.): Matar les plagues o malalties bo i tirant insecticides.

FUMIGADORA: Màquina per llançar insecticida per matar les plagues o malalties.

FONYAR: Moure amb la mà un instrument apropiat (la massa formada per un sòlid pulverulent i una certa quantitat d'un líquid) de manera que els ingredients es barregin íntimament, formin una pasta homogènia; prémer i masegar (alguna cosa) fent amb la mà els mateixos moviments que per a fonyar una pasta. (P. Fabra).

FONYEGAR: Fonyar, esp. la pasta d'un formatge dins la formatgera perquè no surti ullat. (P. Fabra).

FREGAR: Netejar (el paviment, els plats, etc.) fregant-los amb un drap, fregall, etc. mullat; rentar els plats. *Cada dia em toca a mi fregar els plats.* (P. Fabra). Els vinyetans usen molt el verb *fregar* quan parlen de netejar els plats, mentre que avui en dia, en el mateix context, es fa servir més habitualment el verb *rentar*, que abans

es reservava per *la roba bruta, la cara, les mans, els peus, la llana, etc.* I volia dir netejar amb aigua o un altre líquid. (P. Fabra).

FURÓNCOL: Tumor inflamatori que es forma en l'espessor de la pell i termina en supuració. (P. Fabra).

GALENA: Mineral de plom; sulfur de plom nadiu, d'un gris blavenc i llustre metàl·lic. (P. Fabra).

GALZE: Rebaix, usualment en angle recte que es fa per ajustar-hi portes, finestres, etc.²⁴

GARBA: Feix d'espigues tallades. (P. Fabra).

GARBELL: Estri que consisteix en un receptacle el fons del qual és ple de forats iguals, que serveix per separar objectes de grandor desigual. (P. Fabra)

GARBERA: Tipus de cavalló, però amb més garbes.

GARRAFA: Ampolla grossa de coll curt, que sovint va encistellada. *Una garrafa espartada.* (P. Fabra).

GERRA: Atuell gran de terrissa cuita de boca ampla, la secció circular del qual va augmentant fins a certa distància de la boca i després va disminuint fins a la base. (P. Fabra).

GLEVA: Porció de terra, barrejada amb herba.

GUAITAR: Vigilar, amb l'esguard, un indret (el mar, un camp, un camí, etc.). (P. Fabra).

GUARNIR: Posar-li a un cavall, etc. els guarniments.

GUARNICIONER: El qui fa o ven els guarniments dels cavalls, etc.

GUARNIMENT: Conjunt d'arreu que es posen a un cavall, mul, etc. (P. Fabra).

²⁴ Disponible en: Diccionari Web IEC.

GUIXA: Herba cultivada com a aliment del bestiar, de tija alada, fulles acabades en circell ramós i llegums oblongs i polisperms amb les llavors blanques i aplanades; la llavor d'aquesta planta. (P. Fabra)

HERBA-COL: Flòsculs del card, utilitzats per quallar la llet. (P. Fabra).

JOU: Peça de fusta amb la qual dos animals, esp. bous són junyits pels caps o bescolls a l'arada, al carro.²⁵

JUNYIR: Unir dos bous o dues mules.²⁶

LLAGA: Úlcera, nafra.²⁷

LLANCETA: Instrument de cirurgia que té una fulla prima, acerada, emprada per a sagnar, vacunar, obrir petits abscessos. (P. Fabra).

LLATA: Cadascuna de les peces de fusta que posades perpendicularment als cabirons serveixen per aguantar les teules. (P. Fabra).

LLAURAR: Remoure la terra i airejar-la.

LLISQUENT: Que llisca. (P. Fabra). *Quan l'aigua sortia llisquent (...)*, quan l'aigua sortia neta, clara, sense impureses.

LLUÏT: Dit d'una festa, solemnitat, etc. reeixida. (P. Fabra).

LLÚPOL: Planta enfiladissa de la família de les cannabàcies, de tronc llarg i sarmentós, fulles semblants a les de la vinya, i flors femenines que formen aments acrescents i, a la maduresa, porten grans bràctees imbricades en forma de cons i s'empren en la preparació de la cervesa.(P. Fabra).

MAGALL: Eina per a cavar la terra, que és una aixada proveïda d'escarpell. (P. Fabra).

25 Disponible en: <http://www.enciclopedia.cat>

26 Disponible en: <http://www.enciclopedia.cat>

27 DIEC, Diccionari de la Llengua Catalana. Disponible en: <http://dlc.iec.cat>.

MARXANT: Comerciant que va pels pobles i per les masies a vendre les seves mercaderies. (P. Fabra).

MASTEGOT: Cop donat a algú amb la mà. (P. Fabra).

MINOVES: Inflor de les glàndules del coll. (P. Fabra).

MIXOMATOSIS: Malaltia greu d'origen víric que afecta principalment els conills. El 1952 fou introduïda il·legalment a França per tal de controlar la proliferació dels conills de bosc; tanmateix provocà greus danys a l'ecosistema i problemes als criadors i caçadors. Des de França es va escampar a Europa.²⁸

MORCA: Solatge de l'oli. (P. Fabra).

MUDAR: Posar un vestit que no sigui el de tot portar. (P. Fabra).

MUJADA: Tros de terra que poden llaurar un parell de bous en un dia, aproximadament quaranta-nou àrees. (P. Fabra).

MUL: Hibrid de cavall i somera o d'ase i euga. Mul eguí, mul somerí. (P. Fabra).

OMISSER, ÀLBER o ORM: Arbre de ribera, de fulles verdes pel dessorre i blanques per dessota, dit també arbre blanc o alba.

OVELLA: Mamífer remugant, de pèl espès i flexible, cua llarga, banyes divergents enrotllades en espiral, que es cria per la seva carn i la llana; esp. La femella adulta (el mascle és *el marrà*). (P. Fabra)

PAMPA o PÀMPOL: Fulla de cep. (P. Fabra).

PÀMULA: Ordi palmell. (P. Fabra).

PANER: Cistell. (P. Fabra).

PANISTRA: Panera per dur-hi la roba després de rentar-la, i que permet que la roba molla es vagi escorrent.

PANOTXA: Pinya de blat de moro (P. Fabra).

²⁸ *La Gran Enciclopèdia en català*. Barcelona: Edicions 62.

PARRAC: Tros de roba mig separat per un estrip de la resta d'una peça de vestit; pedaç mal cosit. (P. Fabra).

PAS: Cadascun dels esdeveniments més notables de la passió de Crist; representació d'un d'aquests esdeveniments que es treu en processó per Setmana Santa. (P. Fabra).

PATENA: Plat d'or o d'argent amb què es cobreix el calze i en el qual es posa l'hòstia des del paternòster fins al moment de consumir. (P. Fabra). *El "Pobre de les Patenes"* ("Patanes"), duia molts utensilis al damunt.

PATRÓ: Amo d'un establiment comercial, industrial, respecte dels seus dependents, obrers. (P. Fabra).

PEBRÀS: Bolet agaricaci, de color blanc i carn picant. (P. Fabra).

PEDRA D'ESMOLAR. Pedra que es feia passar per la dalla i que es duia en un pot (amb aigua) penjat a la cintura.²⁹

PEGA GREGA: Residu resinós de la trementina del pi.³⁰

PEGAT: Tros de tela, pell, etc. untat d'ungüent, etc., que s'aplica a un gra, ferida, etc. (P. Fabra).

PEGAT: Clapa, tros de superfície on una substància hi és present o absent. (P. Fabra).

PELAR: Fig. Fam. Matar. (P. Fabra).

PETACA: Estoig de cuir, metall, etc. usat per a portar cigars, cigarretes o tabac. (P. Fabra).

PICADURA: Tabac picat. (P. Fabra).

²⁹ Disponible a: Diccionari del pagès/festes.org.

³⁰ Genover (1845). Veure bibliografia.

PICAR. Feina força delicada i de precisió que consistia en aprimar i fer sortir el tall de l'eina picant-la amb un martell especial damunt una encluseta de ferro clavada a terra.³¹

PINSO: Porció de gra, d'aliment sec, que es dóna al bestiar. (P. Fabra).

PINTA: Estri que consisteix en una làmina prima oblongada de metall, fusta, os, vori, etc. proveïda de dents o pues, que serveix per a desembullar o pentinar el cabell. (P. Fabra).

PINTE: Nom de diferents instruments proveïts de pues, que serveixen per a pentinar el jute - fibra tèxtil procedent de diverses plantes conreades a l'Índia -, rastellar o pentinar el cànem, cardar la llana. (P. Fabra).

PISPAR: Furtar. (P. Fabra).

PLETA: Lloc o clos on es recull el bestiar que pastura al camp o a la muntanya. (P. Fabra).

PLEURA: Cadascuna de les membranes seroses, una a cada costat del pit, que recobreixen les parets de la cavitat toràcica i els pulmons. (P. Fabra).

PLOMA ESTILOGRÀFICA: Ploma terminada en punta cònica com un estil o en un tremp, amb un dipòsit de tinta en el mànec.

PODADORA: Eina de diferents formes emprada per a podar. (P. Fabra)

POLIR: Robar. (P. Fabra).

POLPA: Massa humida lleugerament coherent formada per una substància animal o vegetal no dissolta. (P. Fabra).

POLVOS MINI (o VERMELLÓ): Òxid de plom; pols d'alumini cremat.³²

PORGUES: Porgadures, allò que resta al garbell després de porgar el blat.

³¹ Disponible a: Diccionari del pagès/festes.org.

³² Genover (1845). Veure bibliografia.

PORQUES. Parcel·la o llenca de terra que es distribuïa per sembrar a mà, normalment es feien de nou passes d'amplària per tal que el gra esbarriat pel sembrador arribés a una i altra banda.³³

PORTADORA: Atuell generalment de fusta i amb dues nanses laterals per a transportar la verema, etc. (P. Fabra).

PORTELLA: Porteta practicada en el batent d'una porta més gran. (P. Fabra).

POST: Peça de fusta de certa llargària, més ampla que gruixuda, de secció rectangular. *Les posts del llit.* (P. Fabra).

POSTEJADOR. Eina que s'enganxava a les mules i que amb diferents passades sota el pes dels sembradors que menaven els animals, acabava d'afinar i atapeir la terra.³⁴

PRESA: Quantitat d'un medicament, etc. que es pren en una vegada. (P. Fabra). *Una presa de xocolata, un tall de xocolata.*

PREMSA: Màquina disposada de manera que entre dues de les seves parts pot agafar i comprimir alguna cosa, i serveix per a escalfar, espremer, estampar, imprimir, etc. (P. Fabra). *La premsa del vi.*

PUPITRE: Moble de fusta amb la tapa formant un pla inclinat, que es posa damunt la taula i sobre el qual es posa el paper per escriure més còmodament (P. Fabra).

PURGAR: Donar (a algú) un remei que el faci anar. Llevar allò que embruta, que impurifica, que no convé. (P. Fabra).

QUADRA: Estable de cavalls o muls. (P. Fabra).

(TRES) QUARTANS. Mesura emprada per omplir el sac, equivalent a uns catorze quilos.³⁵

³³ Disponible a: Diccionari del pagès/festes.org.

³⁴ Disponible a: Diccionari del pagès/festes.org.

³⁵ Disponible a: Diccionari del pagès/festes.org.

QUALLAR: Coagular. (P. Fabra).

QUARTERA. Mesura de grans equivalent aproximadament a 70 litres. (P. Fabra)

RAIG: Cadascun dels barrots, varetes, etc. que van del botó d'una roda a la seva circumferència. (P. Fabra).

RARESA: Rabiola d'una criatura. (P. Fabra).

REBROT: Rebroll; brot nou. (P. Fabra).

REMITJAR: Intervenir, prendre part en alguna cosa. (P. Fabra).

REMOLC: Vehicle enganxat a un cotxe motor i estirat per aquest. (P. Fabra).

REQUETÈ: Escamot de gent jove que duien les partides carlistes. (P. Fabra).

RABASSUT: De molt gruix o volum relativament a la seva alçada. (P. Fabra).

RÀDIO A GALENA: Receptor de ràdio que emprava un cristall semiconductor de sulfur de plom; els audiófons funcionen amb pedra galena.

RAMPOINA: Dit d'una cosa d'escàs valor, inservible. (P. Fabra).

RANCI: Dit d'una substància greixosa que alterant-se químicament, adquireix una olor i sabor especials desagradables. (P. Fabra).

RASCLES: Eina que es passava després de sembrar, per tal d'esterrossar, afinar la terra i colgar el gra.³⁶

REGALAR: Un cos deixar córrer per la seva superfície o caure a gotes o a raigs un líquid que el mulla, que se'n desprèn. (P. Fabra).

RELÍQUIA: Allò que resta del cos d'un sant, del seu vestit, dels seus instruments de martiri, etc. (P. Fabra). *La relíquia de Sant Pere Màrtir.*

REM: Renglera d'espigues tallades que deixava al seu pas el dallador.³⁷

³⁶ Disponible a: Diccionari del pagès/festes.org.

³⁷ Disponible a: Diccionari del pagès/festes.org.

ROMANÇOS: Brocs, histories, dilacions. (P. Fabra). *Deixar-se de brocs, de romanços.*

RONSAL: Tros de corda que es lliga al coll o al cap de les averies per menar-les caminant. (P. Fabra).

RONYA: Brutícia adherida a la pell. (P. Fabra).

RÒSSEC: La part d'una cosa que s'arrossega per terra. (P. Fabra). *Els animals de ròssec.*

ROSTOLL: La part de les tiges de blat, sègol, ordi, etc. Que romanen al camp després de la sega. (P. Fabra).

ROTLLE: Conjunt de persones o coses disposades formant cercle. *Treure una qüestió a rotlle*, fer que es tingui en consideració, que se'n parli, etc. (P. Fabra).

RUFA: Temps de neu i vent, torb de muntanya. (P. Fabra).

SALINAR-SE: Reduir-se superficialment a pols les pedres, maons mal cuits, etc. (P. Fabra)

SALPÀS: La cerimònia d'anar per les cases un sacerdot aspergint-hi aigua beneïda i sal. *Passar a fer el salpàs.* (P. Fabra).

SARAU: Reunió de persones que es diverteixen ballant. (P. Fabra).

SOLEMNE: D'una seriositat, majestat de cosa molt important, que imposa. (P. Fabra).

SOMATENT: Cos de gent armada no pertanyent a l'exèrcit que es reuneix en un moment donat per perseguir els criminals o defensar-se de l'enemic. Tocar a somatent. (P. Fabra).

SAMAL: (fem) Una portadora. (P. Fabra).

SAÓ: Estat de la terra, resultat d'una ploguda, que la fa particularment apta per a sembrar-hi i treballar-la. (P. Fabra).

SECALL: Dit d'una persona molt seca. (P. Fabra).

SEDÀS: Teixit més o menys clar de cerres muntat en un cercol de fusta, que serveix per a passar farina, guix, etc. *Passar pel sedàs.* (P. Fabra)

SEGÓ: Pell de blat mòlta, trits. (P. Fabra).

SERENY: Sinònim de sa. Un préssec sereny, una fusta serenya, que no tenen cap senyal.³⁸

SERVA: Fruit del server. (P. Fabra).

SERVERA, SERVER: Arbre de la família de les rosàcies, de fulles imparipinnades i flors blanques en corimbe. (P. Fabra).

SOMALL: A mig assecar (P. Fabra).

SOSA (CÀUSTICA): Hidròxid de sodi.

SULFATADORA: Màquina usada per llançar sulfats.

SUTGE: Substància negra dividida en finíssimes partícules que prové de la combustió incompleta de les matèries orgàniques i que es diposita en les xemeneies i tubs que condueixen el fum. (P. Fabra).

SUTJA (fem.): Sutge (m.). (P. Fabra).

TAFUREJAR: (V. intr.). Freqüentar les cases de joc, fer del joc com una professió. (P. Fabra).

TALLICÓ: Retall petit. (P. Fabra). *Un tallicó de cansalada.*

TALP: Mamífer insectívor, petit, de pèl fosc i molt fi, ulls petits gairebé ocults sota la pell, les potes de davant fortes i aptes per a gratar la terra, en la qual obre galeries, d'on surt rarament. (P. Fabra).

TAULETA: Substància sòlida medicinal o alimentària presentada en petites porcions planes i primes.³⁹ *Una tauleta de xocolata, una rajola de xocolata.*

38 Disponible en: <http://moror.cat/diccionari.php>

39 *La Gran Enciclopèdia en català*. Barcelona: Edicions 62.

TÀVEC: Insecte dípter semblant a la mosca proveït d'un fibló que li permet de travessar la pell i xuclar la sang d'animals com el cavall, el mul, el bou, etc. (P. Fabra).

TIFUS: Febre contínua contagiosa que dura de dues a tres setmanes acompanyada de gran prostració, desordres cerebrals i erupció de taques vermelles al cos. (P. Fabra).

TIRALLONGA: Sèrie llarga de coses que es diuen, s'esdevenen, etc. l'una darrere l'altra. (P. Fabra).

TISI: Malaltia en què hi ha consumpció d'un teixit; esp. Tuberculosi pulmonar. (P. Fabra).

TERME: Cadascuna de les fites que assenyalen els límits d'una extensió. (P. Fabra).

TERMENAT: Extensió de terra amb propietari, delimitat per termes.

TERRISSA: Terra afaïçonada quan molla i després cuita; material de què són fetes olles, cassoles, cànirs, etc. (P. Fabra).

TERRÒS: Tros petit i solt de terra compacta. (P. Fabra).

TRANSHUMÀNCIA: Acció de transhumar, passar els ramats d'una terra a una altra. (P. Fabra).

TRAVESSER: Peça de fusta, ferro, etc. que va d'un costat a l'altre travant les que van al llarg o de dalt a baix. (P. Fabra).

TREMPAT: Que, pel seu caràcter, bon humor, dona disposició, etc., fa de bon tractar-hi. (P. Fabra). Senzill de tracte.

TRENCALL: Camí travesser. (P. Fabra)

TRENCANT: Rompent. (P. Fabra).

TRILL: Instrument que consisteix en una taula o corró que porta encastades una sèrie de làmines de ferro tallants o de pedres fogueres, emprat en les batudes per a capolar la terra. (P. Fabra).

TRILLAR: Batre amb el trill.

TRITS: Segonet. (P. Fabra).

TRUMFA: (fem.) Patata. (P. Fabra).

TOLVA: Dipòsit per a emmagatzemar gra, etc. Molt usat en maquinària agrícola.

TONA: Mil quilograms. Unitat de capacitat emprada per a mesurar la capacitat interna d'una nau: equivalent a 2,83 metres cúbics. (P. Fabra).

TOSCA: Substància calcària que certes aigües dipositen en les parets de les canonades, atuells, etc. i hi resta adherida. (P. Fabra).

TOSSAL: Petita elevació del terreny. (P. Fabra).

TROS: Peça de terra que posseeix algú. *Me'n vaig al tros.* (P. Fabra).

TUBERCULOSI: Malaltia infecciosa i contagiosa, comuna a l'ésser humà i als animals, causada pel bacil de Koch, (...) que es transmet amb les petites gotetes de saliva que són projectades en l'aire en tossir o esternudar. Amb la inspiració el bacil entra als pulmons, on es divideix i crea el focus d'infecció.⁴⁰

TUFEJAR: Desprendre tuf, olor desagradable. (P. Fabra).

TUPÍ: Olla petita amb una sola nansa.

TUPINA: Olla grossa amb una sola nansa. (P. Fabra).

ULLET: Foradet rodó ordinàriament reforçat per un anellet de metall, un cordó, etc., per a passar-hi un cordó, etc. (P. Fabra).

UNÇA: Moneda d'or que valia vuitanta pessetes. (P. Fabra).

VEÇA: Papilionàcia cultivada com a farratge, de fulles paripinnades, acabades en circell. (P. Fabra).

VEÇAR: Camp plantat de veces. (P. Fabra).

⁴⁰ *La Gran Enciclopèdia en català.* Barcelona: Edicions 62.

VENCILL: Lligam, esp. el que es fa amb cames de blat, ginesta, etc. Per lligar garbes, feixos d'herba, etc. (P. Fabra).

VESC: Matèria apegalosa tretada de la planta del mateix nom, amb la qual s'untaven vímets, joncs, etc. per a caçar ocells. (P. Fabra).

VESPA: Insecte himenòpter, groc amb faixes negres, la unió de l'abdomen amb el tòrax molt prima i un fibló amb que dona picades molt doloroses. (P. Fabra).

A LA VESPRADA: Quan fosqueja el dia, referint-se a la duració d'un espai de temps durant el qual es viu i es duen a terme unes activitats. En altres idiomes, com el francès, o l'italià, també existeixen dues expressions, dia i diada, vespre i vesprada, any i anyada etc. I la segona es fa servir per referir-se a a les vivències que tenen lloc durant un cert espai de temps i s'usen per exemple, per desitjar a la gent que siguin feliços durant aquell espai de temps, per desitjar-los que els sigui profitós, etc. *Que tinguis una bona diada, bona vesprada, etc.; El mul geperut encara el vaig fer treballar una anyada* (exemple extret d'un vinyetà)

VIÀTIC: Sagrament de l'Eucaristia que s'administra als malalts que estan en perill de mort. (P. Fabra).

VIVER: Lloc destinat a tenir i criar, dins l'aigua, peixos o altres animals. (P. Fabra).

VOLANT: Falç grossa sense dents (P. Fabra).

VOLEA: ("Sembrar a volea") Llançar àmpliament grapedes de llavor amb un moviment obert del braç i controlant l'obertura del palmell perquè les llavors quedin ben repartides, semblant als cops que els jugadors donen a la pilota amb la raqueta, etc. (dit *volea*)

FER VORES I PUNTES: Pelar amb el desbrossador i les aixades els marges.

(XAIS) GALOTUS: Tipus de xais. A Catalunya en pasturen, per exemple, a la comarca d'Osona.

XEIXA: Blat candial (P. Fabra).

XERIGOT: La part aquosa de la llet, separada de la coagulable. (P. Fabra).

XERINOLA: Gresca, tabola. (P. Fabra).

XERRAC: Eina de serrar que consisteix en una fulla d'acer que té una vora dentada i va fixada per un dels seus caps a un mànec de fusta. (P. Fabra).

XOP: Completament moll, xopat. (P. Fabra).

XOPAR: Mullar alguna cosa de manera que resti impregnada de líquid. (P. Fabra).

XURRIAQUES: Estri per a pegar les bèsties que consisteix en una vara de freixe, etc. Que porta al seu extrem una cordeta, una tira de cuir. (P. Fabra). *Estomacar algú amb unes xurriaques.*

ZENC: Zinc, esp. En làmines. (P. Fabra). Un cubell de zenc.

2.15.3. LÈXIC I USOS PARTICULARS

Abogat, per advocat.

Acavalcat, acavallat, per cavalcat.

Acordeó, per acordió

S'aginollave, per agenollava.

Agoita, per guaita.

Aguantà'l, per aguantar-lo

Aguntave, per aguantava.

Aiga, aigues, per aigua, aigües.

Ajunyides, per junyides

Allí, allà.

Amagall, per magall.

Amb s'usa freqüentment enlloc de *a*, *en*. Exemples: jugar **amb** (a) la pilota; hi he viscut sempre **amb el** (al) Vinyet, etc.

Amotos, per motos.

Amuntar, per amuntegar.

L'**anydemà**, per l'endemà.

Aparatu, **aparatus**, per aparell, aparells.

Àpit, per api.

I tota **aqueixa** d'això, i tota aquesta d'això.

Arcalde, per alcalde.

Arrastrador, per tirador.

Arreiar, per arriar.

Arrefeixar, per arrambar.

Arreu, per arada.

Arruplegar, per arreplegar.

S'**assalinaven**, per se salinaven.

Atatxonat, per atapeït.

Atràs del femer, per darrere, al femer.

Atràs de la clasca, per sota la clasca.

Aubarda, per albarda.

Aubrie, per obria.

Aufals, per alfals.

Aularita, per uralita.

Auliva, aulivera, per oliva, olivera.

Aumisser per omisser.

Auvella, per ovella.

Avespes, per abelles (confusió), i per vespes.

Bacicleta, per bicicleta.

Al **ball Maria**, per al bany Maria.

Batato, per barat.

Bateder, per escampall.

Benu, per bé.

Berreria, per deixalles, porqueria.

Bolló, per boll.

Botella, per ampolla.

Botir, per inflar.

Bravant, per *verbrant*.

De set **brencs**, per brenys.

Bufonades, per bufogades.

Cadun, cadaú, per cada un, cadascun.

Calers, quartos, cèntims, per diners.

Caliquenyo, per caliquenya.

Un **camí**, dos camins, etc. per dir una vegada, dues vegades, etc.

Camión, per camió.

Campetxano, per trempat.

Carabiner, per carrabiner.

Carcs, per cards.

Castal, per costal.

Catecisme, per catequesi.

Catredral, per catedral.

Ciegu, per cec, orb.

Clasca, per closca.

Clin, per crin.

Codadell, per codolell.

Cofreres, per confreres.

Collant, per collar.

Col·lector, per recol·lector.

Collir ous, per plegar ous.

Comadrone, per llevadora.

Comprativa, per cooperativa.

Cordillar, per cargolar.

Cosetxada, per segadora, màquina de segar i batre.

Cuba, per bóta

Cucuc, per cucut.

Cunyàvem, per cuinàvem.

Cupo, per quota.

Davons, davorens, a llavons, llavorens per a llavors, **aleshores, en aquell temps**.

Els **deien** donar, els devien donar.

Descanistrellat, per desmanegat, desmuntat.

Desganxar, desganxa'l, per desenganxar, desenganxar-lo.

Desgurníem, per desguarníem.

Despuenses, desponses, demprés, después, per després.

Destrossar la bata, per desbotonar la bata.

Desventatge, per desavantatge.

En dien, en díem, li dien, etc. per en deien, en dèiem, li deien, etc.

Dingú, per ningú.

Dissecades, per assecades.

Distral, per destrat.

Ditxo, per dita.

Uns mitjons **dobles**, per dir mitjons gruixuts.

Els **Domanics**, per els Dominics.

Domingo, Mingo, per Domènec.

Donessen, per donessin.

Vem dragir uns carrils, per vam cavar , enfonsar, etc. uns carrils.

Dumenges, per diumenges.

Em primer, per primerament.

Embúrnia, per embornal.

Empagaloses, per empallegoses.

Empenyar, per empènyer.

Empudenquit/da, per empudegat, empudeït, empudentit.

Encavalcar, encavallar, per cavalcar.

Endengos (*el "Pobre dels Esclops" anava carregat d'endengos*), per endergues

Enforancat (de foranca: cova balma,...)

Enganxar, per enxampar.

Els insectes s'**enganyaven** tots allí, per dir que s'atrapaven en aquella trampa i hi quedaven enganxats.

Engelivat, per enfredolicat.

Engerra, per gerra.

Entabutxar, per entabuixar.

Enterro, per enterrament

Anar a **enxafugonar** palla pel cavall: anar a fer herba i donar-la al cavall.

Escríem, per escrivíem.

Esbarallar-se, per barallar-se.

Esbargínies, per albergínies.

Escarbat, per escarabat.

Escadursers, per escadussers

Pollet **escagatxat**, pollet merdós.

Escaufar, per escalfar.

Esclamalls, per clemàstecs.

Escolapius, per Escolapis.

Escombrariaire, per escombriaire.

Per **estàs** a la Babia, per *per estar-se a la Babia*.

Estacar, estacat, per dir enganxar, enganxat, empegar, empegat.

Estavat, per tàvec.

Estradu, per estrada.

Estudi, per escola.

Euca, per euga.

Existín, per existien.

Fetxa, per data.

Feien les seves feines, per dir defecaven.

Fluronc, per furóncol.

Fonyat, per fonyegat.

Fundició, per foneria.

Galleta, per galleda.

Gaseosa, per gasosa.

Giravolt, per revolt.

Gormand, per llaminer.

Gotlles, per guatlles.

Grabiél, per Gabriel.

Grandussot/a, petitot/a, per dir d'edat avançada o infant.

Grapal, per gripau.

Güitar, anava güitant, per guaitar, anava guaitant.

Guanyarín, per guanyarien.

Gumàtics, per pneumàtics.

Gunyaven , per guanyaven.

No **haguessen** de, no haguessin de.

Sant Hanurat, per Sant Honorat.

Haumit, per humit.

Hi han, per hi ha.

Hi vie, hi haví, hi ví, hi vien, s'hi vín de, per hi havia, hi havien, s'hi havien de.

Hi **havís** d'anar, per hi havies d'anar.

Hei cabia, per hi cabia.

Els **Hermanus**, per els Germans.

L'**hespital**, per l'hospital.

Ideia, per idea.

Igol qu'ara, per igual que ara.

Inglesa, per anglesa.

Istiu, per estiu.

St. Isidru, per St. Isidre.

Jaumar, per Jalmar.

Jaunou, per Jounou.

Juguets, per joguines.

La un ví fet, per l'un havia fet

L'un any fèiem ordi, l'atre any ..., per un any fèiem ordi, l'altre any ...

Letxera, per dir lletera.

Lezna, per alena.

Llagurt, per iogurt

Llangonissa, per llonganissa.

Llangot, per llagost.

Llebra, per llebre.

Llentilles, per lleties.

Lletraga, per lleterol.

Lleura, per heura.

Aigua **llisquenta**, per aigua llisquent, clara.

Perquè no s'avancés tant **lo** foc.

Lo bosc.

Los pobres.

Mandingar l'olla, per remenar l'olla.

Marcelinu, per Marcel·lí.

Margera, per precipici, marge amb un graó considerable.

Matxo, per mul.

Agafava unes **maxurques!**, per agafava unes “turques” (borratxeres)!

Menos, per menys.

Mermelada, per melmelada.

Metdia, per migdia.

Metdiada, per migdiada.

Metxesa, per metgessa.

La **meua** mare, per la meva mare.

Minjar, minjàvem, per menjar, menjàvem.

Minjador, per menjador.

Mirbar, per birbar.

Mixomitosi, per mixomatosis.

Mixons, per moixons.

No es **moie**, no es movia.

Muniatus, per boniatus.

Munyequeres, per canelleres

Musics /í/, per músics.

Per **nar**, per per anar.

Natres, per nosaltres.

Numbrus, per nombres.

Onces, per unces.

Oranges, per taronjades. (Afrancesat)

Pantanu, per pantà.

Passeres, per petjades.

Si no **et vís pedregat**, si no **ens pedregàvem**, per si no ens havia pedregat, si no pedregava.

Pèsam, per condol

Pestu, puestu, per lloc

Petita, pronunciada la primera vocal amb els llavis arrodonits i tancats, com en francès /ae/.

Pidolar, per demanar.

Un pinte, per una pinta.

Pilans, per pilars.

Pilot, per cavalló.

Pipirrimí, roella, per rosella.

Pleura, enlloc de pleuresia (sense accent) per referir-se a la inflamació de la pleura.

Si **ploie**, per si plovia.

Pollanques, per pollanques.

Porc fer, senglar

Marcar les **porgues**, per marcar les porques.

Pots, per posts.

Jo, d'**em primer**, per primerament, en primer lloc.

Professor, per processó.

Prou, per d'acord, si tu ho vols, com tu vulguis.

Publema, per problema.

Els **puvents**, per els acabats, els rics.

Puesto, per lloc

Putjades, per petjades.

Quartus, per diners.

Quebrar, per fer fallida.

Quon li faltave, per quan li faltava.

Racció, per ració

Racien nascut, per nadó.

Rader, raderes, per darrer, darreres.

Ramassador, per arramassador.

Un **ranciall** d'alguna cosa, per un tros de ranci d'alguna cosa.

En **recompensació**, en recompensa.

Me recordo, me recorde, no me recorde, per me'n recordo, no me'n recordo.

Remitjot, per dir una bona quantitat, un bon pessic.

Roella, pipirrimí, per rosella.

Canvi de cultius perquè no s'exploti la terra, per rotació (el desconeixement de la paraula *rotació* és generalitzat entre els vinyetans).

Carregar una **sacarrada**, per carregar un sac ben ple fins dalt.

Salispàs, per salpàs.

Sambarretes, per samarretes.

Sargantalles, sargantilles, per sargantanes.

Saumall, per somall.

De quon **se** començava a veure-hi (...), per des de què s'hi començava a veure.

Secanall, per secall.

Seguros, per assegurances.

Sevils, per civils.

Seua, per seva.

Havia passat el **sigüent**, per havia passat el següent.

Sinyor, per senyor.

Sirà, per serà.

Sixantè, per seixantè.

Somal, per samal.

Sostrac, per sotrac.

La sutge de la roba, per la sutja de la roba o el sutge de la roba.

Tabacu, per tabac.

Tamé, per també

Tartrana, per tartana.

Taups, per talps.

Taval, per tàvec.

Telèfanus, **telèfanu**, per telèfons, telèfon.

N'hi **tení**, hi **tení**, per n'hi tenia, hi tenia.

Tifuls, per tifus.

Tomàtics, **tomàtecs** per tomàquets.

Tonelades, per tones.

Tormenta, per temporal o tempesta.

Traguet, per glopet.

Traspussar, per ensopegar, trompassar, entropessar.

Treatre, per teatre.

Trencant, per trencall.

Trumfo i trumfos per trumfa i trumfes.

Tuberculosis, per tuberculosi.

Tuberia, per canonada.

Tupida, per atapeïda, espessa

Umplenat, per ple, emplenat.

Umplenava, per omplia.

Uncle, per oncle (abans l'usaven correctament; per dir *avi* solien fer servir el mot *padrí*; actualment sovintegen més *tiet* i *avi*).

Unifamaliars, per unifamiliars

A **vagila-les, vín de vagilar**, per a vigilar-les, havien de vigilar.

Venín, se'ls **vení**, per venien, se'ls venia.

Vereno, per verí.

Vestit, usat correctament per anomenar el vestit de dues peces d'home que confeccionen els sastres (actualment sovinteja més la paraula *traje*)

Vos **veu** estar de sort, vos **vau** estar de sort.

Vi viscut, per havia viscut.

Via vist, per havia vist.

A viam, per a veure, vegem.

I **vingue** a..., per i vinga a ...

Visquí, visquím, visquín, per vivia, vivíem, vivien.

Jo m'hi **viva** vestit, per jo m'hi havia vestit.

Sembrar a **voleia**, per sembrar a volea.

No **volí**, per no volia.

El que **vulís**, per el que volies.

Xada, per aixada.

Xafat, per aixafat.

Xemania, **xumaneia**, per xemeneia.

Xics, petits.

Xiculata, per xocolata.

Xigrons, per cigrons.

Xirinola, per xerinola.

Xisquet, per Cisquet.

Xiste, per acudit.

Xurrabica, **Xurramica**, per Xarrubica

Expressions usades:

D'un cap a l'altre, d'un costat a l'altre.

Dos camins l'any, dos cops, dues vegades l' any.

Cada cap de mes, cada principi de mes.

D'en tant en quant, de tant en tant.

Moltes hores, per dir moltes vegades.

Conforme, hi estic d'acord.

Collir els ous, plegar els ous.

Engegar a pasturar el bestiar, treure a pasturar.

Guardar el ramat, les cabres, les ovelles, les vaques, etc., pasturar.

Mirar bolets, buscar, collir, plegar bolets.

Anar per pubill, quan un es casa amb una pubilla.

Tenir instrucció, ésser instruït, cultivat, persona amb estudis.

Jo ja **no he aconseguit** l'època en què els pagesos portaven barretina (per dir que no ho has arribat a conèixer, a viure)

Afegitons:

Està clar...

Per canviar de tema:

Dixant apart axò.

A fora d'això.

Per procedir amb el mateix tema o reafirmar-lo:

Per un seguit ...

Per un seguit, sí.

Maneres de posar exemples:

Posem pel cas.

Anem a suposar.

Maneres d'expressar incredulitat:

Vols que fa un parell d'anys...

“Vindrà temps que una d’aquestes alzines, que més per mandra i descuit vas conservar ran de casa, serà més admirada que un gran estadi o un gratacel dissenyat per l’arquitecte de moda amb nom extravagant. Home del camp, els teus tresors ara cotitzen poc, però tenen més futur que qualsevol “paperot” sobrevalorat als parquets de les borses d’arreu.”⁴¹ (Casas, 2000.)

3. DOCUMENTAL (Guió de la presentació)

Vaig néixer, i visc a Solsona, tocant als afores, en una finca que s’havia anomenat “Vinya del Pontet”. Aquesta *vinya* apareix en documents del segle passat dins l’antiga “Partida del Paradís” i pertanyia, encara fins fa ben poc, a la terra del Vinyet .

S’anomena Vinyet a la terra que circumval·la Solsona i rep el nom de Vinyet perquè havia estat ocupada per conreu de *vinya*. Els ceps es plantaven en fileres separades, de manera que quedaven feixes per al conreu de cereals. Aquest relleu es completava amb noguers i alguns petits fruiters.

Els anys 80 del segle XIX, la plaga de la fil·loxera extingí la vinya, però el nom del Vinyet s’ha conservat.

Els meus avantpassats, com els de la majoria de solsonins, havien habitat al Vinyet, o si més no, hi havien tingut lligams estrets. Fins i tot, la majoria dels immigrants de la postguerra, procedents sobretot del sud de la península, en arribar a Solsona, s’instal·laren al Vinyet, i molts d’ells ocuparen cabanes, com aquesta, que trobaren buides o deshabitades.

Per veure el Vinyet i les Partides que el conformen pujarem al Castellvell, un punt elevat, des d’on podrem situar-nos.

41 Casas (2000). Veure bibliografia.

Som dalt de l'anomenat turó del Castellvell. Si localitzem els dos campanars, el de la catedral i més a l'esquerra el d'Isanta, podem distingir, al voltant d'aquests, les teulades i les parets de les cases que conformen el que és el nucli antic, el que, fins al segle passat, era la ciutat murallada amb els seus quatre portals.

A la dreta i fora del nucli antic sobresurten el Casal de Cultura i el Seminari, que foren dels primers edificis en construir-se fora murs.

L'explosió constructiva fora del recinte murallat va començar per la postguerra, primer al Camp del Molí; després proliferà la construcció de cases de protecció oficial a les Cases Barates. Diferents nuclis han anat aflorant posteriorment: la Creu Blanca i la Cabana del Geli, entre les carreteres de Bassella i St. Llorenç ; el Serrat del Mingo i el Barri del Castellvell, entre les carreteres de Bassella i de St. Climenç, el Barri del Pont amb els primers blocs de pisos i, ja a la Ctra. de Manresa: la Cissa i Cal Xuxa, i a l'altre costat de la Ctra. de Torà: la urbanització que volta l'Institut, la Zona Poliesportiva i l'Avinguda St. Jordi... Una mica més aïllada, la urbanització de St. Bernat.

El Vinyet es divideix des de l'estructuració territorial de la comarca a començaments del s. XVII en quatre partides. Una *partida* és una *part* del Vinyet que rep el nom d'una ermita.

A cadascun dels quatre barris de la ciutat li correspon una partida i un dels quatre castells de la comarca que apleguen els respectius pobles veïns:

1. Al barri de Sant Miquel li correspon la **partida de Santa Llúcia** i el Castell d'Olius
2. Al barri de Sant Joan li correspon la **partida de Sant Honorat** i el Castell de Lladurs.
3. Al barri del carrer Castell li correspon la **partida de Sant Pere Màrtir** i el Castellvell.
4. Al barri del carrer Llobera li correspon la **partida de Sant Bernat** i el castell de Llobera.

La Ctra. de Manresa separa la partida de Sant Honorat de la partida de Sta. Llúcia. El Riu Negre (“ribera avall”) fa de límit entre la partida de Santa Llúcia i la Partida de Sant Bernat. La Carrera del Castellvell li fa de terme amb la Partida de Sant Pere Màrtir. Sant Pere Màrtir arriba fins la Riera de Lladurs, on termeneja amb la partida de Sant Honorat.

Un cop ens hem situat en el lloc, ens traslladarem en el temps cap a la primera meitat del segle passat. I, per això, anirem a visitar solsonins que són testimonis directes de les vivències d'aquests anys al Vinyet. A través del seu testimoni i del seu record, esbrinarem com era la vida al Vinyet en el període que va des d'inicis de segle fins al 1950.

Entrevistes:

DVD 1 i DVD 2: Francesc Casafont Fornell (entrevistat el novembre de 2010).

Punt de vista d'un solsoní. Coneix molt bé la vida solsonina de la primera meitat de segle, com també dels personatges que en foren protagonistes i de les seves gestes. Té un record viu, clar i precís i s'explica amb molta coherència

DVD 3 i DVD 4: Angelina Guitart Marbà (entrevistada el febrer i l'abril de 2011).

Va néixer i créixer a la partida de Sant Pere Màrtir. Els seus avantpassats ja feia generacions que s'hi havien instal·lat. Encara s'hi sent molt lligada.

DVD 5 i DVD 6: Lluís Gangolells Torra i Pilar Espinal (entrevistats el maig de 2011).

Ell va néixer i créixer a la partida de Sant Honorat, per la seva edat guarda molts records i és conscient de moltes transformacions; a casa seva era una de les poques cases del Vinyet on arribava la premsa; ella és de Solsona i també aporta algunes informacions contrastades.

DVD 7 i DVD 8: Josep M. Pujol Mascaró i M. Dolors Montaner Espar (entrevistats el juny de 2011).

Punt de vista del Vinyet molt a prop de la muralla. En viure tan acostats al nucli urbà, el seu estil de vida té similituds amb la vida del nucli urbà, barrejades amb l'estil de vida del Vinyet pròpiament dit. Encara hi viuen.

DVD 9, DVD 10 i DVD 11: Lluís Pujol Albets, Josep Pujol Albets i Pilar Pujol Albets (entrevistats el juliol de 2011).

Punt de vista de tres germans que van néixer i viuen a la Partida de Sant Pere Màrtir. El Lluís té el punt de vista del pagès, el Josep i la Pilar regentaven un comerç a Solsona d'electrodomèstics i també es dedicaren a la venda de butà. El Josep va viure en primera persona el gran canvi amb la introducció de les instal·lacions elèctriques i els electrodomèstics a les cases. La Pilar aporta també el punt de vista de les tasques de les dones a pagès. En ser de diferents edats també aporten diferències generacionals.

DVD 12: Neus Farré Cantó (entrevistada el juliol de 2011).

Va néixer a la Partida de Santa Llúcia. Hi ha viscut sempre. Aporta el punt de vista d'aquesta partida i el d'una dona que sabia fer i feia de tot.

DVD 13: Maria Gilibert Rafart (entrevistada el juliol de 2011).

Va néixer i créixer a Sant Honorat, després ha viscut més a prop del poble, però també a la mateixa partida. Com la Neus, també era una dona que feia i sabia fer el que calia. La seva família eren carboners i ella té coneixement de l'ofici.

DVD 14: Lluís Planes Viladrich (entrevistat l'agost de 2011).

Va néixer i encara viu a la Partida de Sant Bernat. Hi és molt arrelat, la seva producció és ara intensiva. Va treballar al bosc amb muls, i va viure l'explosió de la indústria forestal a Solsona.

DVD 15: Vicens Tàsies Canela (entrevistat l'agost de 2011).

Va venir a Solsona a fer de baster i es va plantar de matalasser. També feia els matalassos del Vinyet. Aporta la mirada contrastada d'un nouvingut.

DVD 16 i DVD 17: Xavier Jounou Cardona (entrevistat l'agost de 2011).

Va néixer i créixer en una masia gran de l'extraradi del Vinyet. A Solsona va treballar al Sindicat.

DVD 18: Ramona Semís Ribera (entrevistada el setembre de 2011).

Va néixer a la Partida de Sant Bernat, de ben jove va anar a fer de minyona a les Comes, a la Partida de Santa Llúcia, i es va casar a la Partida de Sant Honorat, viu en una cabana a la qual el nucli urbà s'ha anat acostant. Sent que la seva vida és arrelada al Vinyet. Manté encara costums d'abans, sobretot pel que fa a l'alimentació: producció de vi, conserva d'aliments, etc.

Preservar el Vinyet i la seva herència és cuidar el nostre patrimoni.

“Vindrà temps que una d'aquestes alzines, que més per mandra i descuït vas conservar ran de casa, serà més admirada que un gran estadi o un gratacel dissenyat per l'arquitecte de moda amb nom extravagant. Home del camp, els teus tresors ara cotitzen poc, però tenen més futur que qualsevol “paperot” sobrevalorat als parquets de les borses d'arreu.”⁴²

Gerard Roca Jané, Solsona 28 d'octubre de 2011.

42 Casas (2000). Veure bibliografia.